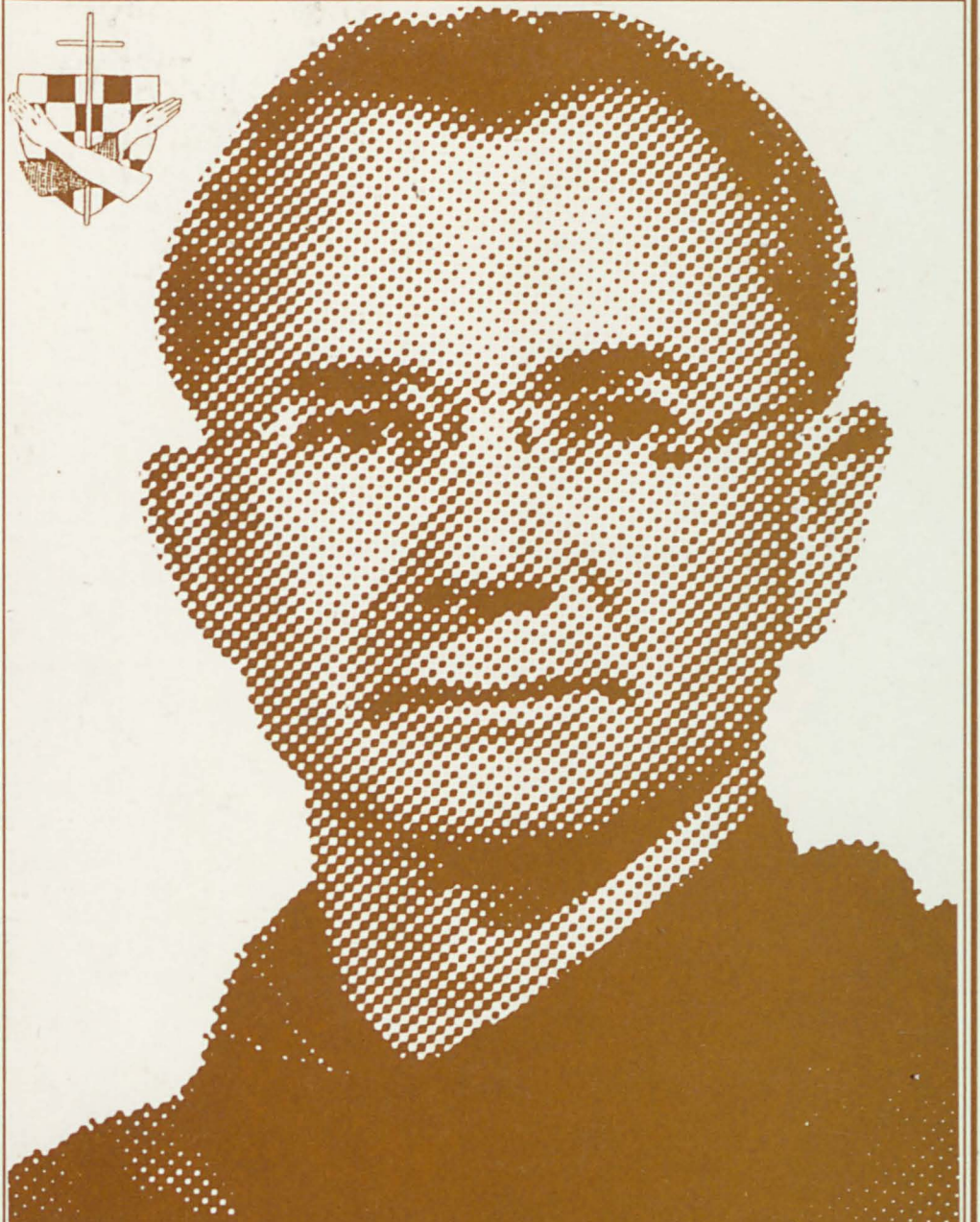

Franjevci među Hrvatima u Sydneyu

Dr. fra Emanuel Hoško

IC-IT 752.075

Franjevci među Hrvatima u Sydneyu

Povijest dušobrižništva 1957.—1994.

Dr. fra Emanuel Hoško

Sydney, 1996.

© Hrvatski katolički centar, Summer Hill i Dr. fra Emanuel Hoško

Nakladnik / Hrvatski katolički centar, Summer Hill
Publisher: Croatian Catholic Centre, Summer Hill

15 Prospect Road
Summer Hill NSW 2130 Australia

Računalni slog /
Desktop Publishing: Šime Dušević

National Library of Australia
Cataloguing-in-Publication data

FRANJEVCI MEĐU HRVATIMA U SYDNEYU
Dr. fra Emanuel Hoško
includes index

FRANJEVCI MEĐU HRVATIMA U SYDNEYU

Fr Rok Romac

Riječ čitateljima

Među Hrvatima u Sydneyu žive i djeluju od sredine 1957. i hrvatski franjevci kao dušobrižnici hrvatskih katolika. U svom djelovanju prošli su isti put koji je prošla većina hrvatskih poratnih doseljenika: zajedno s hrvatskim vjernicima najprije su bili više od jednog desetljeća gosti po australskim katoličkim crkvama širom grada, zatim su 1968. kupili staru crkvu u Summer Hillu da bi je obnavljali godinama i uz nju podizali pastoralni centar. Konačno su 1985. razgranali svoje djelovanje još u dva nova hrvatska katolička centra. Jedan je u Blacktownu, a drugi u St. John's Parku. Tako je danas Katolička Crkva među Hrvatima u Sydneyu djelatna preko hrvatskih franjevaca, članova Provincije sv. Ćirila i Metoda sa središtem u Zagrebu, u tri crkve i tri pastoralna središta. Najstariji od tih centara, onaj u Summer Hillu, upravo je navršio 25 godina svoga djelovanja i to je povod da se pribilježe nezaboravljene pojedinosti iz prošlosti djelovanja Crkve među Hrvatima u Sydneyu.

Organizirano crkveno djelovanje u Sydneyu započeo je fra Rok Romac. Od njegove je smrti prošlo gotovo četvrt stoljeća, ali je njegova uspomena još uvijek živa. Zajedno s fra Rokom Romcem do 1970. djelovali su fra Lambert Ivančić i fra Euzebije Petar Mak. Poslije 1970. su iz domovine u Sydney stigli fra Josip Švenda, fra Marijan Glamočak i fra Daroslav Miklaušić, te proveli više godina među sydneyskim Hrvatima i zatim se opet vratili u Hrvatsku. Danas u Sydneyu djeluju fra Euzebije Petar

Mak, fra Toni Mutnik, fra Vinko Švogor, fra Vlado Novak, fra Gracijan Biršić, fra Mijo Hrman i fra Mato Mučkalović. Zajedno s ostalim hrvatskim svećenicima u Australiji oni su prije dva desetljeća označili kao svoju zadaću širiti Evanđelje, jer "Božja poruka preko hrvatske Crkve stiže Hrvatima diljem svijeta, pa i nama ovdje u Australiji. Naša nam hrvatska crkva poručuje ...: Svaka hrvatska katolička kuća, gdje god se nalazila, mora biti svetište svih vrijednosti hrvatske narodne i crkvene tradicije" (Proglas hrvatskih svećenika u Australiji, 29. srpnja 1974.). Sydneyski pak dušobrižnici, nastavljači djela fra Roka Romca, članovi Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, usredotočili su se u svom radu na zadatke i obveze koji će omogućiti "da se hrvatski narod ne izgubi u tuđini svijeta" stoga "su mu neophodno potrebne crkve, svećenici, društvene, kulturne i športske ustanove koje mu pomažu sačuvati i odgajati vjersku, nacionalnu i rodoljubnu svijest. Jedino hrvatske ustanove koje promiču zajedništvo, slogu, ljubav i mir, najbolja su garancija i najsigurniji put da se narod održi na okupu" (Proglas sydneyskih dušobrižnika, 3. svibnja 1981.).

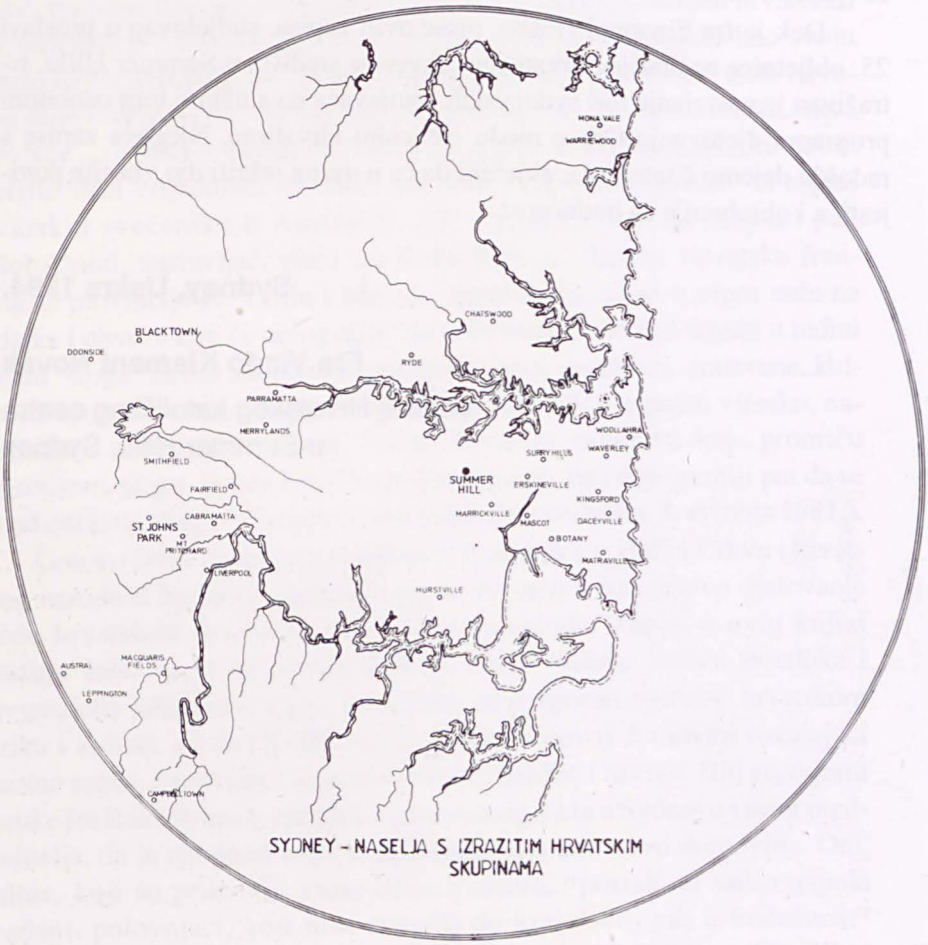
Gotovo četiri desetljeća prisutnosti franjevaca u službi Crkve i hrvatskog naroda u Sydneyu zaslužuje da se osvrnemo na njihovo djelovanje među hrvatskim doseljenicima u tom velegradu. Zapisi u ovoj knjizi ukazuju kako su se oni trudili ispuniti svoju osobitu zadaću svjedoka i navjestitelja kršćanske vjere. Istodobno su njegovali vjernost hrvatskom jeziku i kulturi, ali su također tražili mjesto u novoj domovini usvajajući njezine radne, društvene i kulturne zakone, uredbe i navike. Bili su svjesni poruke fra Roka Romca, začetnika pastoralnog djela u Sydneyu i svog predvoditelja, da je neophodno prihvatiti Australiju kao novu domovinu. Oni, naime, koji su prihvatili samo državljanstvo, "postali su samo napola građani, polovnjaci, koji nisu shvatili do kraja svoj put u budućnost" ("Dom", god. 1958. br. 7, str. 23, 24). No, njihova je ideja vodilja bila i ostala riječ zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića koju je 1980. upravio svećenicima koji djeluju među hrvatskim iseljenicima: "Budite svjesni da vi tom našem iseljeničkom čovjeku najviše dajete kad mu dajete darove Božje; tada u njemu spašavate sve vrijednosti; tada ga odgajate u pravom bogoljublju, čovjekoljublju i rodoljublju. Vi vršite poslanje Crkve i zato ste poslani svakom čovjeku u vidu njegova spasenja ... Vi svom narodu morate dati ono što mu samo vi možete dati i učiniti:

liječiti mu dušu, spašavati savjest, čuvati u njemu čovjeka, čovjeka vjernika, čovjeka Hrvata!"

Dok je fra Emanuel Hoško, pisac ovih zapisa, sudjelovao u proslavi 25. obljetnice najstarijeg hrvatskog crkvenog središta u Summer Hillu, istraživao je nastojanje nas sydneyskih franjevaca da služimo tom osobitom programu djelovanja Crkve među iseljenim Hrvatima. Njegove zapise s radošću dajemo čitateljima, uvjereni da će u njima otkriti dio vlastite povijesti, a i ohrabrenje za budućnost.

Sydney, Uskrs 1994.

Fra Vlado Klement Novak
voditelj Hrvatskog katoličkog centra
u Summer Hillu, Sydney

SYDNEY - NASELJA S IZRAZITIM HRVATSKIM SKUPINAMA

Uvod

Najveći grad u Australiji je Sydney. Danas broji gotovo 4 milijuna stanovnika. Sydneyski su žitelji najrazličitijeg porijekla, jer su Sydney i cijela Australija utočište doseljenicima sa svih strana svijeta. U Australiji živi oko 200.000 Hrvata. Od tog broja 50.000 ih stanuje na širem području Sydneya.

U predgrađa Sydneya stigli su prvi hrvatski doseljenici potkraj prošlog stoljeća. Neki od njih bili su prije dolaska u Sydney već u rudnicima Broken Hilla, grada koji zajedno sa Sydneyom pripada saveznoj australskoj državi Novi Južni Wales (New South Wales). Neki su pak stigli u Sydney iz Queenslanda, savezne države na sjeveru Australije, gdje su radili na plantažama šećerne trske. U razdoblju između dva svjetska rata Hrvati su prisutni u sydneyskim naseljima: Cabramatti, Leppingtonu, Blacktownu i Warriewoodu. U sjeveroistočnom dijelu grada bavili su se sađenjem rajčice, dok su u sjeverozapadnom uzgajali kokoši. Dakle, najstariji doseljenici iz Hrvatske žive i rade u Sydneyu kao vrtlari i farmeri, a potječu iz Dalmacije. Pred drugi svjetski rat pridružili su im se doseljenici iz Međimurja. Kad je počeo drugi svjetski rat, u Sydneyu je živjelo oko tisuću Hrvata, a u cijeloj Australiji ih je bilo nešto više od 5.000 u ukupnom broju od 7,077.586 stanovnika. Danas Australija ima blizu 18 milijuna stanovnika.

Poslije drugog svjetskog rata Hrvati stižu tijekom četiri razdoblja u Australiju. Prvo razdoblje počinje 1948. godine, kad dolaze prvi poslijeratni

hrvatski doseljenici i u Sydney. Potječu iz svih hrvatskih krajeva. Nove doseljenike drže australske vlasti najprije u prihvatnim doseljeničkim logorima u Bathurstu, Matravilleu i Villawoodu. Ti su doseljenici pripadali hrvatskoj političkoj emigraciji. U Sydneyu je njihova prisutnost osobito zamjetljiva u naseljima: Liverpool, Chatswood, Ryde, Parramatta, Marrickville i Fairfield. Neki su ušli i u naselja gdje su se Hrvati nastanili još prije rata, ali žive uglavnom odijeljeno od predratnih doseljenika.

Drugo poratno razdoblje doseljavanja Hrvata traje između 1952. i 1960. godine. Tada u Australiju dolazi više od 20.000 mlađih doseljenika koji nisu sudjelovali u drugom svjetskom ratu, ali su zbog političkog i društvenog zapostavljanja morali napustiti domovinu. Mnogi od njih su je napustili bez službenih dokumenata, pa su zatim u Austriji i Italiji proveli neko vrijeme u izbjegličkim logorima. Doselivši u Australiju ponovno su morali u prihvatne logore. Prethodni sydneyski doseljenici osnovali su 1952. Hrvatsko dobrotvorno društvo (Croatian Welfare Association) s ciljem da novim doseljenicima pomognu u pronalaženju smještaja, zaposlenja i u drugim potrebama. No, nakon prvih godina zauzetog djelovanja Društvo je gotovo zamrlo, dok ga 1959. nije obnovio sydneyski dušobrižnik fra Rok Romac, čovjek koji "je svojom ličnošću i neumornim radom postavio temelje za daljnji razvoj hrvatskog dušobrižništva u velikom dijelu Australije" (Stanković, str. 196).

Od 1961. do 1971. traje treće razdoblje poslijeratnog doseljavanja Hrvata u Australiju. Tada ih je stiglo najviše i ukupni broj australskih građana hrvatskog podrijetla popeo se na više od 150.000 ljudi. Razlozi doseljavanja bili su ekonomske naravi, premda su i ti razlozi svoje dostatno obrazloženje imali tek u činjenici političke zakinutosti hrvatskog življa u komunističkoj Jugoslaviji. U tom razdoblju doseljenicima u Sydney nastoji biti od pomoći spomenuto Hrvatsko dobrotvorno društvo, a izlaze im ususret i dušobrižnici koji su se s vremenom pridružili fra Roku Romcu, koji od 1968. djeluju u Hrvatskom katoličkom centru u Summer Hillu.

Nakon 1971. počinje četvrto razdoblje poslijeratnog doseljavanja u Australiju. To razdoblje još uvijek traje. I u ovom je razdoblju stiglo mnogo doseljenika, premda je 1973. započela izrazita ekonomska kriza, a 1976. su australske vlasti donijele restriktivne zakone o useljavanju koji su i danas na snazi. Prva skupina doseljenika u tom razdoblju doživjela je 1971. u

domovini slom "hrvatskog proljeća". Ipak najveći dio doseljenika iz tog vremena želio je zadržati punu povezanost s domovinom, pa se u svojim političkim stavovima zauzima za nezavisnost i samostalnost Hrvatske i suprotstavlja unitarnom jugoslavenstvu predratnih doseljenika, ali također zazire i od isključivih političkih stavova doseljenika prvog poratnog razdoblja.

Tablica 1: Broj Hrvata u Australiji

Godina	1850.	1890.	1918.	1945.	1991.
Broj	50	500	950	5020	200.000

Tablica 2: Broj Hrvata 1991. u australskim saveznim državama

Novi Južni Wales	67.000
Viktorija	67.000
Zapadna Australija	24.000
Južna Australija	24.000
Queensland	9.000
Australski Nacionalni Teritorij (ACT)	6.000
Sjeverni Teritorij (NT)	2.000
Tasmanija	1.000
UKUPNO	200.000

Tablica 3: Prisutnost Hrvata u gradovima i pokrajinama

	glavni gradovi	pokrajine
1800.-1890.	9%	91%
1890.-1918.	15%	85%
1918.-1947.	35%	65%
1947.-1991.	82%	18%

Tablica 4: Podrijetlo australskih Hrvata (1945.—1991.)

Podrijetlo	(%)
Bosna i Hercegovina	26
Knin, Imotski, sjeverna Dalmacija	14
Lika, Kordun i Banija	13
Obalna područja Hrvatske, bez Dubrovnika	12
Srijem, Banat i Bačka	7
Slavonija	7
Dubrovnik i Boka Kotorska	4
Ostali predjeli Hrvatske	17

Tablica 5: Zanimanje Hrvata u Australiji*

	Nekvalificirani	Polukvalificirani	Kvalificirani	Visoko kvalificirani
1800.-1890.	83%	15%	1,9%	0,1%
1890.-1918.	79%	18%	2,8%	0,2%
1918.-1947.	61%	28%	9,9%	1,1%
1947.-1991.	47%	32%	15%	6%

Uspostavom samostalne države Republike Hrvatske gotovo posve nestaju poslije 1990. politička suprotstavljanja među pojedinim skupinama

hrvatskih doseljenika, ali rat u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini još uvijek odgađa njihovo vraćanje u domovinu. Ta činjenica i pred hrvatsku državu kao i pred Katoličku Crkvu među Hrvatima stavlja nove zadatke. Crkva sigurno još ne može i ne smije odustati od svojeg vjerskog, kulturnog i socijalnog poslanja među hrvatskim iseljenicima u Australiji. Tom trostrukom poslanju su do sada služili hrvatski franjevci Provincije Slavenskih apostola i zaštitnika Europe sv. Ćirila i Metoda, a dvadeset i peta obljetnica prvog hrvatskog crkvenog centra u Summer Hillu je povod da se pribilježe nezaboravljene pojedinosti iz prošlosti djelovanja ovih franjevaca među Hrvatima u Sydneyu.

Dio tih pojedinosti sadrži knjiga "Katolička Crkva i Hrvati izvan domovine" (Zagreb, 1980.) u redakciji mons. Vladimira Stankovića, posebno prilog fra Tonija Mutnika: Hrvatski iseljenici u Australiji i Novom Zelandu (str. 140-147) te djelo Mate Tkalčevića: "Hrvati u Australiji" (Zagreb, 1992.) kao i članci fra Tonija Mutnika: Hrvatski katolički centar Gospe Velikog zavjeta Blacktown Sydney ("Južni križ", 8/1988., br. 2. str. 22-28) i Hrvatski katolički centar Summer Hill ("Južni križ", 8/1988., br. 3, str. 22-28) te članak nepoznatog pisca Crkva svetog Nikole Tavelića — Saint John's Park ("Južni križ", 7/1987., br. 4, str. 22-23). Fra Rok Romac je vodio svoj dnevnik, ali događaje nije redovito bilježio, tako da su te bilješke daleko značajniji izvor za razumijevanje njegovog duhovnog lika nego li što koriste upoznavanju njegovog svakodnevnog djelovanja. Važne informacije sadrže neobjavljeni zapisi fra Mije Salezija Škrinjara o fra Roku Romcu, te prikaz fra Gracijana Biršića o crkvi sv. Nikole Tavelića i staračkom domu u St. John's Parku, upravo objavljen pod naslovom "Hrvatska katolička zajednica sv. Nikole Tavelića u St. John's Parku" (Kačić, 25/1993., str. 681-702), kao i poetski opis crkve u St. John's Parku Joje Ricova "Fra Gracijanova katedrala" (Kačić, 25/1993., str. 703-711).

Pisac ovog prikaza djelovanja hrvatskih dušobrižnika u Sydneyu srdačno zahvaljuje autorima navedenih zapisa što su mu ih stavili na uvid, a također zahvaljuje gospođi Mirjani E. Majić, fra Euzebiju Petru Maku, fra Gracijanu Biršiću, fra Vinku Švogoru, fra Toniju Mutniku i fra Vladi Novaku na usmenim informacijama koje su mu pružili. Voditeljima pak hrvatskih katoličkih centara u Summer Hillu, St. John's Parku, Blacktownu također duguje zahvalnost što su mu omogućili uvid u arhive tih ustanova.

Ove zabilješke žele dati uvid u minulo razdoblje djelovanja franjevaca među hrvatskim doseljenicima u Sydneyu. Nastale su iz poštovanja što ga pisac gaji prema višestrukom nastojanju svoje franjevačke subraće koji su se trudili u Sydneyu graditi vjernički život hrvatskih doseljenika potičući ih istovremeno na slogu, ljubav i međusobno poštovanje da tako iskažu svoje ljudsko, kršćansko i narodno dostojanstvo. Istodobno te bilješke služe da zaborav ne izbriše spomen na to djelovanje, već da poznavanje njihova dosadašnjeg pastoralnog, socijalnog, prosvjetnog i kulturnog rada nadahnjuje njih same, njihove suradnike i ostale članove crkvene zajednice koja se okuplja u tri hrvatska crkvena centra da ustrajno njeguju rast vjere i rade "za promicanje jezika, kulturnih vrednota i škola" (fra Rok Romac).

* Gornji statistički podaci su preuzeti iz knjige Mate Tkalčevića: "Hrvati u Australiji", Zagreb, 1992., str. 40, 70, 175.

Dušobrižničko djelovanje fra Roka Romca

Među Hrvatima u Sydneyu pojavio se 1955. prvi svećenik i započeo dušobrižničko djelovanje. Bio je to Ivan Mihalic. Nakon dvije godine boravka u Sydneyu, on je 1957. prepustio svoje mjesto franjevcu Roku Romcu, koji je zatim "u Sydneyu osnovao pastoralni centar, te osnovao i vodio list" (Stanković, str. 196), preuredio djelovanje karitativnog ureda, uspostavio više bogoslužnih mjesta za hrvatske vjernike u samom Sydneyu, u drugim gradovima Novog Južnog Walesa, ali i u drugim australskim saveznim državama. Fra Rok Romac je poslije Ivana Mihalica drugi hrvatski svećenik koji je nakon drugog svjetskog rata stigao u Australiju. Uz njih dvojicu je još Marijan Grgas dio trolista koji je organizirao prva vjernička okupljališta za Hrvate i postavio temelje dušobrižništvu hrvatskih doseljenika u toj zemlji. Među njima upravo je fra Rok Romac svestranim "svojim radom ostavio najdublji trag među Hrvatima u Australiji" (Stanković, str. 195).

🕮 Začetnici dušobrižništva među australskim Hrvatima, Ivan Mihalic i fra Rok Romac

Kad je Ivan Mihalic 1953. stigao u Australiju, primio ga je među svećenike svoje biskupije nadbiskup Mate Beović u Adelaideu. Mihalic se zadržao od 1953. do 1955. na području adelaidske biskupije i zatim je pošao u Sydney. Najvjerojatnije ga je u Sydney privukao velik broj hrvatskih doseljenika, jer je većina stizala upravo u sydneysku luku te se zatim zadržavala u izbjegličkim logorima na području države Novi Južni Wales. To je bio razlog da je u Sydneyu bilo više Hrvata nego u drugim gradovima[1].

U Adelaideu je Mihalica naslijedio fra Rok Romac. Kako su se oni poznavali još u Hrvatskoj i dopisivali u poratnim godinama, nije isključeno da je Mihalic preporučio Romca nadbiskupu Beoviću i namjerno mu prepustio u Adelaidi svoje dušobrižničko mjesto. Nije poznat neposredni razlog zašto mu je Mihalic prepustio svoju dušobrižničku službu i u Sydneyu, premda su od 1955. do 1957. bili u stalnom dopisivanju. Može biti da je Mihalica gonio njegov pionirski duh da bude začetnik pastoralnog djelovanja za Hrvate i u Melbourneu. No, Mihalic je uskoro napustio i Melbourne, predavši dušobrižničke obveze Marijanu Grgasu (1958.-1961.), i zatim se vratio u Adelaide (1958.-1971.), gdje je bio započeo svoje australsko djelovanje.

Fra Rok Romac je 10. rujna 1955. naslijedio u Adelaideu Ivana Mihalica. Prethodno je 3. kolovoza 1955. stigao brodom iz Paname u Melbourne. Nekoliko dana je boravio u melbournškom samostanu australskih franjevaca "La Verna". U Adelaideu su ga na stan primili malteški franjevci u naselju Lockleys, a nadbiskup Beović mu je povjerio pastoralnu brigu za Hrvate na području svoje biskupije. Već je 18. rujna 1955. imao misu za njih u crkvi sv. Patricka. Kasnije je uspio umnožiti mjesta za vjerničko okupljanje Hrvata u Adelaidi pa su mise bile u tri slijedeća naselja: Goodwood, Brighton i Albert Park. Tada je u Adelaideu bilo oko 5.000 Hrvata. Predratni su doseljenici bili od Zadra, Šibenika i Sinja, a poslijeratni iz Slavonije i Bosne i Hercegovine. S prvima fra Rok je jedva uspostavio nekakve veze. Politički su bili jugoslavenski usmjereni, ali su djecu slali u katoličke škole. Ni poslijeratni doseljenici nisu pokazivali mnogo zanimanja za vjerski život i svećenika, pa se fra Rok nije mogao uzdržavati pastoralnim radom već je živio poučavajući djecu u sviranju na klaviru i pjevanju.

Crkva sv. Petra u Surry Hillsu gdje su se okupljali vjernici Hrvati iz središnjih sydneyskih naselja.

Crkva sv. Antuna Padovanskog Hrvatskog Katoličkog Centra u Summer Hillu.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Hrvatska crkva sv. Nikole Tavelića u St. Johns Parku, N.S.W.

Hrvatski Katolički Centar u St. Johns Parku, N.S.W.

Stara Crkva koja sada služi kao dvorana za vjeronauk, pjevanje i sastanke.

Nova zgrada Hrvatskog Katoličkog Centra u Summer Hillu, N.S.W.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Kapelica Majke Božje Trsatske u St. Johns Parku, N.S.W.

Hrvatski Katolički Centar u Newcastle sa kapelom sv. Josipa.

Crkva Gospe od Velikog Hrvatskog Zavjeta u Blacktownu, N.S.W.

Velika dvorana pastoralno-školskog centra u Blacktownu, N.S.W.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Unutrašnjost crkve Gospe od Velikog Hrvatskog Zavjeta u Blacktownu, N.S.W.

Unutrašnjost crkve sv. Nikole Tavelića u St. Johns Parku, N.S.W.

Proslava 25. obljetnice crkve sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu na Malu Gospu 1993.

Proslava 25. obljetnice crkve sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu 1993. s pomoćnim biskupom M. Cremin i župnikom crkve sv. Patricka u Summer Hillu Fr J. MacLaren.

NACIONALNA KNJIŽNICA / ZAGREB

Unutrašnjost crkve sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu.

Susret s Kardinalom Vinkom Puljićem. Odbornici i njihove supruge u Summer Hillu, N.S.W.

Iz Adelaidea je fra Rok Romac odlazio u Perth u Zapadnoj Australiji, jer je tamošnji biskup tražio hrvatskog svećenika (M. Maglica). Tako ondje boravi od 25. siječnja do 5. travnja 1956. Pohađao je i Hrvate u Broken Hillu u Novom Južnom Walesu i bio među njima od 9. do 14. siječnja 1957. godine. I u Milduri je on počeo okupljati hrvatske vjernike, predratne doseljenike iz Međimurja (Stanković, str. 196). Danas u Milduru ide četiri puta godišnje svećenik iz Geelonga, a u Perthu djeluje svećenik sa sjedištem u North Fremantleu. Tako je Romac bio prvi hrvatski svećenik i začetnik dušobrižništva za Hrvate u tim australskim gradovima.

🕮 Romčevo služenje hrvatskim iseljenicima prije dolaska u Australiju

Dne, 6. lipnja 1957. preuzeo je fra Rok Romac dušobrižničke obveze za hrvatske vjernike u Sydneyu (T. Mutnik) pa je stoga netočan podatak da je to bilo dvije godine kasnije (Tkalčević, str. 157). U Sydneyu je djelovao 13 godina i ostavio nezaboravnu uspomenu o čemu u crkvi sv. Antuna u Summer Hillu govori kamena ploča s kratkim zapisom: "Patru Roku Romcu (1905.-1970.), prvom svećeniku sydneyskih Hrvata i svim dobrotvorima ove crkve. Hrvatski katolički centar".

Pod imenom fra Roka Romca od 1947. krije se zapravo fra Osvald Toth, franjevac Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda[2]. Nakon što se bio bijegom spasio od izručenja jugoslavenskim vlastima iz rimskog zatvora "Regina Elena", osigurao mu je fra Petar Čapkun, član Provincije presv. Otkupitelja u južnoj Hrvatskoj i kasniji provincijal te Provincije, a tada član Skotističke komisije, suradnik uglednog hrvatskog teologa u Rimu fra Karla Balića, putovnicu na ime fra Roka Romca, također člana franjevačke provincije presv. Otkupitelja u Dalmaciji[3]. Tada je fra Osvald Toth uništio sve svoje autentične dokumente i do smrti se je isključivo služio imenom fra Roka Romca. Čak se poistovijetio s tim imenom i u sv. Roku gledao životni uzor, pa u svom dnevniku 11. studenog 1957. bilježi: Želim "raditi, živjeti i trpjeti u duhu sveca čije nosim ime, lažno!"

Još u jesen 1942. fra Osvald Toth je pošao među hrvatske radnike u Njemačkoj. Delegat zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca za dušobrižništvo hrvatskih radnika u Njemačkoj dr. Vilim Nuk poslao ga je u Hannover, "gdje je lijepo pastoralno djelovao, osobito među mladima"

(Stanković, str. 204). U godinama teške ratne oskudice napose se trudio tim hrvatskim radnicima osigurati socijalnu pomoć različitih dobrotvornih ustanova.

Po završetku rata je pratio Hrvate na njihovom bijegu iz Njemačke u Italiju. Najprije je bio 1945. u Modeni, a 1946. u izbjegličkom logoru Bagnoli kod Napulja. Izbjeglicama je nastojao pomoći u pribavljanju dokumenata za prijelaz u Ameriku, a u logoru je s njima također slavio i mise. Potkraj 1946. ili početkom 1947. uhitile su ga engleske vojne vlasti i deportirale u zatvor u Rim s namjerom da ga izruče jugoslavenskim vlastima. Od izručenja se spasio bijegom. Putovnica fra Roka Romca omogućila mu je 1948. odlazak u Argentinu. Iskrcao se u Buenos Airesu. Pridružio se skupini Hrvata koji su radili u petrolejskom gradu Bahia Blanca, smještenom oko 400 km južno od Buenos Airesa. Bio je njihov dušobrižnik, a stanovao je u samostanu tamošnjih franjevaca.

U veljači 1949. pridružio se skupini novopridošlih hrvatskih franjevaca izbjeglica i iz Buenos Airesa pošao za Boliviju. U gradu Cochabambi na visini od 4.000 m je kratko vrijeme vodio jednu župu, a zatim je bio upravitelj popravnog doma za maloljetne prijestupnike. Od veljače 1950. do svibnja 1955. bio je župnik u gradiću Sacaba blizu Cochabambe, među Indijancima plemena Cholo. Stanovnika je bilo između 12 i 14.000 kojima je materinski jezik bio "quehua". Za potrebe župe fra Rok je podigao novu župsku kuću, ali je nije dovršio. Kako je u međuvremenu spomenuta skupina hrvatskih franjevaca napustila Boliviju i pošla u Venezuelu, fra Rok Romac je također odlučio ostaviti Boliviju i poći u Australiju. Misijski rad u Venezueli ga nije privlačio, jer je želio djelovati među Hrvatima u iseljeništvu. Posjetivši hrvatske franjevce u Venezueli produžio je put do Paname i odande teretnim brodom pošao za Australiju, da ondje započne osobito pastoralno djelovanje, najprije u Adelaideu i zatim u Sydneyu.

🕮 Pastoralni rad u Sydneyu i izvan Sydneya

Čini se da je po dolasku u Sydney fra Rok Romac mogao koristiti kao okupljališta hrvatskih vjernika crkve u kojima je već prvi sydneyski dušobrižnik Ivan Mihalic okupljao Hrvate.

Bile su to crkve sv. Petra u gradskoj četvrti Surry Hills i crkva Srca Isusova u predgrađu Mount Druitt. Božićnu polnoćku 1957. drži u naselju

Woollahra, u Queen Street, prijepodnevnu pak misu ima u Mt. Druittu. No, već 1957. slavi misu u izbjegličkom logoru Bonegilla. Ondje je od 1961. također imao povremeno boravište i ured, premda je stanovao u samostanu australskih franjevaca u Waverleyu. Polnoćku je od 1958. kroz deset godina slavio u franjevačkom zavodu Waverley College.

Od 1958. fra Rok Romac prve tri nedjelje u mjesecu predvodi bogoslužja u Sydneyu, a četvrtu u drugim gradovima. Prve nedjelje u mjesecu slavio je misu u Fairfieldu, druge u Surry Hillsu, a treće u Mt. Druittu. Dok se u Surry Hillsu okupljaju vjernici iz središnjih sydneyskih naselja, u Mt. Druittu su se sabirali oni iz St. Marysa, Doonsidea, Rooty Hilla i Blacktowna. U crkvu u Fairfield su pak dolazili hrvatski vjernici iz Smithfielda, Merrylandsa i Cabramatte. Uz ova tri okupljališta Romac ubrzo otvara i nova. Tako je već 1958. povremeno slavio mise i u Blacktownu, a 1961. također u Leppingtonu i u Smithfieldu.

Svaki mjesec je posljednju nedjelju izbivao iz Sydneya. On, naime, od 1957. "pastorizira cijeli New South Wales i Canberru" (Stanković, str. 196). Organizirao je svoje pastoralne obveze tako da od 1958. redovito posjećuje svaka tri mjeseca vjerničke zajednice u Canberri, Wollongongu i Newcastleu. Tako je u Canberri boravio u srpnju te godine, u kolovozu u Wollongongu, a u rujnu u Newcastleu. U Canberri je misio na dva mjesta: u naselju Manuka i u Queanbeyanu. Postoji zapis da je u Canberri 22. studenoga 1959. obavio prvo krštenje hrvatskog djeteta, Terezije Kovačević (Tkalčević, str. 196). U gradu čelika, Newcastleu fra Rok Romac je prvi započeo okupljanje Hrvata koji su se ondje naselili poslije 1948. i radili u koksari i željezari. Okupljao je vjernike najprije u naselju Tighes Hill, a zatim u Mayfieldu. Pred Uskrs 1969. on je taj hrvatski katolički centar predao na brigu fra Euzebiju Petru Maku. Romac je također prvi počeo okupljati hrvatske vjernike u Wollongongu. I taj crkveni centar je 1969. preuzeo fra Euzebije Petar Mak. U tri spomenuta grada, Canberri, Newcastleu i Wollongongu su poslije 1970. nastali samostalni hrvatski katolički centri, a u Brisbaneu, u saveznoj državi Queensland, kamo je prije Romca zalazio već Ivan Mihalic, predao je Romac dušobrižništvo hrvatskih vjernika još 1961. svećeniku Marku Đokmarkoviću (Tkalčević, str. 208).

Romac je povremeno, osobito prije Božića ili Uskrsa, posjećivao hrvatske vjernike i u drugim mjestima u Novom Južnom Walesu. Tako je

1959. obišao hrvatske naseobine u južnom dijelu Novog Južnog Walesa, i to: u Wagga-Waggi, Bathurstu, Orangeu i Kandosu. U spomenuta naselja, te u Broken Hill zalazio je i slijedećih godina.

Pastoralno djelovanje među hrvatskim vjernicima u tom razdoblju uključivalo je slavljenje sakramenata, napose nedjeljne mise, krštenja i vjenčanja. Prije krštenja i vjenčanja redovito je roditeljima krštenika, odnosno mladencima, držao pouku. Uz pastoralne zadatke fra Rok Romac ispunjavao je i socijalne zadatke: pronalaženje smještaja, posla, traženje socijalne pomoći kod karitativnog društva Sv. Vinka Paulskoga (Association of St. Vincent de Paul). Fra Rok Romac sam opisuje 1958. svoj rad spominjući da "pohađa pojedine osobe, traži namještenje, piše spise i molbe, pohađa bolesnike" ("Dom", god. 1958. br. 2, str. 14). Osobita zadaća bila mu je "izmirivati zavađene" pa ovako zacrtava svoje djelovanje: "Kad bih mogao kao prijatelj i župnik ispuniti samo jednu dužnost i zadaću: izmiriti zavađene, bio bih najsretniji jer bih izvršio najtežu i najzahtjevniju dužnost koja mi je na leđima u emigraciji" ("Dom", god. 1958. br. 2, str. 8).

Romac njeguje i druge pastoralne zadaće i običaje. Tako 1958. poziva na hodočašće sv. Antunu Padovanskome u Robertson s nakanom da se hodočasnici ondje "pomole za mir među ljudima, za sreću Domovine, za utamničene i progonjene u Domovini, te da ispune svoj zavjet i pokažu Svecu Padovanskome svoju ljubav i pažnju" ("Dom", god. 1958. br. 1, str. 15). Premda odaziv nije bio velik, jer je sam Romac u minibusu prevozio hodočasnike, on uskoro organizira novo hodočašće u Katoombu ("Dom", god. 1958. br. 2, str. 2). God. 1958. i 1959. takva hodočašća vodi u Kiamu blizu Wollongonga, a od 1960. u Tumbi Umbi blizu Gosforda. Svake godine poziva uoči Velikog petka hrvatske vjernike da sudjeluju u pobožnosti križnoga puta u svetištu Maryfield kraj Campbelltowna, blizu franjevačkog samostana ("Dom", god. 1958. br. 10, str. 18). Još 1958. uvodi božićni blagoslov stanova da susretne i upozna što veći broj hrvatskih obitelji i konkretne prilike u kojima oni žive. Siromašnima, napose onima koji su tek prispjeli u Australiju i tražili smještaj i posao, namijenio je dobrovoljne priloge koje su vjernici davali prigodom blagoslova stana, te krštenja i vjenčanja.

God. 1962. u Sydneyu su bile pučke misije tijekom korizme. Vodio ih je negdašnji sydneyski dušobrižnik Ivan Mihalic. Misijske propovijedi bile

su kroz više dana u večernje sate, a osobita zadaća misija bila je pripraviti vjernike na uskrsnu ispovijed te privesti u zajednicu vjernika one koji se do tada nisu uključili ili su tek nedavno prispjeli u Sydney. Romac je te korizme držao misije u gradovima savezne države Južne Australije.

Fra Rok Romac bio je svjestan da su zahtjevi pastoralnog rada među Hrvatima u Sydneyu veći od radnih mogućnosti jednog svećenika. Stoga je 1966. pozvao u pomoć fra Lamberta Ivančića[4], a zatim je 1968. iz domovine stigao i fra Euzebije Petar Mak[5]. Ni njihovo zajedničko pastoralno djelovanje nije se moglo oprijeti naravnoj zakonitosti asimilacije, tj. uključivanja hrvatskih doseljenika u australsko društveno i crkveno ustrojstvo. Romac je svjestan neminovnosti inkulturacije, tj. ugrađivanja u australski društveni i kulturni život, i ne protivi se tom procesu, nego od hrvatskih katolika traži da se uključe također u razvijen i razgranat sustav crkvenog života australskih katolika, a osuđuje njihovu nezainteresiranost za to bogatstvo života Katoličke Crkve. Piše stoga jasno: "Ja se nadam, da će naš svijet s istom revnošću i poletom, kojim kupuje zemljišta za svoju kućicu u stranom svijetu, ovdje u Australiji, gradi kuću, uređuje vrt, kupuje namještaj, dobar i lijep uređaj kuće, pa ako hoćeš i auto, i to onaj bolji i skuplji, biti također s vremenom jednako radin aktivan, poletan i u katoličkim udruženjima, klubovima, organizacijama, i da će mu sigurno australski katolici najprije i najviše priznati njegovo hrvatsko porijeklo... ali on nas mora upoznati, znati za nas, a znat će, samo ako s njime zajedno živimo, s njime saobraćamo, s njime se družimo." Stoga od Hrvata koji primaju australsko građanstvo Rok Romac traži, "da moraju biti mnogo jače uklopljeni i u duhovni, katolički život ove zemlje" ("Dom", god. 1958. br. 7, str. 23, 24).

🕮 Mjesečnik "Dom" i njegovi dometi

Došavši u Sydney fra Rok Romac zapisuje 4. studenoga 1957. u svoj dnevnik žalopojku da su hrvatski doseljenici bez vjerskog odgoja, nezainteresirani za vjeru, indiferentni. U njih "doma nema, literature nema, osim političke, i tako ide sve nizbrdo"! Zatim je brzo odlučio: "Treba dati sve ... svoje umne snage za širenje vjerske literature, časopise, male knjižice, glasnike, možda i novine, Caritasa, da moji vjernici imaju kuću punu vjerske literature. Zato dođoh ovamo!" U lipnju 1958. pokreće mjesečne novine

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA / ZAGREB

"Dom". On im je urednik i izdavač pod imenom Hrvatski dušobrižnički ured u Sydneyu (Croatian Chaplaincy).

Ime "Dom" je istodobno i program novina. Fra Rok Romac je izabrao to ime da tako ukaže na svoja shvaćanja o namjeri i svrsi novina koje trebaju biti list za vjerska i kulturna pitanja australskih Hrvata i istodobno daleko od političkih i stranačkih rasprava i nesuglasica. Po Romčevu shvaćanju te su novine u službi pastoralnog djelovanja. Njima on želi "u prvom redu uzgajati našeg novonadošlog bjegunca, koji je sve ostavio, da spasi život i čast čovjeka; dat će mu toplinu vjerske poduke...; dat će mu uspomene na stare hrvatske običaje, koje su naši pradjedovi izmislili, da posvete svakodnevne muke i napore, oživjet će mu uspomene na ljepote narodne pjesme...; dat će mu ujedno pregled događaja kroz svijet i povijest, da znade .... što se događa u svijetu i kojim putem kreće ljudski rod; uputiti ga na običaje nove domovine, na zakone i duh čovjeka u čijoj sredini se kreće, radi i trudi, da opet postane uistinu čovjek. Novi i bolji čovjek. Nadamo se... ispuniti tu našu zadaću. Želimo mu (tj. čitatelju) biti preko 'Doma' stari roditelji, kojima se može u časovima sumnje, brige i nevolje obratiti, tražiti utjehu i pomoć, zaklon i smirenje, pa ako ništa drugo ne možemo ispuniti, do sačuvati mu barem hrvatsku riječ, jezik i svijest, da pripada hrvatskom narodu i ovdje, desetke tisuća milja udaljen od Domovine, nadamo se, da smo izvršili našu zadaću" ("Dom", god. 1958., br. 1, str. 4). Dakle, "Dom" želi u novom svijetu njegovati vrednote hrvatskog obiteljskog i narodnog života, vjeru u Boga i ljubav do materinske riječi.

Zacrtavši tako zadatke i ciljeve "Doma" fra Rok Romac je očekivao da će mnogi prihvatiti program novina i u njima surađivati. Očekivanja su se barem dijelom izjalovila, jer broj pretplatnika nije prelazio pola tisuće, a broj onih koji su redovito plaćali pretplatu bio je osjetno manji. "Dom" je bio otvoren suradnji dopisnika, ali danas je jedva moguće razaznati tko je sve u njemu surađivao. Broj potpisanih suradnika nije velik. Sigurno se novinama pridružila skupina hrvatskih intelektualaca i vjernika iz Melbournea, okupljena oko Milana Maglice. Ta grupa je prethodno željela pokrenuti sličan list ("Hrvatski dom", March/April 1975., str. 9). Rok Romac je u njima našao najprije suradnike, a kasnije nastavljače, jer je ta skupina 1962. preuzela list, kad je on odustao od rada u listu i posvetio se gradnji Hrvatskog dječjeg doma u Tumbi Umbi ("Dom", br. 1. god. 1962., str. 4).

U potpisima "Criticus", "Father", "Vječni putnik", "Kiama-menager", "Crusader", "Amigo" i naravno "Urednik", treba prepoznati samoga fra Roka Romca. Brojni pseudonimi znače da je on i pisanjem članaka ispunjavao stranice "Doma", i to osobito one koje su novinama jamčile aktualnost kao što su: komentari, osvrti, rasprave, vijesti i otpisi na dopise čitalaca.

Novine su prvenstveno donosile članke vjerskog sadržaja, pišući o vjerskim istinama, crkvenim zakonima, uredbama, vjerničkim običajima, različitim pobožnostima i vjerničkom moralnom ponašanju. "Dom" osobito njeguje štovanje Majke Božje i obrazlaže nizom priloga opravdanost njezina štovanja. Gotovo u svakom broju "Doma" pojavljuje se koja pjesma kojeg priznatog hrvatskog pjesnika, te članci koji govore o hrvatskoj povijesti, kulturnom stvaralaštvu ili o prirodnim ljepotama Hrvatske, a i vijesti o zbivanjima u domovini. "Dom" je donosio i vijesti o kulturnim i crkvenim zbivanjima među Hrvatima u Australiji. U prvim godinama izlaženja redovito čitatelji mogu pratiti sve što se događa u ondašnja tri hrvatska katolička centra: u Sydneyu, Melbourneu i Adelaideu. Također ih "Dom" informira o svim vjenčanjima, krštenjima i sprovodima hrvatskih doseljenika.

Osim spomenutih vijesti o životu Hrvata u Australiji "Dom" se suočava i s neposrednom stvarnošću koju žive hrvatski doseljenici, te vrlo odlučno ukazuje na uočene probleme. Ponekad otvara stranice novina izmjeni misli o tim problemima, a ponekad gotovo nestrpljivo nudi rješenja u skladu s temeljnim usmjerenjima lista. Već u prvom broju "Doma" Rok Romac upozorava na neslogu među hrvatskim doseljenicima, na nerazumijevanje između predratnog i poratnog iseljeništva, ali i na nesuglasice između prve i druge skupine poratnih doseljenika. Rok Romac se zalaže za jedinstvo svih Hrvata, usprkos svim razmimoilaženjima: "... svaka jedinica (politička, kulturna, športska ili predstavnici pojedinih mjesta i gradova...) bi međusobno izabrali predstavnika... Ti bi bili 'narodni poslanici'. Takovi bi se na poziv Nadzornog odbora sastali... te izabrali... ljude koji zastupaju interese pojedinih jedinica... Kad bi se tako sredile prilike među Hrvatima u jednom gradu ili državi Australije, organizirali bi se ljudi i u ostalim gradovima i državama ove naše nove domovine, a kad su sve države stvorile jedno zajedničko tijelo,... onda bi se to Središnje tijelo... sastalo jednom godišnje da se dogovori o napretku i boljitku našeg svijeta u ovoj zemlji"

("Dom", god. 1958. br. 1, str. 14; god. 1958. br. 4, str. 15; god. 1959. br. 10, str. 20).

Rok Romac se ne zaustavlja samo na problemu nesloge među hrvatskim doseljenicima, nego upozorava i na druge nedostatke tih doseljenika, pa prenosi sud čitatelja koji mu odobrava takvo pisanje: "Opazih da se ne stidite priznati neke kronične, dugotrajne bolesti..., žute mrlje anemije na koži hrvatskog emigrantskog tijela, kako cjeline tako pojedinca" ("Dom", god. 1959. br.10, str. 2). Uporno osuđuje mane kao što su nezahvalnost, pijanstvo i kockanje ("Dom", god. 1959. br. 2, str. 2), grubost, podmetanje, psovka ("Dom", god. 1960. br. 12, str. 2, 19), prijevara djevojaka ("Dom", god. 1959. br. 12, str. 2), nevjernost u braku ("Dom", god. 1960. br. 12, str. 19), priležništvo, prostitucija i dvoženstvo ("Dom", god. 1961. br. 11, str. 2), vrijeđanje majki ("Dom", god. 1959. br. 12, str. 12), sprečavanje začeća i abortus ("Dom", str. 18), gomilanje novca ("Dom", god. 1961. br. 10, str. 2), a napose nesloga ("Dom", god. 1959. br. 3, str.19). U obliku molitve izriče takvu osudu: "Nije mi lako biti među našima, gdje se svi povlačimo u svoju nutrinu, jer se bojimo, da će brat jezika, vjere i iste domovinske Hrvatske, svaku moju riječ zlobno tumačiti... Molim te, da me naučiš stisnuti zube i zašutiti na zlu riječ svima onima, koji se zovu braća po narodnosti, a prevarili su me kad sam im dobro htio i načinio. Posudio im novac, a dobio uvrede... Znam da si naredio kao zakon kršćanstva pružati desni obraz, kad smo dobili udarac po lijevom, makar to bila i pivska boca po glavi ili udarac u prsa pijanih subrata — Hrvata" ("Dom", god. 1958. br. 5, str. 3). Razgolićuje površno kršćanstvo koje dolazi do izražaja iz političkih motiva i prigodom različitih spomena i svetkovanja. Prihvaća i prigovor svećenicima što kod takvih "političkih misa" nekritički hvale taj "zlatni hrvatski narod, koji se je sabrao u tako velikom broju, da slavi političkog Boga hrvatskog, a ne Boga univerzuma, sveopćenitosti, sviju boja, sviju rasa i osjećaja". Tako se tek "u stranom svijetu vidi, koliko svijesti (hrvatski katolik) nosi sa sobom kao baštinu kršćanskog duha domovine..." Jedno su riječi, a drugo su činjenice; po riječima "mi Hrvati smo najkatoličkiji narod svijeta. Nama je katolicizam ne samo u dubini dubinske duše — prema tim zvučnim riječima i govorima — nama su i nokti na nogama katolički obojeni..." ("Dom", god. 1958, br. 6, str. 2, 14).

Kad se fra Rok Romac oprašta od čitatelja "Doma", ne skriva svoje zadovoljstvo nad učincima njegova djelovanja: "'Dom' je postao stalni gost naših obitelji; u mnogima sačuvao hrvatski duh, mnoge povezao... Unosio je duh staloženosti, pomirbe, izbjegavao 'obračune', posebno osobne napadaje... Misao vodilja je bila: povezivati, ne raskidati. Duh kršćanske ljubavi, opraštanja nije se pravio preko... propagande već u člancima, koji su djelovali neprimjetnim načinom. Unosio je u naše, već pomalo polupoganske redove... duh poznavanja naših vjerskih dužnosti, dužnosti prema Bogu i bližnjemu. Pokazivao je, da je crno uvijek crno, a bijelo uvijek bijelo, da se dobrim redovno postizava dobro, a zlim djelima se sramoti čovjek i cjelina" ("Dom", god. 1962, br. 12, str. 17).

🕮 Crkveni centar u Summer Hillu

Hrvatski vjernici u Sydneyu su godinama gajili želju otvoriti vlastiti crkveni centar i imati crkvu s pastoralnim uredom isključivo za potrebe hrvatskih katolika. Takve personalne župe imali su doseljenici drugih naroda. Fra Rok Romac prihvatio je ideju, na koju su ga mnogi već ranije nagovarali, i kupio 1968. staru napuštenu... crkvu u Summer Hillu. Sam je Romac zabilježio da je mogućnost kupovanja crkve došla "nenadano, kao nagla ljetna kiša iza teške i dugotrajne suše, koja diže brige i muku godina s leđa marna ratara, kao blagoslov Božji". Za sydneyske je dušobrižnike fra Roka Romca i fra Lamberta Ivančića ideja o vlastitom mjestu bogoslužja, o svojevrsnoj središnjici, čak svetištu bila misao pratilja kroz godine i njezino ostvarenje ocijenili su kao "rješenje... dugogodišnjem i mukotrpnom radu" ("Hrvatski dom", lipanj 1969., str. 4). Vlasnici crkve su bili tzv. kongregacionisti (Congregational Union), a cijena 40.000 dolara. Romac je posudio novac od australskih franjevaca, a crkvu uknjižio u vlasništvo Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu.

Crkva je zapravo dvodijelna građevina. Najprije je bila podignuta manja crkva, koju su kongregacionisti počeli koristiti 31. kolovoza 1889. godine, a kasnije je uz nju dograđena nova i veća crkva koja je bila u upotrebi od 20. travnja 1907. Staru crkvu su kongregacionisti koristili kao dvoranu za sastanke. Ona je imala i manje podrumske prostorije, dok je ispod velike crkve bila prostrana dvorana. Vrijednost ovih zgrada bila je i u tome što su bile skoro u središtu najnapučenijeg dijela Sydneya s hrvatskim

življem. Za zaštitnika crkve i hrvatskog katoličkog centra izabran je sv. Antun Padovanski, a crkvu je posvetio sydneyski nadbiskup kardinal Norman Gilroy. Njegov prigodni govor otkrio je da poznaje Hrvate i odobrava njihovo nastojanje da se okupljaju u vlastitoj crkvi, kao i da cijeni rad hrvatskih dušobrižnika u Sydneyu, fra Roka Romca i fra Lamberta Ivančića. Kardinal je tada rekao: "Vaš narod, koji sada vi ovdje predstavljate, uvijek je udivljavao cijeli svijet svojom herojskom vjernošću Bogu i Domovini. Dobro nam došli u vašem novom hramu molitve! Naše molitve sjedinjuju se s vašima. Neka Gospodin blagoslovi vašu hijerarhiju i vaše svećenstvo, vaše obitelji, vaše prijatelje. Hvala vam na ovoj molitvi, kojoj smo zajednički prisustvovali" ("Hrvatski dom", siječanj 1969., str. 5).

Prije posvete crkve dušobrižnici su organizirali uređenje crkve, postavljanje ispovjedaonica, popravili su i dijelom izmijenili namještaj i okrečili zidove. Crkvu su očistili vjernici i zatim je uredili i ukrasili. Posvetu crkve vjernici su dočekali također duhovnom pripravom. Nekoliko dana svećenici su ispovijedali vjernike koji su kod proslave pristupili pričesti. Vjernici su sudjelovali u velikom broju kod čina posvete crkve.

Prednosti vlastite crkve ubrzo su se očitovale: bogoslužje u vlastitoj crkvi predstavljalo je osobit dobitak, jer su sada dušobrižnici mogli slaviti mise u najprikladnije vrijeme. Ta pogodnost je uvjetovala povećanje broja sudionika u slavljenju mise, i to osobito među mlađim svijetom. Također je porastao broj onih koji su uoči Božića i Uskrsa tražili sakramenat pokore. "Najveći blagoslov, svjedoči fra Rok Romac, vlastite crkve pokazao se u vrijeme korizme i Velikog tjedna. Ispovijedi, kako u crkvi tako i u okolici bile su veće nego ikada i svaki vjernik dobre volje mogao je uistinu bez poteškoće obaviti ... Večernje mise, koje se prije nisu mogle zamisliti u tuđoj crkvi, postale su redovna pojava, kao i redovne sv. ispovijedi" (Isto, str. 5).

Uz crkvu otvoren je i pastoralni ured, a ispod stare crkve u podrumu su se bili smjestili još u siječnju 1969. u jednoj sobi fra Rok Romac i fra Lambert Ivančić. No, već u veljači iste godine Romac je kupio kućicu u neposrednoj blizini crkve za 14.700 dolara pa su dušobrižnici uselili u tu kuću. U pastoralnom uredu učestali su posjeti vjernika i susreti sa svećenicima koji se trude unijeti "malo više veselja u duše potištene, koje se ne snalaze u tom velegradu, kamo ih odluka Božja ubacila: kao emigrante

iz naših sela, kao emigrante u velegrad, kojemu još ne poznaju sve opasnosti, tjelesne, a još više moralne. Velegrad, kamo su došli proživjeti možda veći dio svoga emigrantskog života" (Isto, str. 5).

Prigodom prerane smrti fra Roka Romca 15. ožujka 1970. M. Maglica je zasvjedočio da je "hrvatska crkva sv. Ante Padovanskog usred tromilijunskog Sydneya jedan od najvidljivijih znakova fra Rokove organizatorske sposobnosti..." ("Hrvatski dom", travanj 1970., str. 10), jer je hrvatski katolički centar u Summer Hillu doista od kraja 1968. vjersko središte Hrvata u Sydneyu, ali i izvorište mnogih pothvata duhovnog, kulturnog i društvenog sadržaja u životu sydneyskih Hrvata.

🕮 Socijalna skrb za doseljenike i plan o domu za mlade u Kiami i Tumbi Umbi

Došavši u Sydney fra Rok Romac se suočio s velikim potrebama doseljenika, napose onih koji su upravo stizali u Australiju. Kako je Hrvatsko dobrotvorno društvo (Croatian Welfare Association), osnovano 1952. godine, bilo zamrlo, on ga je obnovio ("Dom", god. 1959. br. 12, str. 14). Uz to društvo je vezao organizaciju karitativnog djelovanja i sve karitativne pothvate. Već je 1957. uspostavio središte tom društvu u Mt. Druittu, a zatim ga je preselio u Blacktown. Vodstvo je povjerio posebnom odboru. U naselju Woollahra je otvorio poseban ured za doseljenike u kući koju je iznajmio od sydneyske nadbiskupije. U tu kuću je povremeno primao na stan nezbrinute i nezaposlene. Zajedno sa članovima odbora Hrvatskog dobrotvornog društva tražio je doseljenicima posao i stan. Romac je pomagao drugima, premda je sam za svoje potrebe priskrbljivao radeći jedno vrijeme ženske torbice (M.E. Majić). Društvo su prihvatile socijalne službe australske države i ubrojile ga među dobrotvorne ustanove (Welfare Organisation).

Društvo je na početku pomagalo ne samo doseljenike u Australiju, nego i hrvatske žrtve rata širom svijeta, a nastojalo je pomoći napose mladim izbjeglicama iz domovine koji su se uspjeli upisati na europska sveučilišta. Romac je društvu pridružio nove i mlade članove, pa je ono ponovno postalo sposobno "činiti dobro svim Hrvatima... koji trebaju našu pomoć..., posebice onima u... logorima, bolnicama... No posebno će voditi brigu da sakuplja one, na koje se najmanje misli izvan obiteljskog kruga: na

našu djecu, na naše mladiće, na pristojnu zabavu, na kulturni rad, oživljen, opširniji, jači i intenzivniji; da spasimo one koji su došli ovamo prazni, zaluđeni, zavedeni, upropašteni" ("Dom", god. 1959, br. 1, str. 15). U prvim, dakle, godinama Romčeva djelovanja u Sydneyu Hrvatsko dobrotvorno društvo je bilo ponovno djelotvorno. Kasnije je Društvo moralo napustiti kuću u Woollahri, jer je uprava sydneyske nadbiskupije nije više bila spremna iznajmljivati zgradu za dobrotvorno djelovanje koje je imalo i politička obilježja. Preko ovog Društva Romac je surađivao s katoličkim uredom za iseljenike (Catholic Emigration Office) i brojnim doseljenicima prethodno ishodio jamstvo boravka u Australiji i novac za putne isprave. Taj je ured prestao djelovati 1973. godine, kad je australska država donijela nove zakone o useljavanju.

Sredinom 1958. fra Rok Romac razotkriva čitateljima "Doma" svoj plan podići dječji hrvatski dom pod imenom Dom kardinala Stepinca za hrvatsku djecu Australije. Kupio je zemljište u mjestu Kiama nedaleko Wollongonga na obali Tihog oceana. Želio je da se u tom domu mogu smjestiti hrvatska djeca bez roditelja, djeca roditelja koji su tek stigli u Australiju, te da onamo navraćaju koncem tjedna i preko praznika i ostala djeca. Vodstvo doma je namjeravao povjeriti hrvatskim redovnicama koje bi djeci pružale vjerski odgoj, ali i poduku u hrvatskom jeziku i hrvatskoj kulturi. Dom je trebao također služiti za duhovne obnove odraslih i susrete mladih. Uz dobrovoljnu pomoć hrvatskih katolika Romac je do lipnja 1959. bio kupio tri gradilišta namjeravajući na njima podići dvije zgrade, jedno igralište i parkiralište ("Dom", god. 1959. br. 1, str. 14). No, plan izgradnje u Kiami nije ni započeo ostvarivati, jer je gradska uprava odbila odobriti predloženi program izgradnje koji je bio pripravio arhitekt Mihaljević s obrazloženjem da je zemljište premaleno za zacrtani projekt.

Godinu dana kasnije Romac je pronašao i kupio novo zemljište u mjestu Tumbi Umbi kod Gosforda, 100 km udaljeno od Sydneya. Na kupljenom zemljištu namjeravao je izgraditi crkvu posvećenu Kraljici Hrvata, dječji dom Kardinala Stepinca, te kuću za redovnice. Crkva Kraljice Hrvata trebala je biti objedinjenje svih hrvatskih marijanskih svetišta, "hrvatska Lištica, Sinj, Aljmaš, Olovo, Trsat i ostali niz u krunici biserja hrvatske pobožnosti u Australiji,... središte našeg duhovnog života" ("Dom", god. 1960. br. 8, str. 15; god. 1961. br. 3, str. 13). Istodobno bi ta crkva bila i

"hram hrvatskih žrtava,... hram Bleiburga i ostalih točki Križnog puta", a pred njom bi stajao kip Majke Božje, Kraljice Hrvata, "kraljice naših mučenika". S jedne i s druge strane crkve trebalo je podići domove; jedan za dječake, a drugi za djevojčice, tako da svaka zgrada može primiti po 600 djece. U sklopu domova bi djelovala i škola, i to osnovna i srednja. Dakle, "dječji" dom bio bi internat za srednjoškolsku mladež i školsku djecu na početnom školovanju. Osim predviđene kuće za časne sestre, plan je obuhvaćao stanove za učitelje i odgojitelje, a povremeno se spominjala i namjera jednom podići i starački dom (E.P.Mak). Fra Rok Romac je poduzeo uređenje gradilišta, iskrčio je šumu i postavio željeznu konstrukciju za školu. Također je isplatio zemljište. Sydneyski nadbiskup kardinal Norman Gilroy je 29. rujna 1961. bio odobrio podizanje tog hrvatskog vjerskog centra, a fra Rok Romac je poveo sveopću sabirnu akciju. No, radovi su napredovali jedva vidljivo, jer "ideja je bila utopistička, a zemljište neprikladno" (E.P.Mak).

Poslije Romčeve smrti fra Lambert Ivančić nije nastavio radove u Tumbi Umbi. On i ostali sydneyski dušobrižnici su jedino prve nedjelje u listopadu, u nedjelju sv. krunice kada Australija slavi praznik rada, vodili hodočašće u Tumbi Umbi i ondje organizirali narodni zbor, tzv. "picnic". Tada bi u Tumbi Umbi bila hodočasnička misa te procesija s kipom Srca Isusova koji se danas nalazi u hrvatskoj crkvi u Newcastleu. Postoji i fotografija prema kojoj je u procesiji nošena i slika Gospe Sinjske. Hodočašća u Tumbi Umbi prestaju 1985. godine. Tada je Hrvatski katolički centar u Summer Hillu prodao to zemljište prepustivši bez naknade Romčevoj rođakinji čuvarsku kuću u kojoj je stanovala s obitelji i jedno gradilište, prikladno za podizanje nove kuće.

🕮 Počeci rada hrvatskih etničkih škola

Kada je 1958. fra Rok Romac bio pokrenuo novine "Dom", jedan od ciljeva tih novina trebao je biti i učenje materinskog hrvatskog jezika: "'Dom' može poslužiti i za učenje hrvatskog jezika tvojoj djeci, koja pomalo školom i ulicom sve više gube vezu s materinskom hrvatskom riječju". Zatim obećaje čitateljima: "Ako bude suradnje i dobre volje te mogućnosti, otvorit će se posebni 'Dječji kutić' za naše najmlađe Hrvate" ("Dom", god. 1958. br. 1, str. 14). Godinu dana kasnije Rok Romac je još više svjestan

poraznog stanja što se tiče brige roditelja oko znanja materinskog jezika i hrvatske kulture njihove djece, pa bilježi svoja zapažanja: "Mnoga naša djeca ni ne govore hrvatski. Pogotovo, ako je brak mješovit sa kojom drugom nacijom... Naša djeca gutaju 'comics' uz jutarnji kakao. O Petru Preradoviću ili Augustu Šenoi nikada nisu čuli iz naših usta, jer naše materijalizirano srce nije osjetilo potrebu da djetetu priča o zemlji, gdje su se rodili njegovi očevi, djedovi i pradjedovi. Kralj Tomislav, Matija Gubec, Zrinjski i Frankopan stvar su davne prošlosti, koju smo pokrili debelom naslagom zaboravi. Meštrović i Kljaković doduše su hrvatski umjetnici svjetskog glasa, ali 'mi se u umjetnosti ne razumijemo'" ("Dom", god. 1959. br. 1, str. 16). Tijekom vremena rastao je zaborav materinskog jezika i Rok Romac se žali: "Nerijedak je slučaj, da hrvatska djeca ne znaju ili pomalo zaboravljaju materinski jezik. Nije ni čudo, kad po čitav dan govore jezikom zemlje u kojoj živi obitelj. Baš ovdje leži najodgovornija zadaća emigrantske majke i žene, da odgoji u svojoj djeci ljubav i odanost prema domovini svojih djedova, da im usadi u srca kršćanske kreposti i moralne zasade, da ih uči hrvatski govoriti i pjevati naše krasne narodne pjesme" ("Dom", god. 1960. br. 8, str. 14).

Fra Rok Romac traži i očekuje da roditelji, napose majke, budu učitelji hrvatskog jezika i prenositelji hrvatske kulture na svoju djecu. Jasno mu je da to nije dovoljno da bi djeca naučila materinski jezik i kulturu naroda iz kojega potječu. Potrebno je da uz roditelje tu zadaću prihvate i oni koji će je moći obaviti organizirano i stručno, na način školskog prenošenja znanja. Kako je već rečeno, on je godine 1958. zamislio osnivanje tzv. Dječjeg hrvatskog doma u Kiami. Ondje je namjeravao podići zgrade za smještaj djece, kako tijekom školske godine tako napose u vrijeme godišnjih praznika, a djeci je želio "dati priliku..., da se kroz školske praznike dovoljno odmore, okupaju, razvesele i udahnu malo morskog i brdskog zraka". U domu bi odgojiteljsku dužnost preuzele hrvatske redovnice i morali bi se "kako upravitelji, tako i djeca za vrijeme boravka služiti jedino i isključivo hrvatskim jezikom. Djeci bi se davala kroz školske praznike poduka i u hrvatskom jeziku o narodnoj povijesti, narodnim pjesmama, igrankama, narodnim nošnjama, narodnim blagdanima, pobožnostima i slično" ("Dom", god. 1959. br. 12, str. 13).

Kad je pak godine 1959. odustavši u međuvremenu od izgradnje doma u Kiami, naumio podići takav dom u Tumbi Umbi, o. Rok Romac je ondje među ostalima "imao u vidu otvoriti školu za našu djecu, koja bi radila kao svaka druga škola, to jest kroz cijelu godinu... Tumbi Umbi koristit će našem budućem naraštaju, koji će ovdje učiti... onaj jezik koji smo mi ponijeli kao naš materinski ovamo. Naš materinsko-očinski, hrvatski jezik." ("Dom", god. 1961, br. 5, str. 15).

Dakle, dok je uređivao "Dom" (1958.-1961.), fra Rok Romac nije imao jasnu sliku o načinu kako pružiti pouku hrvatskoj djeci u hrvatskom jeziku i kulturi. Želio je hrvatskoj djeci omogućiti izobrazbu u hrvatskom jeziku i hrvatskoj kulturi, ali je prvenstveno želio osigurati kršćanski odgoj u hrvatskom duhu. U Kiami nije namjeravao graditi posebnu školu za hrvatsku djecu, a u Tumbi Umbi je htio podići školu koja će odgovarati australskim školskim zakonima. Očito je namjeravao organizirati i nastavu hrvatskog jezika, ali još nije znao za sustav rada dopunskih etničkih škola koje tada još nije poznavao školski zakon Novog Južnog Walesa. Kada 1961. Romac piše o školovanju hrvatske djece, ne spominje "hrvatsku školu" ("Dom", god. 1961. br. 8/9, str. 2). No, ipak je on našao način kako hrvatskoj djeci pružiti spoznaje na njihovom jeziku, jer je "prva škola hrvatskog jezika u Sydneyu osnovana na poticaj fra Roka Osvalda Totha i dr. Harasty-Draganovića" (Tkalčević, str. 158). Škola je djelovala u Hrvatskom domu u Buckingham Streetu, a učitelji su je nazivali "Rokova škola" (M.E. Majić). Uz ovu tzv. "Rokovu školu" u Buckingham Streetu proradila je i hrvatska dopunska škola u Summer Hillu, gdje su bili učitelji fra Lambert Ivančič i Mirjana Emina Majić (M.E. Majić) pa valja početke djelovanja škole tražiti odmah po doseljenju franjevaca u Summer Hill, vjerojatno 1970.

Hrvatski katolički centar u Summer Hillu (1968.-1985.)

Otvaranje Hrvatskog katoličkog centra u Summer Hillu potkraj 1968. je presudan događaj u povijesti crkvenog djelovanja na hrvatskom jeziku među sydneyskim Hrvatima. Otada se iz tog centra organizira pastoralni rad u samom Sydneyu kao i izvan Sydneya. Prilog razvitku pastoralnog djelovanja je 1966. predstavljao dolazak u Sydney fra Lamberta Ivančića, a osobito dolazak iz domovine potkraj 1968. fra Euzebija Petra Maka. Kad su zatim stigli u Australiju i drugi svećenici, preuzeli su pastoralnu brigu za hrvatske vjernike u Brisbaneu, Wollongongu, Canberri i Hobartu, a u Newcastleu je također osnovan poseban pastoralni centar. Broj franjevaca se u Summer Hillu neprestano povećevao, pa je bilo moguće preurediti pastoralno djelovanje u samom Sydneyu i uskladiti ga s djelovanjem Crkve u domovini. Istodobno Summer Hill je postao središte školskog i kulturnog djelovanja među hrvatskim doseljenicima u Sydneyu.

🕮 Franjevačko bratstvo u Summer Hillu

Fra Roku Romcu se, dakle, prvi pridružio fra Lambert Ivančić. Godine 1968. je Romac pozivao u Sydney fra Karla Kaića, člana Hrvatske fran-

jevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, koji je u to vrijeme djelovao u Manili na Filipinima kao misionar, odgojitelj mladih franjevaca i profesor na bogoslovnoj školi. Kaić 20. travnja 1968. piše Romcu da je spreman doći u Sydney, ali pretpostavlja da mu to neće dopustiti vrhovni upravitelj Franjevačkog reda. Tako Kaić nije postao dušobrižnik u Sydneyu, ali je 21. prosinca iste godine stigao iz domovine fra Euzebije Petar Mak. Malo poslije smrti fra Roka Romca prispio je u Sydney fra Josip Švenda, a 14. ožujka 1972. je fra Toni Mutnik postao član franjevačkog bratstva u Summer Hillu. Tom se bratstvu priključio 19. veljače 1974. fra Vinko Elekt Švogor i preuzeo dužnosti domaćina, kuhara i sakristana[6].

U tom razdoblju rasta broja hrvatskih franjevaca u Sydneyu. 28. kolovoza 1975. pristupio je tom bratstvu i fra Vlado Klement Novak. Premda fra Euzebije Petar Mak nije stanovao u Summer Hillu, on je od samih početaka pa do dolaska u Blacktown stvarno bio član jedinstvene ekipe hrvatskih dušobrižnika.

Od 15. ožujka 1970. do 2.kolovoza 1976. to franjevačko bratstvo je u životu i u radu predvodio fra Lambert Ivančić. On nije uspio sačuvati dostatnu razdaljenost od sukobljavanja u političkim gledanjima različitih skupina hrvatskih doseljenika, pa su ga 1974. oštro napali prvi poratni doseljenici optužujući ga da podržava doseljenike koji su jugoslavenski usmjereni. Kad je uprava Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda 1976. fra Toniju Mutniku povjerila vodstvo pastoralnog centra i predstojništvo bratstva u Summer Hillu, potakli su Ivančića na otpor toj odluci upravo oni koji su ga bili napali dvije godine ranije. Hrvatski svećenici u Australiji su u oba slučaja reagirali otvorenim pismima hrvatskim vjernicima. U prvom 29. srpnja 1974. brane Ivančića, a u drugom 11. studenoga 1976. su ukazali na njegovo odbijanje posluha crkvenim vlastima. Kada je Ivančić uvidio svoju pogrešku, prepustio je vodstvo hrvatskog katoličkog centra i franjevačkog bratstva novom voditelju i predstojniku i povukao se u mirovinu.

Fra Josip Švenda je 1975. napustio Sydney i vratio se u domovinu, ali je ponovno 5. lipnja 1977. nastavio djelovanje u Summer Hillu. Potkraj 1985. po drugi puta je napustio Sydney. Prije toga je od 1982. do 1985. bio voditelj Hrvatskog katoličkog centra u Summer Hillu i predstojnik tamošnjeg franjevačkog bratstva. U Summer Hill je 20. siječnja 1978.

prispio i fra Gracijan Biršić, tako da je summerhillsko franjevačko bratstvo od tog vremena uistinu bilo u stanju izvršavati sve zadatke pastoralnog služenja među sydneyskim hrvatskim vjernicima.

Stambene i materijalne prilike u kojima je živjelo franjevačko bratstvo u Summer Hillu s vremenom su se popravljale. Još 1969. je Romac kupio malu privatnu kuću u kojoj su se smjestili on i Ivančić. Poslije njegove smrti Ivančić izvješćuje franjevačkog provincijala u Zagrebu da bratstvo duguje australskim franjevcima 35.000 za crkvu i kuću, a 6.500 za poslove uređenja crkve i stambenog i uredskog prostora. Tijekom 1972. Ivančić je kupio još dvije privatne kuće uz crkvu, a 1974. je kupio četvrtu. Da bi uz crkvu bilo moguće urediti crkveno dvorište za okupljanje vjernika i parkiralište, jednu je kuću dao srušiti Ivančić, a drugu Mutnik. U preostale dvije kuće živjeli su franjevci u pastoralnoj službi hrvatskih vjernika u Sydneyu. Godine 1977. te su stambene zgrade svježe oličene, a prethodno je na njima izmijenjen krov.

🕮 Preustrojstvo pastoralnog rada u Sydneyu i izvan njega

S pastoralnim radom fra Euzebija Petra Maka je fra Rok Romac bio vrlo zadovoljan i već nakon šest mjeseci ga opisuje riječima: "Otada pa do danas mladi revni pater obilazi sva ona naselja Sydneya, kamo je naša stara noga jedva dospjela stići: periferni vjernici u svakom pogledu. Posjećuje one, koji su znali prije k nama doći tek za kakav sakramenat krsta ili ženidbe. Sada imaju redovno nedjeljne sv. mise, pa pokazuju koliko im je stalo do službe Božje..." ("Hrvatski dom", lipanj 1969. str. 4, 5). Mak je početkom 1969. otvorio nova crkvena okupljališta, i to u istočnom dijelu Sydneya u naselju Daceyville, gdje su se vjernici okupljali u župnoj crkvi sv. Mihovila, zatim u naselju Villawood u zapadnom dijelu Sydneya i u Mona Vale, gdje živi brojna kolonija hrvatskih doseljenika iz Tijesna i uzgaja rajčicu. Potkraj 1969. napustio je crkvu u Daceyvillu i tu zajednicu kroz slijedeće dvije godine okupljao u Matravilleu, da bi se 1973. onamo ponovno vratio.

U tim novim sydneyskim pastoralnim postajama djelovanje je na kratko vrijeme bilo zastalo, dok je fra Euzebije Mak boravio na prijelazu između 1969. i 1970. u Canberri i istodobno vodio brigu o hrvatskim

vjernicima u Wollongongu. Po smrti fra Roka Romca vratio se u proljeće 1970. u Sydney i nastavio voditi pastoralnu skrb za hrvatske vjernike u sjevernom i istočnom Sydneyu. Istodobno je preuzeo brigu za vjernike u Newcastleu, a u Canberru i Wollongong su povremeno odlazili on i fra Lambert Ivančić. Još 1968. Ivančić je u Canberri osnovao pjevački crkveni zbor. Bio je to prvi hrvatski pjevački zbor u glavnom gradu Australije (Tkalčević, str. 198). Sydneyski su dušobrižnici odlazili u Canberru sve do 1973. kada je dušobrižnistvo u tom gradu preuzeo fra Mato Bonić, član franjevačke provincije Bosne Srebrene. Crkveni centar u Wollongongu su pak već 1971. bili predali franjevcu — trećoredcu fra Frani Stjepanu Šešelji, koji se tada ondje nastanio.

Uz pastoralne postaje u Canberri i Wollongongu sydneyski su dušobrižnici u to vrijeme pohađali također hrvatske vjernike na Tasmaniji u Hobartu. Tamošnje Australsko-hrvatsko društvo piše Ivančiću 13. travnja 1971. da očekuje dolazak jednog svećenika iz Sydneya za 1. svibnja i spominje da je 31. svibnja 1970. u Hobartu boravio fra Euzebije Mak. Nakon što su postaje u Wollongongu i Canberri, a još ranije i ona u Brisbaneu postale samostalne, osamostalila se 1975. i pastoralna postaja u Hobartu, jer se tada ondje nastanio svećenik i preuzeo brigu za hrvatske katolike na Tasmaniji. Osobit položaj je zadobila pastoralna postaja u Newcastleu. U taj grad je od 1969. odlazio fra Euzebije Mak. U naselju Tighes Hill je 1975. kupio napuštenu katoličku školu, podignutu 1914. godine i preuredio dva razreda u crkvu sv. Josipa, a tri razreda u crkvenu dvoranu. Crkva ima 124 sjedaća mjesta. On je 1978. uz pomoć pastoralnog centra u Summer Hillu, tom građevinskom sklopu dogradio sobu za svećenika, kuhinju i pastoralni ured.

Pastoralna postaja u Newcastleu također je crkveno-pravno postala samostalan hrvatski katolički centar, a fra Euzebije Mak njegovim voditeljem. Ipak je on i nadalje boravio u Sydneyu i to u samostanima australskih franjevaca u Waverleyu (1968.-1983.), odnosno u Edgecliffu (1983.-1986.). Mak je djelovao u Newcastleu, ali je i u Sydneyu nastavio okupljati hrvatske vjernike u Daceyvilleu i Mona Valeu, a od 1979. i u Botanyju te Erskinevilleu (1972.-1973.), odnosno u Mascotu (1973.-1975.). Jedno vrijeme je slavio misu svake subote u hostelskoj kapeli u Heathcoteu.

Od 1974. redovito služi misu također i u West Chatswoodu za vjernike u sjevernom Sydneyu, i to u crkvi sv. Petra.

U Summer Hillu su svake nedjelje u razdoblju od 1970. do 1975. bile po dvije mise, obje prije podne. Od 1975. do 1978. bile su redovito svake nedjelje tri mise, a poslije od 1978. do 1985. čak četiri mise. Na sve te mise okupljalo se u svemu više od 1000 polaznika. Hrvatske vjernike su sydneyski dušobrižnici sabirali poslije 1968. i nadalje u crkvama u Fairfieldu i Mt. Druittu, a prestali su slaviti misu jedino u Surry Hillsu. Dok je Ivančić vodio hrvatski katolički centar u Summer Hillu od 1970. do 1976. godine, otvorio je nove pastoralne postaje u sydneyskim naseljima: Blacktown, Hurstville i Macquarie Fields, a i nadalje je nedjeljom misa bila u Fairfieldu i Mt Druittu. Kad je potkraj 1976. vodstvo pastoralnog centra u Summer Hillu preuzeo fra Toni Mutnik, okupljali su sydneyski dušobrižnici hrvatske vjernike u već spomenutim pastoralnim postajama, a otvorili su i nove u naseljima: Austral, Doonside, Picton i Campbelltown. Svake nedjelje bile su mise u Hurstvilleu. Prve i treće nedjelje u Mt Druittu, druge i četvrte nedjelje u Blacktownu. Samo druge nedjelje u Macquarie Fieldsu, treće nedjelje u Pictonu, a četvrte u Australu. I u Campbelltownu je misa bila jedanput mjesečno. Od 1978. pa sve do 1985. svake su nedjelje bile mise u Doonsideu i u Hurstvilleu. Nakon što su dušobrižnici 1977. bili otvorili pastoralnu postaju u Doonsideu, zatvorili su postaje u Mt. Druittu i Blacktownu. U svim tim postajama izvan Summer Hilla nedjeljom se okupljalo oko 1200 vjernika (Stanković, str. 199). Drugim riječima, u Sydneyu je prije deset do petnaest godina više od 2000 vjernika nedjeljom dolazilo slaviti mise na hrvatskom jeziku.

🕮 Preuređenje crkve sv. Antuna u Summer Hillu

Fra Lambert Ivančić je 1975. dao ponovno okrečiti crkvu sv. Antuna u Summer Hillu, zatim postaviti nove ventilatore i svjetla u crkvi, pokriti pod crkve novim tepihom, a u dvorani ja dao uvesti nove električne instalacije. Kad je 1976. preuzeo vodstvo pastoralnog centra fra Toni Mutnik, pobrinuo se za novo liturgijsko posuđe u crkvi i dao je popraviti orgulje. Također je postavio nove tepihe pri ulazu u crkvu. Slijedeće godine je crkva desno od ulaza dobila novu ispovjedaonicu, a na crkvi je bio izmijenjen krov.

Godine 1978. započela je priprava za preuređenje crkve sv. Antuna. Prvi plan preuređenja zacrtao je fra Josip Švenda, zajedno s ing. Bunetom i građevinarom Nevenkom Krnčevićem. Taj je plan predviđao proširenje crkve, i to na taj način što će crkva dobiti treća vrata, a sva troja vrata će voditi na terasu. Proširena terasa će zapravo predstavljati novi koristan liturgijski prostor. Taj prvi plan je pregledao i odobrio ing. Schneider. Slijedeće godine donesen je i plan za unutarnje preuređenje crkve. Svi dušobrižnici su iznijeli svoja shvaćanja o tom preuređenju, a fra Josip Švenda je prijedloge konačno oblikovao do te mjere da su arhitekti mogli izraditi i provesti konačan nacrt općeg uređenja crkve, dok su oltar, ambon i krstionicu, s oznakama krstionice kneza Višeslava, obrtnici izradili po nacrtu fra Gracijana Biršića. Novi drveni oltar, ambon i svetohranište postavljeni su ispred preuređene pozadine oltara, tako da je stvoren dojam zasebnog svetišta. U tom prostoru su po novom rasporedu bili razmješteni kipovi sv. Ante i Majke Božje, te raspelo. Crkva je pak bila nanovo oličena i ukrašena jednim velikim i sa četiri mala lustera. Lusteri su djelo i dar Ivana Devčića.

Radove na prilazu crkvi, na ulaznim vratima u crkvu, sanitarne prostorije uz dvoranu u staroj crkvi izvela je tvrtka Sabko-Constructions, a bili su ugovoreni 19. srpnja 1977. Nova natkrivena terasa i stara crkva, koja služi kao dvorana, usklađene su u bojama pa daju dojam jedinstvenog građevinskog sklopa. Poslove je isplatio Hrvatski katolički centar u Summer Hillu, i to uz dobrovoljnu pomoć hrvatskih vjernika. Hrvatsko društvo Sydney iz Marrickvillea darovalo je 1000 dolara. Godine 1979. je drvorezbarski umjetnik Friedrich Rentz dao prijedlog za izradu novih kipova u crkvi, ali ju je voditelj summerhillskog centra smatrao neprikladnom, pa ju je odbio. U pismu, kojim 3. svibnja 1981. sydneyski dušobrižnici obavješćuju hrvatske vjernike da namjeravaju graditi novi pastoralni centar u drugom dijelu Sydneya, oni također tvrde da je crkva sv. Antuna u Summer Hillu "zadnjih godina obnovljena i umjetnički uljepšana". Godine 1981. je ponovno preuređeno krovište crkve, a krov je prekriven novim crijepom.

Taj trajno usavršavani bogoslužni prostor bio je također povlašteno mjesto spasenjskog djelovanja, dijeljenja sakramenata. Od početka 1969. pa

gotovo do konca 1985. hrvatski su dušobrižnici sakramente dijelili gotovo isključivo u summerhillskoj crkvi sv. Antuna.

Tablica 6: Kršteni u hrvatskim crkvama u Sydneyu i Newcastleu

	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Summer Hill	183	314	363	434	409	382	346	288
Newcastle	6	—	16	6	6	6	2	1

	1977.	1978.	1979.	1980.	1981.	1982.	1983.	1984.
Summer Hill	292	275	219	228	190	186	188	163
Newcastle	3	8	4	1	4	3	4	4

Tablica 7: Vjenčani u hrvatskim crkvama u Sydneyu i Newcastleu

	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Summer Hill	150	127	177	304	119	101	91	94

	1977.	1978.	1979.	1980.	1981.	1982.	1983.	1984.
Summer Hill	61	66	62	50	56	39	49	44
Newcastle			2	1	—	1	2	2

Tablica 8: Umrli u hrvatskoj zajednici u Sydneyu

	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.
Summer Hill	6	10	6	17	13	19	20	14

	1977.	1978.	1979.	1980.	1981.	1982.	1983.	1984.
Summer Hill	38	33	28	34	25	31	48	29

🕮 Redovito dušobrižničko djelovanje

Slavljenje misa u crkvi sv. Antuna u Summer Hillu i u drugim pastoralnim postajama u Sydneyu predstavljao je osnovni oblik pastoralnog djelovanja sydneyskih dušobrižnika. Kod slavljenja misa redovito su dušobrižnici u svojim propovijedima tumačili Evanđelje. Susreti s vjernicima prigodom nedjeljnih misa bili su prigoda za pastoralne razgovore, informacije i dogovore, premda je pastoralni ured u Summer Hillu bio otvoren srijedom prije i poslije podne, a četvrtkom i petkom poslije podne.

Sakramenat krštenja sydneyski su dušobrižnici dijelili prije 1968. u australskim crkvama, a od 1968. do 1985. gotovo isključivo u crkvi sv. Antuna u Summer Hillu. Isto tako su ondje prisustvovali većini vjenčanja hrvatskih katolika. Poslije 1971. svake treće godine dolazili su i hrvatski biskupi u Australiju, pa su oni u Summer Hillu dijelili i sakramenat potvrde. Prvu pričest i prvu ispovijed samo je dio djece obavio u crkvi sv. Antuna, jer je vladao običaj da svi učenici katoličkih škola zajedno pristupaju tim sakramentima u mjesnim župnim crkvama.

Pripravu roditelja i kumova na sakramenat krštenja djece bio je uveo još fra Rok Romac, a nastavljači njegova rada su slijedili njegov primjer. Pripravu su usmjeravali samom primanju sakramenta, a cjelovitiju pouku o značenju krštenja i odgovornosti za kršćanski odgoj prihvatili su kao obvezu tek poslije 1979. godine, i to slijedeći upute knjižice "Krštenje vašeg djeteta". Vrijeme krštenja je bilo subotom i to u 14 i u 17 sati.

Također je fra Rok Romac držao pouku zaručnicima prije vjenčanja. Od zaručnika su sydneyski dušobrižnici prije dva desetljeća tražili da se prijave za vjenčanje barem 45 dana prije vjenčanja, a pripravnu pouku su redovito držali tri puta u tri kateheze. U tom tečaju težište su bili stavili na cjelovitu katehizaciju odraslih, pa su kateheze gradili na sadržaju knjige Jeana Guittona "Moj mali katekizam". Od tog vremena dušobrižnici u Summer Hillu traže da se zaručnici jave tri mjeseca prije vjenčanja kako bi za njih mogli dobro organizirati i izvesti zaručničku pripravu. Vjenčanja u Summer Hillu slavili su subotom u 15 i 16 sati.

Škole organiziraju vjeronauk djece, i to ne samo katoličke, nego i državne. Stoga hrvatski dušobrižnici usredotočuju vjeronaučku pouku djece samo na pristup sakramentu pomirenja, na prvu ispovijed i na primanje sakramenta pričesti, prvu pričest, te na sakramenat potvrde. Poslije 1970. su u

Summer Hillu svećenici držali nastavu u dopunskoj hrvatskoj školi pa su iznimno imali u sva četiri razreda i redovit vjeronauk. Ostala djeca imala su vjeronaučku pouku na hrvatskom jeziku, usmjerenu primanju sakramenata euharistije, pokore i potvrde izvan redovite školske nastave. Svrha tog vjeronauka jest da djeca usvoje hrvatski religiozni rječnik, te da budu u stanju sudjelovati u slavljenju sakramenata i primati navještanje evanđelja na hrvatskom jeziku. U Summer Hillu je vjeronauk za prvu ispovijed i pričest redovito trajao pet do sedam mjeseci, naime, od Uskrsa do Došašća ili barem od Velike Gospe do Došašća. Prva pričest je redovito u nedjelju Krista Kralja. Među prvopričesnicima dječacima svećenici traže služitelje oltara, ministrante. U Summer Hillu redovito jedan dušobrižnik ima zadaću pripravljati ministrante za njihovu službu i uvoditi ih u razumijevanje liturgijskih slavlja kod kojih poslužuju i sudjeluju. Od 1978. do 1985. tu je dužnost obavljao fra Josip Švenda[7].

Prvi puta su 1971. sydneyski dušobrižnici pripravljali djecu i mladež na primanje sakramenta potvrde, jer je te godine posjetio hrvatske katolike splitski nadbiskup mons. Frane Franić. Do tada su hrvatska djeca primala taj sakrament zajedno s ostalim potvrđenicima u sydneyskoj katedrali. Nadbiskup Franić je pak dijelio sakramenat potvrde u crkvi u Summer Hillu, a tako i ostali biskupi poslije njega. Uoči dolaska zagrebačkog nadbiskupa Franje Kuharića 1980. sydneyski su dušobrižnici pripravljali potvrđenike u pet skupina. Jedna od njih je bila grupa odraslih. Ukupno je bilo više od 300 krizmanika. Priprava je trajala tri mjeseca, a dio sadržaja vjeroučitelji su preuzeli iz okružnice hrvatskih biskupa "Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata".

Posebno dušobrižnistvo mladih vjernika u razdoblju između primljenog sakramenta potvrde i primanja sakramenta ženidbe u Summer Hillu je tek novijeg datuma. Fra Gracijan Biršić je 1983. upozorio da je "veliki propust" što se u summerhillskom centru ne radi posebno s mladima. Na želju udruge Hrvatska katolička mladež, koja se okupljala u klubu Kralj Tomislav, uvodi se u Summer Hillu 1984. misa mladih, a fra Josip Švenda je te mlade počeo okupljati na posebne vjeronaučne sastanke.

Osobit je pastoralni zadatak dušobrižnika bio omogućiti i dobro organizirati pristupanje sakramentu pokore, ispovijedanje odraslih vjernika. Još je 1957. u svom dnevniku Romac zapisao "da bi se ljudi ispovjedili,

treba prije Božića pokrenuti posebnu propagandu". U Summer Hillu su tako 1976. oglasili da vrijeme predbožićnog ispovijedanja traje tri dana prije Badnjaka, i to tijekom popodneva. Kad je fra Toni Mutnik preuzeo vodstvo pastoralnog centra u Summer Hillu, on je 1977. za božićnu ispovijed pozvao i dušobrižnike iz Canberre i Wollongonga, a ispovijedanje omogućio vjernicima u crkvama u Summer Hillu, Fairfieldu i Mt. Druittu. Takvu organizaciju predbožićnog i preduskrsnog ispovijedanja su u Summer Hillu zadržali svećenici sve do kraja 1985. godine. Da vjernicima olakša ispovijedanje i učini kvalitetnijom pripravu na ispovijed, summerhillski centar je 1981. dao tiskati letak "Bliža priprava za sakramenat pomirenja", koji je bila u tu svrhu objavila revija "Podravski vidici". Sveto trodnevlje s noćnim uskrsnim bdijenjem, slavili su u Summer Hillu i Fairfieldu, a božićnu polnoćku u Summer Hillu i u Hrvatskom klubu Kralj Tomislav. Prethodno su u božićnoj noći bile još dvije večernje mise u Summer Hillu.

U Summer Hillu su se vjernici mogli ispovijedati svake nedjelje, a napose uoči prvoga petka u mjesecu. Pobožnosti prvih petaka i prvih subota su se uvijek njegovale. Jednako tako su bile u crkvi sv. Antuna svake godine pobožnosti u čast Majci Božjoj u svibnju i u listopadu. U svibnju okupljeni vjernici pjevaju lauretanske litanije, a u listopadu mole krunicu. Tijekom korizme svaki petak je prije večernje mise i pobožnost križnog puta u crkvi sv. Antuna, a na Veliki petak su hrvatski vjernici i poslije 1968. odlazili sudjelovati u toj pobožnosti na "Kalvariju" uz franjevačku crkvu u Campbelltownu. Hrvatske vjernike dušobrižnici su svake godine poticali da sa znakovima narodne pripadnosti sudjeluju u tijelovskoj euharistijskoj procesiji koju je redovito predvodio sydneyski nadbiskup. Također su sve do 1985. dušobrižnici vodili iz Summer Hilla hodočašće u Tumbi Umbi. Već je rečeno da je poslije 1970. bio običaj hodočastiti u Tumbi Umbi u nedjelju nakon blagdana sv. Franje početkom listopada.

Bolesnike posjećuju u njihovim kućama ili bolnicama i podijeljuju im sakramente summerhillski svećenici redovito na poziv samih bolesnika ili njihovih najbližih. Fra Euzebije Mak se posebno posvećuje tom apostolskom poslu, pa obilazi bolesnike i pruža im utjehu vjere. U summerhillskom centru pokušali su 1984. svećenici okupljati bolesnike i bolničko osoblje na posebnu misu, ali nisu ustrajali u tom nastojanju.

Za hrvatske vjernike summerhillski dušobrižnici su još 1970. priredili zidni kalendar. Poslije 1977. o tiskanju tog kalendara s korisnim pastoralnim informacijama vodi brigu fra Toni Mutnik. Dušobrižnici su među vjernicima raspačavali molitvenik "Kruh nebeski", a 1979. su nabavili 200 komada "Ilustrirane Biblije". Prije su pak nabavljali vjerske knjige tiskane u inozemstvu. Od 1980. dolaze u Australiju vjerske novine i časopisi iz domovine: "Glas Koncila", "Mali koncil" i "Kana", te ostali vjerski tisak. Napetosti među pojedinim skupinama doseljenika bile su razlogom da to nisu učinili ranije. Ta suprotstavljanja je uvelike ublažio posjet kardinala Kuharića, a omogućio je i prihvaćanje domovinskog vjerskog tiska. Poslije svog prvog boravka u Australiji kardinal Kuharić je australskim dušobrižnicima upravio pismo u kojem je predložio izdavanje katoličkih novina za Hrvate u Australiji. Upravo je sydneyske dušobrižnike potaknuo da preuzmu tu zadaću. Franjevci u Summer Hillu su se 19. kolovoza 1980. priklonili tom ponukovanju i povjerili ga kao obvezu fra Gracijanu Biršiću. On se obratio svim hrvatskim dušobrižnicima u Australiji da prikupi informacije o mogućnostima ostvarenja tog zadatka. Međutim, taj zadatak nije doživio ostvarenje.

🕮 Uključivanje u život Crkve u domovini

Kad je fra Toni Mutnik postao voditelj pastoralnog centra u Summer Hillu, utvrdio je opći program pastoralnog djelovanja, ali je potakao i nova pastoralno vrijedna zbivanja. Najznačajnije je ipak sustavno nastojanje da sydneyski Hrvati sudjeluju u pastoralnom programu proslave trinaest stoljeća hrvatskog kršćanstva kako ga je zacrtala Crkva u domovini[8].

Solinsko slavlje 1976. svetišta Majke Božje od Otoka sa spomenom hrvatske kraljice Jelene, "majke sirota", još nije bilo našlo odjeka u sydneyskih Hrvata. No, zato je fra Toni Mutnik 1977. priredio proslavu blagdana sv. Antuna Padovanskog, i to uz sudjelovanje u svečanosti gotovo svih hrvatskih dušobrižnika u Australiji. Od tog vremena sydneyski Hrvati taj blagdan slave svečano svake godine. Ni slijedeće godine crkva u Summer Hillu još nije slavila spomen Gospinog svetišta u Biskupiji kod Knina, ali je svečano proslavila desetu obljetnicu otvorenja i osnutka pastoralnog centra za hrvatske katolike. U Summer Hillu je od 14. do 17. prosinca 1978. bila osobita duhovna obnova koju je predvodio fra Smiljan Kožul, predavač

na Pravnom fakultetu franjevačkog sveučilišta Antonianum u Rimu, član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Duhovni su nagovori bili u večernje sate, u sklopu sv. mise, a poslije mise prisutni su mogli postavljati pitanja na koja im je predavač spremno odgovarao. U ono vrijeme hrvatski su doseljenici s dozom nepovjerenja primali svećenike — "pasošare", pa je trebalo i mudrosti i hrabrosti da se zadobije njihovo povjerenje. Postavljala su se često i provokativna pitanja. Ostajući čvrsto na području vjere i morala kao i time nadahnutog rodoljublja, fra Smiljan je uspješno izvršio svoj zadatak. Uz tu je duhovnu obnovu, razumljivo, bila povezana i adventska odnosno božićna ispovijed, a pripravu za ispovijedanje tih je dana predvodio fra Gracijan Biršić.

Branimirovu godinu — 1979. — sydneyski su katolici slavili godinu dana kasnije, kada je u Australiji boravio zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić. Proslava je bila u sydneyskoj katedrali, pred likom Gospe Velikoga hrvatskog zavjeta. To su prigodom došle do izražaja sve vrednote te obljetnice, napose vjekovna povezanost Hrvata s nasljednicima sv. Petra na apostolskoj stolici u Rimu. No nadbiskupov je posjet bio također izričita potpora i ohrabrenje praksi hrvatskih dušobrižnika da s hrvatskim katolicima na materinskom jeziku slave sveta otajstva vjere, njihovu nastojanju da djeci i mladeži osiguraju vjersku pouku na jeziku roditelja kao i njihovoj brizi da se uči i upoznaje jezik i kultura stare domovine. Istodobno su vjernici hrvatskog jezika, u prisutnosti prvog biskupa Crkve u Hrvata prepoznali brigu domovinske crkve za te vrednote koje njeguju njihovi svećenici. Australska je pak Crkva u toj svečanoj proslavi upoznala brojčanu snagu hrvatskih katolika u Sydneyu i s većim uvažavanjem je nadalje prosuđivala njihove potrebe i zahtjeve. Tom su zgodom, na poticaj nadbiskupa Kuharića, sydneyski dušobrižnici odlučili svake godine nedjelju nakon Male Gospe slaviti u Summer Hillu kao Nedjelju Velikoga hrvatskog zavjeta, i to pred Gospinim pralikom koji je ostao u Summer Hillu.

Godine 1982. sydneyski su katolici istovremeno s Crkvom u domovini slavili 800. obljetnicu rođenja sv. Franje Asiškoga, osnivača triju franjevačkih redova. U Summer Hillu su svećenici od blagdana sv. Nikole Tavelića 14. studenoga 1981. jednom mjesečno propovijedali o životu i djelu sv. Franje, a uoči njegova blagdana 3. listopada 1982. održali su ponovno

vjernički skup u sydneyskoj katedrali. Slavlje je predvodio fra Augustin Didović, profesor Nadbiskupijske gimnazije u Zagrebu, član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Prethodno je održao trodnevnicu u Summer Hillu i obišao sve hrvatske katoličke centre u Australiji kojima upravljaju franjevci. Za skup u katedrali sydneyski su franjevci priredili poseban liturgijski vodič koji je sadržavao molitve i pjesme svetkovanja, ali i kratak prikaz života sv. Franje kao i pregled franjevačke povijesti na hrvatskom tlu.

Hrvatske kolonije u Australiji pohodio je 1983. đakovački biskup mons. Ćiril Kos. On je u Sydneyu skupini od preko sto kandidata podijelio sakramenat potvrde, a biskupska je misa bila odjek biskupijskih euharistijskih kongresa koje je u vrijeme velikog jubileja Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata slavila Crkva u Domovini. Godinu dana kasnije — na blagdan Male Gospe, 8. rujna 1984.— i sydneyski su Hrvati proslavili svoj euharistijski kongres. Bilo je to istoga dana kad su u Domovini, velikim Nacionalnim euharistijskim kongresom u Mariji Bistrici, bila zaključena slavlja trinaeststoljetnog jubileja našeg kršćanstva. Uz blagdanski raspored sv. misa, u Summer Hillu je podvečer bila svečana ura klanjanja. Uspomenu na taj događaj čuvaju prigodne spomen-sličice.

No, jubilarna su domovinska slavlja imala svoj osobit odjek u Sydneyu 10. veljače 1985. godine, kada je na spomen 25. obljetnice smrti blagopokojnog kardinala Alojzija Stepinca te ilirskog i ćirilo-metodskog jubileja, opet bilo veliko slavlje hrvatskih katolika u sydneyskoj katedrali. Vodio ga je blacktownski biskup mons. Bede Heather, a sudjelovali su svi hrvatski svećenici koji djeluju u New South Walesu. Začetnik ideje i nositelj programa tog višestrukog slavlja koje je, zajedno s trodnevnim kongresom hrvatske kulture, imalo naslov "Dani Kardinala Stepinca" bio je fra Gracijan Biršić. Obje su manifestacije potvrdile usmjerenost hrvatskog katoličanstva i njegova dušobrižništva u Sydneyu u pravcu koji je herojski zacrtao kardinal Alojzije Stepinac. Tu je pak usmjerenost kao putokaz u samim počecima crkvenog djelovanja među Hrvatima Sydneya bio prihvatio fra Rok Romac, "širitelj Stepinčevog kulta, kome je u spomen počeo graditi i dom za mladež u okolici Sydneya" (M. Maglica, "Hrvatska revija", lipanj 1970.).

Poslije posjeta nadbiskupa mons. Frane Franića 1971. godine posjetili su centar u Summer Hillu također i drugi biskupi: šibenski biskup mons. Josip Arnerić (1973. i 1974.), sarajevski nadbiskup mons. Marko Jozinović (1977.), zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić (1980., 1988. i 1993.), kotorski biskup mons. Ivo Gugić (1986.), zagrebački pomoćni biskup mons. Škvorc (1985.), šibenski biskup mons. fra Srećko Badurina (1989.) i nadbiskup splitski mons. Ante Jurić (1992.). Svi ti posjeti bili su u službi vjere hrvatskih katolika u Australiji, njihove veće povezanosti sa Crkvom u domovini, te boljeg razumijevanja među hrvatskim doseljenicima.

🕮 Pastoralni priručnici sydneyskih dušobrižnika

Sudjelovanje u liturgijskim činima, napose u slavljenju svete mise, kao i zajedničke pobožnosti, traže crkvenu pjesmu pa je fra Vlado Novak u prvim godinama svog boravka u Sydneyu nastojao na različite načine izaći ususret potrebama crkvenog pjevanja. Konačno je odlučio objaviti zbirku crkvenih pjesama pod naslovom "Hrvatska crkvena pjesmarica" (Sydney, 1979.), uvjeren kako ta "knjižica omogućuje pojedincu i zajednici da molitvom i pjevanjem aktivno sudjeluju u bogoslužju Crkve" (1. izdanje, uvodna riječ). Pjesmarica je doživjela drugo izdanje 1982. a treće 1987. Koriste je danas ne samo sva tri sydneyska crkvena centra i pastoralne postaje koje vode sydneyski dužobrižnici, nego i drugi hrvatski dušobrižnici diljem Australije. U uvodnom dijelu pjesmarica donosi tekst svete mise i sve četiri euharistijske molitve. Zatim slijede misne pjesme, pa pripjevni psalmi, onda zajednički usklici koji prate pjevanje psalama, pa poklici Evanđelju i psalmi kao misne popijevke te himni. Ostale misne pjesme sakupljač je razdijelio na ulazne, darovne i pričesne popijevke. Pjesme u različitim vremenima crkvene godine idu ovim redom: pjesme došašća, u vrijeme Božića, u korizmi i za Uskrs. Posebnu skupinu čine marijanske i svetačke pjesme, a na kraju zbirke su i duhovne šansone. Uz kazalo koje razotkriva navedeni raspored pjesama sakupljač je sve pjesme razvrstao po abecednom kazalu i tako omogućio brzo i lako snalaženje u pjesmarici[9].

Došavši 1970. prvi put u Sydney fra Josip Švenda je prihvatio dužnost vjeroučitelja prvopričesnika. Ubrzo je osjetio potrebu pružiti vjeroučenicima kratak pregled vjeronaučnog gradiva na hrvatskom jeziku.

Ipak se dugo nije usudio dati djeci posebnu knjižicu koja bi obuhvaćala ono što je on smatrao potrebnim vjerskim znanjem za pristup sakramentima euharistije i pokore. Tek nakon gotovo jednog desetljeća rada u Sydneyu objavio je priručnik "Prva sveta pričest" (Summer Hill, 1981.). Priručniku je stavio podnaslov "Kratka priprava za prvu sv. ispovijed i prvu sv. pričest" da tako naznači stvarni sadržaj i obrazloženje svoga pothvata. Započinje tumačenjem sakramenta krštenja (str. 1-2), a onda slijede teme: zlo i grijeh (str. 2-5), odvraćanje od grijeha i kajanje za grijehe (str. 5-7), sakramenat ispovijedi (str. 7-9), ispit savjesti i ispovijedanje grijeha (str. 9-14), ustanovljenje sakramenta Euharistije kao žrtve Novoga saveza (str. 14-15), slavljenje Euharistije (str. 16-17), pričest kao "hrana za vječni život" (str. 17-19), štovanje Euharistije (str. 19), a na kraju su otisnuti osnovni vjeronaučni obrasci i molitve (str. 20-21).

U načinu razrade katekizamskog gradiva priručnik slijedi zapravo "Mali kršćanski nauk" Nikole Kolareka. Koristi metodu pitanja i odgovora kojima pridodaje razjašnjenja. Težište priručnika je na pružanju materijalnog znanja po sustavu koji je sav usredotočen na prvu ispovijed i prvu pričest. Bez žive riječi vjeroučitelja nemoguće je služiti se ovim tekstom, jer mu nedostaju razrada i izraz koji odgovaraju mogućnostima razumijevanja i usvajanja sa strane djece najranije školske dobi. No, koristi djeci da iz njega memoriraju temeljna kršćanska učenja o ta dva sakramenta, a može biti od koristi i roditeljima da pomoću njega kod svoje djece provjeravaju znanje i razumijevanje tih sakramenata.

Sydneyski hrvatski vjeroučitelji su taj tekst koristili godinama, a neki se još uvijek njime služe. Prihvatila ga je svojevremeno i vjeroučiteljica slovenske djece u Merrylandsu u Sydneyu s. Mirjam, pa ga je priredila iste 1981. godine na slovenskom jeziku.

Treći priručnik sydneyskih dušobrižnika je spis "Priprava za sakramenat ženidbe" (Summer Hill, 1983.). Spis je nastao preuzimanjem teksta iz liturgijsko-pastoralnog priručnika "Služba riječi" i sadrži niz pitanja na koja je ponuđeno više odgovora. Čitalac treba izabrati ispravan odgovor i tako provjeriti svoje vjersko znanje i poznavanje crkvenog učenja o kršćanskoj ženidbi. Prvi sklop od 10 pitanja razrađuju temu "vjera i kršćanstvo" (str. 1-2). Drugi sklop pitanja nosi naslov "Crkva i sakramenti" i ima ih 17 (str. 2-5). Treći sklop pitanja se odnosi na ženidbu i obuhvaća 19 pitanja (str.

5-8). Pojedina pitanja i ponuđeni odgovori predstavljaju prikladno polazište za dijalošku katehezu odraslih, a voditelju daju mogućnost neposrednog i prilagođenog naviještanja. Treći sklop pitanja počinje egzistencijalnim pitanjem o razlozima crkvene ženidbe (br. 1) i nastavlja s pitanjima o značenju crkvene ženidbe (br. 2, 3, 9, 12, 16, 18), o sakramentalnosti ženidbe (br. 4, 5, 19), o međuodnosu spolnosti i braka (br. 6-8), o razlozima nevaljalosti ženidbe (br. 10), o situacijama koje opterećuju brak ali ga ne čine nevaljalim (br. 11) te o prerastanju braka u obitelj (br. 17). Ovom nizu pitanja i sržnom sadržaju predbračnih kateheza pridodan je uvod u samo svetkovanje crkvenog vjenčanja.

Uz spomenuti spis kojim se služe sydneyski dušobrižnici još uvijek u predbračnim poukama treba spomenuti da je fra Euzebije Mak publicirao knjigu "Prirodno planiranje obitelji" (Sydney, 1979.) poznatih australskih liječnika bračnog para Billings, koji su usavršili tzv. ovulacijsku metodu kontrole začeća. Knjigu su bili preveli hrvatski liječnici, supruzi Alka i Miljenko Pukanić. Fra Euzebije Mak je tako pružio značajan doprinos ostvarivanju odgovornog roditeljstva Hrvata u Australiji.

Pripravu za primanje sakramenta potvrde obavljaju sydneyski dušobrižnici u posljednje vrijeme uz pomoć priručnika "Sakramenat sv. potvrde" (Sydney, 1988.). Priredio ga je fra Vlado Novak, a sadrži osam kateheza (str. 15-19), popis vjeronaučnih pitanja , te molitve i katekizamske obrasce (str. 19-21). Kateheze imaju slijedeće naslove: smisao sv. potvrde (str. 13), Isus je poslao Duha Svetoga (str. 3-4), Duh Sveti nastavlja Isusovo djelo spasenja (str. 4-6), prvo dijeljenje svete potvrde (str. 6-7), Duh Sveti je svojom milošću osvojio progonitelja Savla (str. 7-9), Duh Sveti odgaja svjedoke i apostole Kristove (str. 9-10), Duh Sveti i danas odgaja Crkvi svjedoke i apostole (str. 10-11) i obred podjeljivanja sakramenta sv. potvrde (str. 11-15).

I ovaj priručnik je usredotočen na pružanje dostatnog znanja vjeroučenicima pa sadrži časno izrečeno crkveno vjerovanje i učenje o sakramentu potvrde. Težnju za usvajanjem vjeronaučnog znanja još više potvrđuje niz od 42 pitanja kojima se zapravo provjerava sveukupno vjeronaučno gradivo. Priručnik je k tome izrazito povijesnospasenjski zasnovan, jer poštuje biblijsko događanje i zatim ukazuje na njegovo otajstveno obnavljanje.

Hrvatski svećenici na duhovnim vježbama s kar. Vinkom Puljićem u Mulgoa kod Sydneya 1995.

Kapelani različitih katoličkih zajednica u Sydneyu sa svojim vikarom biskupom D. Cremin 1991. ispred sydneyske katedrale.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Nadbiskup iz Splita Msgr. Ante Jurić otvara zgradu novog HKC u Summer Hillu 29.11.1992.

Fr Gabrijel Jurišić OFM predvodi misno slavlje u HKC u Blacktownu.

Hrvatski svećenici u Summer Hillu sa p. Antom Gabrićem prigodom jednog njegovog posjeta Australiji.

S. Amalija Anica Radačić Hrvatica sa svećenicima u Summer Hillu.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Pjevački zbor crkve sv. Antuna iz Summer Hilla na izletu u glavnom gradu Australije Canberri.

Hrvatski franjevci sa dugogodišnjim misionarom iz Južne Amerike franjevcem Salezijem Škrinjarom.

Crkveni zbor iz Summer Hilla u posjeti vjernicima u Wollongongu. Ispred glavnog ulaza prve novosagrađene hrvatske crkve u Australiji.

Kardinal Franjo Kuharić sa crkvenim odborom za vrijeme njegova pastoralnog pohoda na blagdan Male Gospe 1993. u Summer Hillu.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA / ZAGREB

Djeca koja su u narodnoj nošnji s pjesmom sudjelovala u tradicionalnom božićnom koncertu!

Fra Rok Romac dijeli sv. Pričest za vrijeme prvog misnog slavlja održanog u ckrvi sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu 15.12.1968. godine.

Kamen ploča u crkvi sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu u spomen Fr Roka Romca (Osvalda Totha).

Hrvatski dio katoličkog groblja (prvi dio) u Rookwoodu u Sydneyu.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Spomenik na hrvatskom dijelu katoličkog groblja Rookwood u Sydneyu.

Nadgrobni spomenik sa slikom dobročiniteljice Marije Blaslov.

🕮 Prosvjetno i kulturno djelovanje summerhillskih franjevaca

Poslije "Rokove škole" u Buckingham Streetu otvorena je hrvatska etnička škola u Summer Hillu. Godine 1970. su u njoj predavali fra Lambert Ivančić i fra Josip Švenda, te M.E. Majić (T.Mutnik). U to je vrijeme i fra Euzebije Mak započeo svoje učiteljsko djelovanje, najprije 1970. do 1972. u Matravilleu, a zatim od 1972. u Botanyju. Škola u Botanyju bila je u prostorijama tamošnje katoličke župske škole. Fra Euzebije Mak je sam predavao tri godine, a kasnije su djelovali drugi učitelji. Godine 1980. je u toj školi poučavao i fra Toni Mutnik. Fra Lambert Ivančić je 1976. otvorio hrvatsku školu u klubu Kralj Tomislav u naselju Fairfield. Prve učiteljice su ondje bile časne sestre Ivanka Rukavina i Tereza Kuzmić (M.E. Majić). U toj školi i u, istovremeno osnovanoj, hrvatskoj školi u Liverpoolu bilo je 1976. godine 160 učenika (Tkalčević, str. 158). Po želji fra Lamberta Ivančića otvorila je hrvatsku školu u sklopu katoličke župske škole u Mt Druittu u zapadnom Sydneyu M. E. Majić. Ona je nastavu držala u drvenoj baraci. I ta škola je počela radom najkasnije 1976. godine (M.E. Majić). Od 1975. do 1980. fra Euzebije Mak je vodio hrvatsku školu u Newcastleu, a iste 1975. djelovali su summerhillski franjevci kao učitelji u hrvatskoj školi u Blacktownu. Tu školu je osnovalo Hrvatsko kulturno društvo Braća Radići. U summerhillskoj školi poslije 1972. predaju fra Josip Švenda i fra Toni Mutnik, a 1975. fra Josipa Švendu je zamijenio fra Vlado Novak. Poslije 1978. predaju fra Toni Mutnik, fra Vlado Novak, ponovno fra Josip Švenda i fra Gracijan Biršić. Godine 1980. u Blacktownu su predavali fra Josip Švenda i fra Vlado Novak, a slijedeće godine pa do 1989. poučava djecu u Blacktownu fra Toni Mutnik. Poslije 1989. sydneyski dušobrižnici ne predaju više u Blacktownu, a poslije 1985. su prepustili civilnim učiteljima i rad u školi u prostorijama hrvatskog katoličkog centra u Summer Hillu. Ondje je za potrebe hrvatske etničke odnosno dopunske škole još 1980. kupljen jedan montažni razred. Tako su poslije 1970. djelovale škole hrvatskog jezika u "Summer Hillu, Fairfieldu, Liverpoolu, Auburnu, Berali, Homebushu, North Sydneyu, Hurstvilleu, Newtownu, Greenacreu, Blacktownu i Girraweenu" (Tkalčević, str. 158), a povremeno i u drugim naseljima Sydneya, kao što su: Botany, Mona Vale, Marrickville, Mt. Druitt, Rooty Hill, Toongabbie i dr. Godine 1977. većina tih škola je pris-

tupilo u jedinstvenu udrugu kojoj je ime Središnji odbor hrvatskih etničkih škola u New South Walesu (SOHEŠ, Central Council of Croatian Ethnic Schools). U ustrojavanju SOHEŠ-a sudjelovali su i sydneyski dušobrižnici upućujući roditelje kako trebaju najprije osnovati roditeljsko vijeće na području određene škole, zatim izabrati školski odbor koji će direktoru mjesne škole iznijeti želju da za hrvatsku djecu u toj školi bude nastava i hrvatskog jezika na način dopunskog školovanja. Dušobrižnici su također poticali hrvatske katolike da prihvate troškove plaćanja učitelja i nabavku knjiga, upućujući ih kako će kasnije posredstvom tzv. SOHEŠ-a sve te troškove namiriti državna blagajna. SOHEŠ tako predstavlja hrvatske etničke skole pred australskim prosvjetnim vlastima i usklađuje njihov rad. "Dana 12. kolovoza 1978. spomenute škole bile su i službeno registrirane od državnih vlasti u rubrici Charitable and Collection Act" (Tkalčević, str. 159). Nakon svih tih koraka oko ustrojstva hrvatskih etničkih škola uslijedilo je sa strane australskih vlasti priznanje hrvatskog jezika kao jezika hrvatskog naroda, što je značilo da australska država priznaje hrvatsku narodnost. Tako su dopunske hrvatske škole u Australiji postale učinkovit izraz brige za učenje materinskog jezika, a istodobno znak priznanja hrvatske narodnosti od strane australske države i javnosti. Gotovo dva desetljeća prije toga, davne 1960. godine, fra Rok Romac je dizao glas "što se još uvijek službeno ne registrira, koliko je Hrvata priseglo vjernost Britanskoj kruni. Isto vrijedi i za braću Slovake, Slovence, Makedonce i neke druge. Dok se Ukraincima, čak iz poljskog dijela Galicije, Estoncima, Litvancima i Letoncima priznaje puna narodnost..., neke stare europske kulturne narode želi se jednostavno izbrisati kao narodnosne skupine, kao što je i geografski njihov pojam pretopljen u novostvorene državne oblike" ("Dom", god. 1960. br. 2, str. 8).

Godine 1978. u SOHEŠ je bilo učlanjeno 17 hrvatskih etničkih škola Novog Južnog Walesa sa svojih više od 1000 učenika. Kad je vodstvo SOHEŠ-a i stručno ojačalo, počelo je smišljenim akcijama od vlade Novog Južnog Walesa tražiti da se hrvatski jezik prizna kao jezik zajednice (Community language) kako bi naši učenici srednjih škola mogli i u redovnoj školi učiti materinski jezik. Međutim, ta je misao tada teško prodirala. Tomu se, s jedne strane, protivila antihrvatska politika jugodiplomacije, a s druge strane, Hrvati su bili gotovo bez utjecaja na australsku državnu politiku. Promjena je nastupila u prvoj polovici godine 1979. i to najviše pod utjecajem peticije za priznanje hrvatskog jezika koju je za Uskrs iste godine,

pred hrvatskom crkvom u Summer Hillu i pred crkvama u kojima se služila hrvatska misa, potpisalo preko pet tisuća Hrvata i hrvatskih prijatelja. Ministarstvo prosvjete je tada imenovalo odbor kojemu je bila povjerena izradba nastavnog plana hrvatskog jezika za srednje škole. Glavnu ulogu u pripravi toga nastavnog plana imao je fra Gracijan Biršić koji je neposredno po svome dolasku u Australiju postao članom upravnog odbora SOHEŠ-a i uključio se u provedbu i oživotvorenje svih njegovih inicijativa. Sastavio je i uputio Ministarstvu prosvjete brojne peticije (o hrvatskom jeziku, o razlikama između hrvatskoga i srpskoga, o hrvatskom nacionalnom i kulturnom identitetu itd.), sudjelovao na brojnim sastancima i konferencijama u svezi s izradbom spomenutoga nastavnog plana, dao inicijativu za osnivanje Središnje hrvatske knjižnice i, po nalogu Ministarstva prosvjete Novog Južnog Walesa, sastavio "Hrvatsku čitanku za učenike gimnazije" (Ministarstvo tu Čitanku nije objavilo jer je, prema ocjeni jednoga konzultiranog diplomatskog službenika, bila odviše politička, ali je, kasnije, pravo objavljivanja prepustilo Slavističkom studiju Sveučilišta Macquarie). O 500. obljetnici hrvatskog prvotiska on je priredio zapaženu izložbu hrvatskih knjiga koju je popratio usputnim komentarima. Komentare su jednim dijelom krasnoslovile njegove učenice i učenici.

Hrvatske etničke škole u Sydneyu, odnosno SOHEŠ još prije svoga formalnog osnutka, uživaju gostoprimstvo u Hrvatskom katoličkom centru u Summer Hillu. Ondje se održavaju redovite mjesečne sjednice, ondje je smještena Središnja hrvatska knjižnica, ondje su se održavali redoviti seminari za učitelje SOHEŠ-a (četiri put godišnje) koje je vodio fra Gracijan Biršić. Zajedno s Hrvatskom školom iz Melbourna SOHEŠ je nekoliko puta organizirao godišnje učiteljske seminare na koje su se odazvali gotovo svi učitelji hrvatskih etničkih škola iz svih hrvatskih kolonija u Australiji.

SOHEŠ je također podupirao seminar za mladež koji se, pod nazivom Ljetna škola hrvatskog jezika, na inicijativu profesorice Branke Čop iz Pertha održava od godine 1984. Škola traje 10 dana i redovito okuplja stotinjak djevojaka i mladića. Među predavačima 1987. nalazimo imena sydneyskih franjevaca Gracijana Biršića koji je dao pregled hrvatske književnosti i Marijana Glamočaka koji je nastupio s temom "Hrvatski identitet: dijalog u vremenu ili razgovor o sadašnjosti"[11]. Ljetna je škola djelovala deset godina. "Ugrozila" ju je uspostava demokracije u Hrvatskoj odnosno Zim-

ska škola hrvatskog jezika u Zagrebu koju od 1992. priređuje Hrvatska matica iseljenika i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i koja je otvorena ne samo mladeži, odnosno studentima nego također prosvjetnim i kulturnim djelatnicima iz Australije.

Osjetljiv problem s kojim su se suočavale hrvatske etničke škole predstavljao je nedostatak nastavnog plana i prikladnih školskih priručnika. Problem je bio tim veći što učitelji u hrvatskim etničkim školama nisu imali stručnu spremu. Tomu je pokušao doskočiti fra Gracijan Biršić. Po njegovu nastavnom planu — koji je bio prikazan Ministarstvu prosvjete Novog Južnog Walesa i od njega povoljno ocijenjen — u hrvatskim se etničkim školama uče ovi predmeti: vjeronauk, hrvatski jezik, povijest sa zemljopisom Hrvatske i glazbeni odgoj (što treba shvatiti kao učenje/pjevanje hrvatskih pjesama i popijevki).

Problem školskih priručnika još uvijek nije u potpunosti riješen: kako u Sydneyu nikada nisu bili u potpunosti zadovoljni s priručnicima iz Melbourna, prihvaćeni su i još su barem djelomice u upotrebi "Hrvatski jezik I" i "Hrvatski jezik II" koje su sastavili fra Ljubo Krašić i dr. Vinko Grubišić u Kanadi i knjiga "We Are Learning Croatian" koju je sastavila Branka Čop iz Pertha. Kao prilično osvježenje bile su dočekane knjige Stjepana Vasarija iz Švedske. Danas se pak za početno učenje jezika rabi priručnik SOHEŠ-a "Slušajmo, mislimo, učimo i govorimo hrvatski" (Sydney, 1991.). Priručnika za učenike iz kojega bi se učila povijest u hrvatskim etničkim školama u Sydneyu nikada zapravo nije bilo. Učitelji su imali na raspolaganju knjigu "Kratka hrvatska povijest za III. i IV. razred" koju je 1977. priredio učiteljski zbor hrvatskih škola u Melbournu i "Kratku hrvatsku povijest" profesora Vladislava Muse (Muenchen, 1978.).

U većini hrvatskih etničkih škola predaje se i vjeronauk. To je bila zadaća svećenika i časnih sestara. Oni su to radili po svojoj najboljoj savjesti, ali bez jedinstvenog nastavnog plana i bez priručnika.

Važno je naglasiti da je rad svećenika u hrvatskim etničkim školama bio besplatan. Tako su činili u uvjerenju da je rodoljublje naravna dužnost, a ne radni odnos koji se regulira radnim ugovorom.

Tri hrvatske crkve u Sydneyu (od 1985.)

U posljednja dva desetljeća ne opada nego raste broj hrvatskih doseljenika u Australiji, kao i u Sydney. Sydneyski su dušobrižnici već poslije 1970. uočili taj opći porast broja hrvatskih katolika, ali i nove pravce njihova kretanja u samom Sydneyu: napuštaju stara gradska naselja i pomiču se u zapadne i jugozapadne dijelove grada, u nova i modernija naselja. Te su činjenice nametnule zadaću graditi nove hrvatske katoličke centre, pa su tako nastale dvije nove hrvatske crkve u Sydneyu: sv. Nikole Tavelića u St. John's Parku i Gospe Velikog hrvatskog zavjeta u Blacktownu. Novi hrvatski katolički centri uvjetovali su novo preustrojstvo pastoralnog djelovanja i izazvali pomake u pastoralnom služenju i nove korake u kulturnom djelovanju. U tom razdoblju su također izgrađeni Staračkí dom Kardinal Stepinac u St. John's Parku, pastoralno-školski centar sa crkvenom dvoranom u Blacktownu i nova zgrada pastoralnog centra uz najstariju hrvatsku crkvu u Summer Hillu.

🕮 Crkva i pastoralni centar Gospe Velikog hrvatskog zavjeta u Blacktownu

Sve više je Hrvata selilo poslije 1970. na zapad i jugozapad Sydneya. U tom dijelu grada još su fra Rok Romac i fra Lambert Ivančić uspostavili okupljališta hrvatskih katolika u Mt. Druittu i Blacktownu. U tim naseljima mise su bile dva put mjesečno. Godine 1978. summerhillski franjevci napuštaju ta dva vjernička okupljališta i sabiru vjernike u Doonsideu, naselju koje leži između Blacktowna i Mt. Druitta, i ondje slave misu svake nedjelje. Prije 1985. u Doonsideu se okupljalo više vjernika nego li u kojem drugom okupljalištu izvan Summer Hilla. Dušobrižnici su stoga odlučili tražiti pogodno gradilište u tom dijelu grada da bi ondje podigli crkvu i novi pastoralni centar.

Godine 1980. ukazala se na više mjesta u tom dijelu Sydneya mogućnost kupiti zemljište za gradnju pastoralnog centra. Jedno je bilo na području St. John's Parka u Fairfieldu, dok je drugo bilo u Blacktownu. Kako su summerhillski dušobrižnici u to vrijeme smatrali da je zajednica hrvatskih vjernika u stanju podići samo jedan novi pastoralni centar, odlučili su kupiti zemljište na području Blacktowna, i to na području Eastern Creek, uz samu veliku prometnicu Great Western Highway. Zemljište je bilo zakupljeno 3. travnja, a isplaćeno 15. travnja 1981. god. Već 12. lipnja 1981. ustrojen je crkveni odbor za gradnju novoga pastoralnog centra s predsjednikom Ivicom Radačićem, zamjenikom Jerkom Ćurkovićem i blagajnikom Ivanom Biličićem. Ostali članovi odbora su bili: Maks Bukovac, Nevenko Krnčević, Joso Prusac, Ivo Kamber, Ivan Bajac, Slavko Hrženjak, Drago Klinsić i Mate Džaja. Zemljište je kupljeno za 196.500 dolara, a idejni plan je predviđao da ondje valja podići: prostranu crkvu, školsku zgradu, dvoranu za vjernička okupljanja, stan za svećenika, staračkidom i ostale prateće objekte i parkiralište. To su summerhillski franjevci 3. svibnja 1981. priopćili hrvatskim vjernicima posebnim letkom odlučivši također mjesečnim biltenom izvješćivati vjernike o napredovanju izgradnje.

Gradsko poglavarstvo najprije je odgađalo dati dopuštenje za izgradnju novoga pastoralnog centra, jer gradska skupština još nije bila odlučila hoće li to zemljište biti u sastavu industrijske zone ili zone slobodne izgradnje. Kad je načelnik Blacktowna 16. srpnja 1981. dao nadu da će zemljište

biti u zoni stambene izgradnje, organizirao je hrvatski katolički centar u Summer Hillu skupljanje potpisa u prilog takvom rješenju i uručio molbu s više od 1.500 potpisa gradonačelniku Johnu Aquillini. Ipak je konačni odgovor bio negativan, što je zaustavilo sydneyske dušobrižnike u ostvarivanju njihove namjere, ali ih nije navelo da od nje i odustanu. Briga za pronalaženje gradilišta i podizanje novog pastoralnog centra bila je povjerena fra Josipu Švendi, kojega je u međuvremenu upravno vijeće Hrvatske franjevačke provincije u Zagrebu izabralo za voditelja pastoralnog centra i franjevačkog predstojnika u Summer Hillu. Zemljište u Eastern Creeku je početkom 1985. prodano za svotu od 525.000 dolara.

Novo zemljište našli su sydneyski dušobrižnici početkom 1984. u Blacktownu, a 23. ožujka 1984. su isplatili njegovu cijenu koja je iznosila 300.000 dolara. Nakon što su razmotrene ponude građevinskih poduzetnika, prihvaćena je ona koju je dala građevinska tvrtka McNamara pa je 24. siječnja 1985. s njom potpisan ugovor o gradnji novog pastoralnog centra u Blacktownu. Građevinski sklop je obuhvaćao crkvu i stan za svećenike te parkiralište, a troškovi su iznosili 1,478.690 dolara. O svemu tome dušobrižnici su posebnim pismom obavijestiii vjernike, u veljači 1985. nakon što su na Svijećnicu, 2. veljače te godine započeli radovi. Također su dušobrižnici bili odlučili, i to na prijedlog fra Tonija Mutnika, da će nova crkva biti posvećena Gospi Velikog hrvatskog zavjeta, pa su objavili riječi kardinala Kuharića koji je zaželio da to bude "zavjetno svetište svih Hrvata koji žive u Australiji, nova Marija Bistrica". Među summerhillskim franjevcima je tada vladalo uvjerenje da će novi pastoralni centar u Blacktownu "postati središnje mjesto za sve hrvatske katolike Sydneya" (T. Mutnik).

Započete radove je 25. kolovoza 1985. blagoslovio blacktownski biskup mons. Bede Heather a tada su se već sasvim jasno nazirali oblici nove crkve. Crkva je bila završena za 9 mjeseci, a njezinu posvetu su zajednički obavili 24. studenoga 1985. biskup Heather i zagrebački pomoćni biskup mons. Mijo Škvorc. A u ime australskih vlasti otvorenje novog pastoralnog centra je tom zgodom obavio Ron Mullock, zamjenik premijera savezne države Novi Južni Wales. Nova crkva ima oblik kružnog isječka. Polukružni zid je u staklu, kako bi i izvan crkve bio slobodan pogled na oltar. Svetište crkve, tj. oltar, svetohranište i ambon, smješteni su u proširenom uglu isječka. Na zidu tog svetišta je veliki drveni križ. Ispod

križa, a lijevo od oltara je niša s Pralikom Gospe Velikog hrvatskog zavjeta. U zidu s desne strane oltara je svetohranište. Taj lik Gospe Velikog hrvatskog zavjeta ostavio je 1980. kardinal Kuharić u crkvi u Summer Hillu "kao trajnu uspomenu na svoj posjet i znak povezanosti između naših iseljenika u Australiji i Crkve u Hrvatskoj" (Mons. Stanković).

Ispred Gospina lika je ambon za čitače, a s druge strane oltara ambon za svećenika. Na zidu svetišta, s desne strane oltara je slika koja prikazuje krštenje Hrvata. Ispod slike je krstionica koja ima oblik krstionice hrvatskog kneza Višeslava. Na zidu pak, s lijeve strane oltara je slika hrvatskih bogougodnika. To su: sveci Nikola Tavelić i Leopold Mandić, blaženici: Augustin Kažotić, Marko Križevčanin i Katarina Kotromanićka, te velikani duha: kraljica Jelena, sluga Božji Petar Barbarić i kardinal Alojzije Stepinac. Ispod te slike, uz električne orgulje, je mjesto za crkveni zbor. U zidu crkve s te lijeve strane oltara su tri ispovjedaonice u posebnim prostorijama. Sakristija je na ulazu u crkvu, tj. u pokružnom dijelu crkve. Sjedišta u crkvi razdijeljena su u šest blokova, usmjerena su prema oltaru, u svemu ima oko 600 sjedaćih mjesta. Kako ima u crkvi još 400 stajaćih mjesta, a vani pod natkritim dijelom crkve, uza zid od stakla ima još mjesta za 500 ljudi, pod krov se može smjestiti 1500 ljudi i sudjelovati u bogoslužnim slavljima. Pod crkve se spušta prema oltaru. Crkvu ukrašuju i kipovi svetaca: Majke Božje, sv. Antuna i sv. Franje, sv. Ivana Krstitelja, sv. Josipa, te sv. Petra i Pavla kao i u reljefu izrađene postaje križnog puta. Kipove, glavni križ i križni put izradio je kipar i rezbar Engelbert Picol-Ruiz, umjetnik švicarskog podrijetla. Slike pak pokrštenja Hrvata i hrvatskih duhovnih velikana su djelo Renisa Zuestersa, slikara latvijskog podrijetla. Pred crkvenim ulazom je također toranj u koji su smještena zvona koja je prije 1970. bio pribavio iz Austrije fra Rok Romac i postavio ih na crkvenom zemljištu u Tumbi Umbi.

U istom sklopu sa crkvom, i to vezano uz svetište crkve, podignute su jednostavne i skromne prostorije pastoralnog ureda i svećenički stan. Na ulazu pak u crkveno zemljište, i to s lijeve strane ulaza u crkvu, iznikla je 1991. samostalna građevina, velika zgrada pastoralnog i školskog centra. Pristup u zgradu je sa strane crkve: stepenice vode u otvoreni nadsvođeni ulaz i zatim u predvorje iz kojeg se pristupa u pet školskih razreda, knjižnicu, uredske sobe te veliku dvoranu s pripadnim sanitarnim prostorijama. Dvoranu je akademski slikar Ivan Rogina ukrasio brojnim slikama s

motivima gradova, značajnih građevina, te prirodnih ljepota Hrvatske. Taj građevinski sklop uz veliku dvoranu ima i dvije manje dvorane u visokom prizemlju. Novi je građevni sklop blagoslovio 24. studenoga 1991. blacktownski biskup Bede Heather, a otvorio ga je na posebnoj prigodnoj svečanosti 12. rujna 1993. kardinal Franjo Kuharić. S desne strane pristupnog asfaltiranog ulaza u kompleks centra je veliko parkiralište za 288 automobila, a na asfaltirano parkiralište nastavlja se park koji seže daleko iza crkvenih zgrada. U tom parku crkveni odbor priređuje piknike u zasada još niskoj sjeni 129 klenova i 100 borova vodeći skrb ne samo o kulinarskoj ponudi nego također o nastupima pjevača, svirača te folklornih grupa i plesača.

Crkvom i pastoralnim centrom u Blacktownu upravlja fra Toni Mutnik, ureditelj crkve i graditelj novog pastoralnog i školskog centra.

🕮 Crkva sv. Nikole Tavelića i novi pastoralni centar u St. John's Parku

Fra Rok Romac je također u naselju Fairfield okupljao hrvatske vjernike i slavio misu na hrvatskom jeziku. Njegovi nasljednici su nastavili dolaziti iz Summer Hilla u Fairfield, a bavili su se i mišlju da u tom naselju podignu novi katolički centar. No, potkraj sedamdesetih godina prevladalo je među sydneyskim dušobrižnicima mišljenje da novi centar treba biti u Doonsideu ili Blacktownu. Ipak nisu isključili da se gradi nova crkva i u Fairfieldu, kad bude završena ona u Doonsideu ili Blacktownu. U vidu te gradnje summerhillski su franjevci 10. veljače 1980. odlučili kupiti zemljište u zoni Fairfielda i kupili ga za 70.000 dolara u St. John's Parku.

Vjernici fairfieldskog područja nisu se pomirili s odgađanjem izgradnje crkve u St. John's Parku pa su je nakanili graditi bez pomoći pastoralnog centra u Summer Hillu. O toj namjeri izvjestio je ostale dušobrižnike 23. ožujka 1984. fra Josip Švenda, tadašnji predstojnik summerhillskog bratstva i voditelj centra, a dušobrižnici su ponovno potvrdili svoju spremnost poslije izgradnje centra u Blacktownu graditi crkvu i u tom dijelu Sydneya. Potkraj 1984. stigao je u Sydney provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda iz Zagreba fra Rajko Gelemanović i on je 3. studenoga odobrio podizanje nove crkve i pastoralnog centra u St. John's Parku, a s građevnim odborom je utvrdio uvjete i okolnosti izgradnje i kasnijeg

djelovanja. On je također blagoslovio gradilište i početne radove. U temelje crkve uzidana je 19. studenoga 1984. povelja o izgradnji, a sydneyski pomoćni biskup mons. David Cremin je 24. veljače 1985. blagoslovio kamen temeljac. Radovi izgradnje i uređenja crkve napredovali su veoma brzo tako da su 15. studenoga 1985. biskupi Mijo Škvorc iz Zagreba i David Cremin iz Sydneya mogli crkvu posvetiti. Iznad sakristije bio je izgrađen privremeni stan za svećenika pa od 8. rujna 1985. ondje boravi fra Gracijan Biršić, voditelj centra. Posveti crkve je prisustvovao i provincijal fra Rajko Gelemanović. On je 8. prosinca 1985, uglavio s mjesnim dušobrižnikom fra Gracijanom Biršićem, Bernardom Rončevićem, predsjednikom građevinskog odbora i voditeljem građevinskih radova, te Matom Smolčićem, tajnikom odbora, da crkva i pastoralni centar u St, John's Parku pripadaju Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda. Tada je građevinski odbor proglašen crkvenim odborom. Uz Rončevića i Smolčića u njem su bili Šime Trinajstić, potpredsjednik i autor nacrta crkve, pastoralnog centra i nekoliko godina kasnije izgrađene kapelice Gospe Trsatske, i zatim: Branko Bošnjak, Anđelko Marunčić, Rok Friščić, Josip Peranović, Petar Frketić, Šime Gašparović, Josip Martinović, Stjepan Trinajstić, Ratko Bilić, Tomo Komadina, Jure Komadina, Stjepan Repinec, Stanko Puljić, Ante Gačić, Šime Glavan, Ilija Vrdoljak, Stipe Jurlina, Silvio Čohilj, Marko Petrić, Luka Lebić, Josip Kontrec, Milivoj Žderić, Srećko Franković, Andrija Gurlica, Vjekoslav Šimac i Mijo Marić. Potkraj 1986. je negdašnji građevinski, a tada već crkveni odbor, započeo graditi posebnu zgradu sa svećeničkim stanovima, uredskim prostorijama za pastoralne i socijalne poslove te manjom dvoranom za vjernička okupljanja. Posvetu i otvorenje centra obavio je 15. studenoga 1987. provincijal fra Rajko Gelemanović za svog trećeg boravka u Sydneyu. U crkvenom dvorištu je 1991. podignuta kapela Gospe Trsatske, i to na spomen 700. obljetnice svetišta Majke Božje na Trsatu.

Novosagrađena crkva je ulaznim vratima okrenuta prema ulici od koje je dijeli ograđeno crkveno parkiralište s dvojim ulaznim vratima nalik na utvrđene ulaze starohrvatskih gradova. Šest stupova, raspoređenih u dva reda, skriva pročelje i ulazno stubište u crkvu. Na prednjem rubu ploče, koja natkriva prolaz ispred ulaza u crkvu, uzdiže se golemo slovo "H" iz kojeg raste križ, noću osvijetljen. U podnožju križa je hrvatski grb. Glavni ulaz u crkvu zatvaraju dvokrilna hrastova vrata. Iza njih je predvorje koje od jed-

nobrodne crkve dvoranskog tipa dijeli stup od sivoplavog mramora i staklena vrata s obje strane stupa. Pred stupom je replika "Povijesti Hrvata" Ivana Meštrovića, a ispod nje školjka iz Jadranskog mora i urna s grudama zemlje iz različitih hrvatskih krajeva. Na staklenim vratima naslikane su tehnikom brušenja siluete crkava koje predstavljaju prostor hrvatskog kršćanstva: zagrebačka i kotorska katedrala, te franjevačke crkve u Fojnici i Širokom Brijegu. Te slike i grbovi hrvatskih pokrajina i gradova u njima naznačuju hrvatski narodni prostor. Crkva je posvećena sv. Nikoli Taveliću pa oltarna slika prikazuje kako on predvodi Kristu hrvatske svece, blaženike i duhovne velikane. Sliku je tehnikom tapiserije izradio od vune iz svih krajeva Hrvatske akademski kipar i projektant Ante Starčević iz Zagreba. U veliki mramorni oltar ugrađeno je kamenje iz Svete Zemlje i Hrvatske. Na svetohraništu je ugravirana rečenica "I Riječ tijelom postade", a na propovjedaonici rečenica "U početku bijaše Riječ", i to hrvatskom glagoljicom prema Hrvatskom prvotisku.

Poseban ukras crkve su prozorske slike, izrađene tehnikom vitraja. U pozadini svetišta su likovi opata Martina, knezova Višeslava i Branimira te kralja Zvonimira. Na uzdužnim su pak zidovima svetišta likovi apostolskih prvaka Petra i Pavla te četvorice evanđelista. Na prozorima između oltarne slike i oltara su likovi Bartola Kašića i fra Anđela Zvizdovića. Poslije tih prozora crkvena se lađa simetrično na svakoj strani proširuje. Likovi na prozorima zidova tih proširenja su na lijevoj strani: kraljica Jelena, herceg Hrvoje Vukčić-Hrvatinić, Katarina Kotromanićka, kralj Stjepan Tomašević i Mila Gojsalića, a na desnoj strani: opatica Vekenega, Marko Marulić, Krsto Frankopan Modruški, Katarina Zrinska i Petar Zrinski. U uglovima, što ih je uvjetovalo daljnje proširenje crkve, nalazi se na lijevoj strani Kutić Gospe Sinjske, a na desnoj strani krstionica. Na obje su pak pobočna vrata i po jedna ispovjedaonica. U Kutiću Gospe Sinjske je Gospina slika na mramornoj ploči, a u vitrajima likovi fra Filipa Grabovca, fra Andrije Kačića Miošića i služe Božjeg fra Ante Antića. Vitraji pak oko krstionice čuvaju uspomenu na proslavu Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata i predstavljaju zagrebačku stolnicu, Bistričku Gospu i bistričko svetište. U donjem dijelu crkve, koji je uži od središnjeg, vitraji prikazuju zaštitnike nekih hrvatskih biskupija i pokrajina. Na lijevoj strani su: sv. Tripun, sv. Vlaho i sv. Vincenca, a na desnoj strani: sv. Stošija, sv. Jeronim i sv. Juraj. Od četiri prozora na poprečnim zidovima kojima se zatvara ovaj dio crkvene lađe, dva

su oslikana i prikazuju Matu Miloradića i Jurja Dobrilu, preporoditelje Gradišćanskih odnosno istarskih Hrvata. Na druga dva bit će prikazani spasitelj hercegovačke djece fra Didak Buntić i preporoditelj bačkih Hrvata biskup Ivan Antunović. Tako smo, idući od oltara, došli do ulaznog dijela crkve. Dimenzijama jednak onom dijelu u kojem su smješteni oltar, svetohranište i propovjedaonica, on se vidno razlikuje od dosad opisanih dijelova. Prvo, taj je dio najvećim dijelom nadsvođen betonskom pločom koja prostor dijeli u dvije etaže. U prizemlju je s desne strane prostorija za majke s malom djecom, a gornji dio u cijeloj širini sačinjava kor koji se produžuje i nad predvorje crkve. U tom su dijelu samo dva prozora ostala nedohvaćena stropom odnosno pločom kora: vitraj na onomu s lijeve strane predstavlja sv. Ivana Krstitelja, a onaj s desna sv. Nikolu biskupa. Ostali su prozori betonskom pločom podijeljeni u dva nejednaka dijela: manji su u prizemlju i oni su oslikani motivima iz Pjesme stvorova odnosno iz života sv. Franje Asiškog. Ti vitraji predstavljaju cjelinu koja počinje sa Suncem u prostoriji za majke i djecu, a zatim slijede, u smjeru kazaljke na satu: Mjesec, zvijezde, vjetar, zrak, oblaci. Na lijevim vitrajima prikazana je: Zemlja, voda, oganj i sv. Franjo s bratom vukom. Predvorje crkve je nešto šire od raskriljenih ulaznih vratiju: na lijevoj mu je strani crkveni dućan devocionalija, a s desne stubište kojim se ulazi na kor. I kapelicu Gospe Trsatske krase vitraji ukazujući na tisućljetnu pobožnost Hrvata prema Majci Božjoj od Gospe od Otoka i Biskupije kod Knina, preko Gospe Olovske i Gospe od Škrpjela pa sve do Međugorja. Crkvu ukrasuju i kipovi: Presvetog Srca Isusova, Marije Bezgrešne, sv. Franje Asiškoga, sv. Antuna Padovanskoga, sv. Ane i sv. Josipa. Smješteni su u šest kutova Crkve. Crkva ima i križni put. Izradio ga je u tehnici reljefa u drvu Engelbert Picol-Ruiz.

Slijeva crkvi nalazi se Staračk dom Kardinal Stepinac.

🕮 Preuređenje crkve sv. Antuna i nova zgrada pastoralnog centra u Summer Hillu

Kad su potkraj 1985. bile otvorene crkve i pastoralni centri u Blacktownu i St. John's Parku, moglo se pristupiti daljnjem uređenju crkve sv. Antuna. Uz fra Vladu Novaka, novog upravitelja crkve i pastoralnog centra, poslove uređenja crkve i crkvenog sklopa vodio je crkveni odbor kome je dopredsjednik Marko Komadina. Ostali članovi odbora su bili: Ljubo Galić,

Jakov Milić, Mile Rendulić, Pero Lerotić, Ivan Uremović, Nikola Vratarić, Slavko Lerotić, Josip Iglić, Krsto Miočić, Ante Mustać, Ante Ugrinić, Marijan Mijatović, Vinko Jurić, Rade Sekul i Nedjeljko Kovačević. U želji da bogoslužje dobije veći sjaj, najprije je crkva pribavila nove električne orgulje crkvenog tipa od firme Rogers. Zatim je slijedilo uređenje oltarskog prostora uz koji je u provizorno odijeljenoj prostoriji bila sakristija. Sakristija je ustupila mjesto orguljama i dala prostor pjevačima. Soba za ministrante postala je dio bogoslužnog prostora. Desno, pokraj oltara je drveni ambon s likom goluba, simbola Duha Svetoga, a lijevo je krstionica, rađena po uzoru na krstionicu kneza Višeslava. Pozadi oltara, između dva oslikana prozora, je metalno svetohranište s euharistijskim simbolima klasom i grozdom. U crkvi su obnovljene drvene klupe i napravljene su dvije nove ispovjedaonice, smještene uz bočna vrata u uglovima crkve. Klupe i ispovjedaonice su sada u punom skladu s drvenim stropom crkve. U klupama ima 350 mjesta. Pod crkve je pokriven novim tepihom. Crkva je 1986. izmijenila i dio umjetničkog sadržaja. Rezbar Engelbert Picol-Ruiz, koji je kipovima ukrasio crkvu Gospe Velikog hrvatskog zavjeta u Blacktownu, izradio je i za crkvu sv. Antuna kipove hrvatskih franjevačkih svetaca Nikole Tavelića i Leopolda Mandića i kip sv. Josipa. Otprije su kipovi Majke Božje i sv. Antuna Padovanskog. U crkvu je postavljen i novi križni put s prizorima u reljefu koji je nabavljen iz Italije. Tako je potkraj 1986. unutrašnjost crkve sv. Antuna zadobila svoj sadašnji izgled i pruža skladnu izmjenu vitraja, reljefa i kipova. Vitraje je crkva dobila dok su je koristili kongregacionisti. Na njima je niz svetaca i biblijskih prizora. Na prozorima desne strane crkve, gledajući prema oltaru, najprije je simbol nade u liku žene sa sidrom, zatim anđeo s Marijom Magdalenom u uskrsno jutro, pa sv. Cecilija, sv. Farsifal, sv. Galahad, sv. Juraj i Sir Lancelot. Na prozorima zida iza oltara su sv. Pavao i Krist Dobri Pastir, a na lijevoj strani crkve Krist "Svjetlo svijeta", sv. Ivan Evanđelist, likovi pastira i sijača, poklon pastira pred Svetom obitelji i Isus kad drži Govor na gori. S desne strane oltara su kipovi sv. Josipa i sv. Antuna, a iza oltara sv. Leopolda Mandića i sv. Nikole Tavelića, a na lijevom zidu Gospe Lurdske i sv. Franje. U gornjem dijelu crkvenih zidova su prozori s rozetama. Dvije su ornamenti, a dvije prikazuju simbole: goluba, križ, kalež, kruh i monogram IHS, odnosno anđela mironosca.

U tzv. staroj crkvi dio dvorane je potkraj 1987. preuređen u sakristiju, a dio u ministrantsku sobu. Zatim su oličene dvorana, nova ministrantska soba i nova sakristija, a također i stambene prostorije summerhillskih franjevaca. Ipak je stanje tih stambenih prostorija bilo veoma loše i neprikladno za stanovanje. Stoga je još 1985. provincijal fra Rajko Gelemanović zapisao u službenu knjigu kanonskih pohoda: "Posebno želim naglasiti da se... razmišlja i o građevinskim radovima u Summer Hillu: boljim i zdravijim stanovima za braću i možda jednom lijepom i modernom dvoranom... Stoga potičem braću da pomalo skupljaju sredstva za ostvarenje plana: gradnje nove rezidencije s prostorijama Hrvatskog katoličkog centra. Dobri uvjeti za život i rad mogu doprinijeti boljem franjevačkom životu i apostolskom djelovanju." Za svog trećeg boravka u Sydneyu 1987. ponovio je provincijal fra Rajko Gelemanović preporuku o podizanju nove stambene zgrade u kojoj će biti mjesta i za uredske i druge prostorije pastoralnog centra.

U svibnju 1989. umrla je Marija Blaslov, doseljenica iz Kali na otoku Ugljanu kraj Zadra. Ona je crkvi ostavila jednu svoju kuću. Prodajom te kuće i sredstvima koja su dotada već bila skupljena moglo se pristupiti podizanju zgrade novog Hrvatskog katoličkog centra u Summer Hillu. Ta je zgrada svojim nastankom izraz australskog multikulturalizma. Projektirao ju je arhitekt Soo-Tee Cheong, a građevinske radove izvodilo je poduzeće Ryman and Martijn za koje su kao poduzetnici radili i Hrvati. Kako se crkva nalazi na samom uglu odnosno križanju ulica Prospect Road i Norton Street, a stare su kuće (zapravo kućice!) u kojima su braća stanovala bile s jedne i s druge strane crkve, arhitekt je novu zgradu centra zamislio u obliku velikog slova "L". Kraći krak s pročeljem centra i glavnim ulazom je na strani Prospect Roada, ali ne "na ulici" već uvučen gotovo za svu širinu nove i stare crkve, a od ulaza do ulice je zelena površina. Drugi krak je okrenut prema Norton Streetu i dopire skoro do ulice. U prizemlju glavnog dijela zgrade, tj. poslije nadsvođenog ulaza na pročelju zgrade, je mali atrij, zatim su lijevo sobe pastoralnog i socijalnog ureda, a s desne strane je još jedan ured i nevelika dvorana. Na prvom katu su stambene prostorije. U kraćem kraku zgrade prizemno su kuhinja i blagovaonica, a na katu knjižnica, zbornica i dvije sobe za goste. Izgradnja je počela u rujnu 1991. godine a završila je slijedeće godine oko blagdana Velike Gospe. Splitski nadbiskup mons. Ante Jurić je blagoslovio stambene i uredske prostorije kao i dvoranu.

Izgradnjom novog zdanja u Summer Hillu ostvareni su bolji uvjeti za socijalni rad, za okupljanje ljudi, osobito starijih i umirovljenih. Osnovan je za taj dio hrvatske zajednice Croatian Community Welfare Centre koji u okviru Hrvatskog katoličkog centra vodi Marija Varga.

🕮 Novo ustrojstvo pastoralnog djelovanja i življenja sydneyskih dušobrižnika

Kad je 1984. provincijal fra Rajko Gelemanović bio prvi put došao u Sydney, potaknuo je svoju franjevačku braću, sydneyske dušobrižnike, da se dogovore o novom "rasporedu osoblja koji će zadovoljiti pastoralnim potrebama pojedinih dijelova ovog velegrada". Slijedeće godine je ravnatelj pastve za iseljene Hrvate mons. Vladimir Stanković odlučio da novi pastoralni centri budu samostalni, neovisni o pastoralnom centru u Summer Hillu, tj. da ubuduće vode zasebne službene knjige i samostalno programiraju pastoralni rad. Kad je provincijal ponovno došao u Sydney, odlučio je dogovorno sa summerhillskim dušobrižnicima da u Summer Hillu ostanu fra Vlado Novak, fra Marijan Glamočak i fra Vinko Švogor. U Blacktownu su se smjestili fra Toni Mutnik i fra Euzebije Mak, dok se u St. John's Parku nastanio fra Gracijan Biršić. Slijedeće godine stigao je u Sydney i pridružio se bratstvu u Summer Hillu fra Daroslav Miklaušić[12], a fra Marijan Glamočak je preselio u St. John's Park. Fra Daroslav Miklaušić se 1990. vratio u Hrvatsku, a u Summer Hillu ga je 1991. naslijedio fra Mijo Hrman[13]. Kako se 1993. vratio i fra Marijan Glamočak u Hrvatsku, danas je u St. John's Parku fra Mato Mučkalović[14].

Premda hrvatski franjevci sada žive u Sydneyu na tri mjesta i služe u tri hrvatska katolička centra, međusobno su povezani pastoralnom suradnjom i franjevačkim druženjem. Prve godine djelovanja triju centara mijenjali su mjesto bratskih susreta, a od 1987. se redovito sastaju svake srijede u Summer Hillu na bratski susret, mjesečno na duhovnu obnovu s franjevcima Provincije Bosne Srebrene, povremeno se susreću radi zadataka permanentne formacije, a zajedno s ostalim hrvatskim svećenicima obavljaju godišnje duhovne vježbe. Organiziranje i predvođenje spomenutih bratskih i studijskih susreta jest zadaća osobitog čelnika hrvatskih franjevaca u Sydneyu. Od 1986. do 1993. obavljao je tu dužnost fra Vlado Novak, a sada tu zadaću ima fra Toni Mutnik.

U svakom centru franjevci svoje zajedništvo potvrđuju također zajedničkom molitvom i zajedničkim blagovanjem. Kroz tjedan dušobrižnici u svakom centru slave koncelebriranu misu, u Summer Hillu i Blacktownu u crkvi, a u St. John's Parku u kapelici časnih sestara Klanjateljica Krvi Kristove koju krasi vitraj Ante Starčevića.

Izgradnjom novih pastoralnih središta u St. John's Parku i Blacktownu nije u velegradu Sydneyu nestala potreba odlaziti i na prije uspostavljena okupljališta hrvatskih vjernika po australskim crkvama. Sada su dušobrižnici Hrvata razdijelili ta okupljališta tako da ih mogu posluživati iz jednoga od triju svojih boravišta. Dušobrižnici u Summer Hillu preuzeli su obvezu odlaziti nedjeljom u tri vjernička okupljališta, i to ona u Botanyju, Hurstvilleu i Mona Valeu. U prva dva okupljališta je misa svake nedjelje, a u trećem dva puta mjesečno. Dušobrižnici u St. John's Parku vode brigu o hrvatskim vjerničkim skupinama u Campbelltownu, gdje slave svake prve i treće nedjelje misu, a odustali su od posebnih misa za vjernike u Macquarie Fieldsu i u Australu, gdje su neposredno po uspostavljanju tog centra bile mise svake druge, odnosno četvrte nedjelje u mjesecu. Blacktownski dušobrižnici odlaze svake nedjelje slaviti misu u Chatswood, a fra Euzebije Mak putuje svake nedjelje poslije podne u Newcastle i ondje boravi do srijede ujutro obavljajući pastoralne zadaće u tom samostalnom hrvatskom katoličkom centru koji on i nadalje poslužuje. Premda su pojedina naselja povjerili pojedinim centrima, tu raspodjelu jedino poštuju kod blagoslova kuća. Inače, hrvatski vjernici mogu u svakom od tri centra tražiti i primati pastoralne usluge.

Tablica 9: Kršteni u hrvatskim crkvama u Sydneyu i Newcastleu

	1985.	1986.	1987.	1988.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.
Summer Hill	168	61	59	49	73	60	59	66	52
St John's Pk	11	55	54	73	69	76	61	90	68
Blacktown	3	30	34	48	44	47	59	50	59
Newcastle	—	3	6	1	3	1	1	4	3

Tablica 10: Vjenčani u hrvatskim crkvama u Sydneyu i Newcastleu

	1985.	1986.	1987.	1988.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.
Summer Hill	48	26	21	39	38	32	36	42	40
St John's Pk	—	30	20	29	23	23	25	31	28
Blacktown	—	7	13	21	28	17	21	16	19
Newcastle	—	—	1	2	—	2	—	1	—

Tablica 11: Umrli u hrvatskoj zajednici u Sydneyu

	1985.	1986.	1987.	1988.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.
Summer Hill	32	35	23	26	33	21	27	28	32
St John's Pk	1	12	12	16	23	15	20	12	12
Blacktown	—	6	11	14	18	8	17	18	20

🕮 Suvremeno pastoralno služenje

Slavljenje euharistije s narodom u nedjelje i blagdane na hrvatskom jeziku je i nadalje temeljna pastoralna obveza sydneyskih dušobrižnika. Kod večernje mise subotom te kod nedjeljnih i blagdanskih misa svećenici redovito propovijedaju. Naravno, priprava i dijeljenje ostalih sakramenata osobita je zadaća triju sydneyskih pastoralnih centara koji crkvenopravno djeluju kao tzv. personalne župe. Pripravu roditelja, a i kumova, djece za koju traže krštenje u Summer Hillu obavlja fra Mijo Hrman, u Blacktownu fra Toni Mutnik i fra Euzebije Mak, a u trećem centru s. Tereza Kuzmić. Kad ustreba, ona tu pripravu obavlja i na engleskom jeziku. Priprava obuhvaća pouke o značenju krštenja i temeljne postavke kršćanskog odgoja, napose njegovu zasnovanost na bračnoj ljubavi i dostojanstvu obiteljskog života. Naravno, uključuje i poticaj roditeljima i kumovima da u dijeljenju krsta sudjeluju nakon pristupa sakramentima pokore i euharistije. Djecu pripravljaju za sakramente pokore i euharistije vjeroučitelji u katoličkim školama, ali i hrvatski dušobrižnici potiču roditelje da djecu vode i na hrvatski vjeronauk, tako da se mogu ispovijedati na hrvatskom jeziku te da na jeziku svojih otaca mogu razumjeti misna slavlja i sudjelovati u njima.

Vjeronauk za prvu ispovijed i pričest, kao i za sakrament potvrde, u Summer Hillu vodi fra Mijo Hrman uz pomoć pastoralne suradnice Terezije Radačić, u Blacktownu fra Euzebije Mak i fra Toni Mutnik, a u St. John's Parku s. Marija Ćosić. U pripravi se služe australskim priručnicima na engleskom jeziku , dok su priručnici fra Josipa Švende "Prva sveta pričest" (Summer Hill, 1981.) i "Sakramenat sv. Potvrde" (Sydney, 1988.) pomoćno gradivo. Po priručniku "Priprava za sakramenat ženidbe" (Summer Hill, 1983.) pripravljaju na crkveno vjenčanje u Summer Hillu (pripravu vodi fra Vlado Novak) i u Blacktownu (fra Toni Mutnik i fra Euzebije Mak). Fra Mijo Hrman pak u Summer Hillu vodi pojedinačnu pripravu odraslih na krštenje, krizmu i vjenčanje, i to po posebno prigotovljenom katehetskom gradivu.

Fra Gracijan Biršić je početkom 1986. zacrtao pastoralni program crkve sv. Nikole Tavelića u St. John's Parku. No, zapravo je izrazio pastoralni program svih triju hrvatskih katoličkih centara u Sydneyu. Taj program uključuje: oživljavanje svetog bogoslužja po življem sudjelovanju vjernika; apostolat molitve, napose moljenje žive krunice; karitativnu djelatnost vjernika; apostolat katoličkog tiska koji traži nabavljanje katoličkih časopisa i dobrih knjiga; njegovanje vjerničkih pobožnosti kao što su klanjanje Presvetom Otajstvu, Križni put, devet prvih petaka, prve subote, krunica; apostolat bolesnika koji obvezuje svećenika da bolesnima udijeli otajstva vjere, a ostale da ih posjete i omoguće im sudjelovati u misi za bolesne; apostolat mladih da i oni hrvatsku crkvu osjete kao svoj dom; ne valja zanemariti ni apostolat ministranata i liturgijskih čitača iz redova mladih. Ovu reviju zadataka pastoralnog programa u St. John's Parku prihvaćaju i ostali hrvatski pastoralni centri.

Uz odgoj i nastup liturgijskih čitača osobitu ulogu u oživljavanju bogoslužja ima crkveno pjevanje. U Summer Hillu ga od 1975. vodi fra Vlado Novak. Poslije 1985. on vježba dječji zbor i zbor odraslih, a pastoralna suradnica Terezija Radačić svira orgulje i vodi zbor odraslih kod nedjeljnih misa. U St. John's Parku vodi crkveni zbor i svira na orgulje s. Iluminata Antolović. Ona također vježba djecu u pjevanju pa je crkveni dječji zbor crkve sv. Nikole Tavelića pratio kantautora fra Šitu Ćorića kad je 1992. u Sydneyu snimao kasetu "Croatia Band Aid". U Blacktownu je 1986. uvježbavao crkvene pjevače fra Vlado Novak, ali je tu zadaću ubrzo preuzela Marija Celović. Sada crkveno pjevanje predvode Nives Peharda i

Natalie Čaran (misa mladih). Od 1984. do 1986. u Summer Hillu se nedjeljom slavila posebna dječja misa. I sada djeca pjevaju kod prve nedjeljne mise. U sva tri centra slavi se jednom mjesečno misa mladih. U Summer Hillu slave mladi misu posljednje subote u mjesecu. Na tu misu okupljaju se mladi hrvatski vjernici iz cijelog Sydneya, a fra Vlado Novak za tu misu priređuje poseban liturgijski vodič. Poslije mise mladi ostaju na predavanju i zadržavaju se u društvenim prostorijama centra. U Blacktownu je misa mladih prve nedjelje, a u St. John's Parku svake treće subote u mjesecu. Kod tih misa mladi sami pjevaju i sviraju liturgijske pjesme i duhovne šansone.

Po svom dolasku u Summer Hill 1985. okupio je fra Marijan Glamočak skupinu mladih vjernika i započeo im držati predavanja svaki petak navečer. Njegov rad s mladima je 1986. nastavio fra Daroslav Miklaušić, a 1991. fra Mijo Hrman. Kad je 1986. fra Marijan Glamočak preselio u St. John's Park, okupio je i ondje mlade vjernike. Četvrtkom navečer se sastajao sa skupinom mlade dobi, a subotom na molitvu sa skupinom starije dobi. Danas to ondje čini fra Mato Mučkalović. Pastoralni rad s mladima sydneyskih dušobrižnika odobrio je 1987. provincijal fra Rajko Gelemanović riječima: "Potičem braću posebno na rad s mladima: neka im pomažu u poznavanju vjere i neka i nadalje s njima slave euharistijska slavlja." Značenje tog rada naglasio je 1992. također provincijal fra Mirko Mataušić za vrijeme svog prvog kanonskog pohoda franjevačkoj braći u Sydney uočivši kako rastu teškoće i zahtjevnosti toga rada. U knjigu kanonskih pohoda u Summer Hillu je zabilježio: "Za mlade postoji povremeno vjeronauk, a jedne subote u mjesecu slave mladi svetu misu. Rad s mladima trebalo bi unaprijediti i organizirati ga na razini svih triju centara. Za rad s mladima potrebno je poznavanje engleskog jezika, jer oni slabo razumiju hrvatski, stoga bi valjalo da svećenici koji dolaze kao novi (dušobrižnici) u Australiju provedu nekoliko mjeseci u kojem australskom samostanu kako bi naučili jezik i uveli se u ovdašnji način pastorizacije."

Uz ime fra Marijana Glamočaka valja vezati i druge pastoralne pothvate od kojih su samo neke nastavili drugi dušobrižnici nakon njegova povratka u domovinu. Za boravka u St. John's Parku on je svakog mjeseca okupljao mlade bračne parove, uspostavljao dijalog među njima i suočavao ih sa sadržajima vjerskog života kao i života u braku i obitelji. Ponekad je s njima i njihovom djecom odlazio u crkvene domove na duhovne obnove

koristeći boravak u tim domovima za njihovu daljnju vjersku formaciju. Danas u St. John's Parku s. Viktorija Tomić utorkom okuplja mlade majke i na sastancima ih usmjerava međusobnom izmjenjivanju iskustava. Na tim sastancima se njeguje i zajednička molitva. Fra Marijan je također u St. John's Parku kroz šest godina vodio biblijski sat ili biblijsku tribinu za vjernike koji su željeli bolje poznavanje Svetoga Pisma. On je organizirao i molitvenu skupinu odraslih u Summer Hillu, nalik na onu što su je časne sestre vodile i još uvijek vode u St. John's Parku. Po uzoru na te dvije skupine nastala je i treća u Blacktownu koju od početka vodi fra Toni Mutnik utorkom navečer. Summerhillsku je 1986. preuzeo fra Vlado Novak, a od 1991. je vodi fra Mijo Hrman okupljajući je svakog utorka ne samo na molitvu nego i osobiti vjeronauk za odrasle, i to upravo s biblijskim sadržajima. Molitvenu skupinu u St. John's Parku sada vodi s. Iluminata Antolović. Skupina se sastaje srijedom prije podne, a od početka 1994. s. Marija Ćosić vodi srijedom navečer posebnu molitvenu skupinu karizmatskog usmjerenja. U ovim godinama rata u domovini sve te molitvene skupine su porasle u broju, a njihovi članovi se napose ističu u karitativnim pothvatima u korist žrtvama domovinskog rata.

Provincijal fra Rajko Gelemanović upozorio je sydneyske dušobrižnike 1987. da se posebno posvećuju obiteljskom pastoralu: "Obiteljski život je temelj života naroda i crkve. Stoga neka braća posjećuju hrvatske obitelji i neka im napose pomažu u njihovim teškoćama." Tradicionalni oblik pastorala obitelji je blagoslov kuća u božićnom vremenu. Do Božića 1977. su svećenici pohađali vjernike na njihov poziv, i to bilo u kojem naselju stanovali. Otada pak dušobrižnici označuju naselja u kojima će boraviti u određene dane. Fra Vlado Novak je 1981. pokušao prirediti adresar svih obitelji kojima svećenici blagoslivlju stanove. Te godine su svećenici posjetili 1300 obitelji. Godine 1991. je fra Gracijan Biršić započeo jedan osobit oblik obiteljskog pastorala. Potaknuo je da vjernici iz kuće u kuću nose sliku Gospe Trsatske i u kući, koja je udomila sliku, kroz tjedan se u večernjim satima okupljaju ukućani i njihovi prijatelji na molitvu za slogu i razumijevanje u hrvatskim obiteljima u Australiji te za mir u domovini i svijetu. Na istu nakanu je nedjeljom u 7 sati ura klanjanja.

Centar u Summer Hillu je pod različitim imenima više od 15 godina uoči svake nedjelje objavljivao poseban bilten. Najprije se on naziva

"Služba riječi" i od 1976. do 1979. ga uređuje fra Vlado Novak, zatim ga od 1979. do 1982. uređuje fra Josip Švenda pod nazivom "Riječ života", a od 1982. do 1985. fra Toni Mutnik. Taj bilten je do kraja 1986. ponovno uređivao fra Vlado Novak, a onda fra Daroslav Miklaušić. Od 1991. ga uređuje fra Mijo Hrman, ali nema posebno ime već nosi natpis "Hrvatski katolički centar sv. Antuna Padovanskoga — Summer Hill" i tako ukazuje na izdavača i na one kojima je prvenstveno namijenjen. Bilten je otisnut samo na jednom listu. Na njemu su svaki puta otisnute i crkvene obavijesti, ali veći dio biltena predstavlja čitateljima liturgijsku poruku pojedine nedjelje ili blagdana. Obrađuje tri skupine tema: prva su temeljne kršćanske istine, npr. otajstvo Presvetog Trojstva, utjelovljenja, Euharistije, Duha Svetoga, marijanske vjerske istine; druga obuhvaća crkveno učenje o sakramentima i činima pobožnosti; treća pak je najbrojnija i nastoji vjernicima približiti kreposti, bogoslovne, moralne i društvene, npr. vjeru, ufanje, ljubav, djela milosrđa, djela pokore, nemrs i post, gostoljubivost, poslušnost roditeljima, bračnu ljubav, stidljivost i dr. Spomenutim sadržajima je fra Mijo Hrman dodao i sustavno razotkrivanje ljepote hrvatskog književnog stvaralaštva da tako odgaja vjernike u poznavanju materinskog jezika te istodobno razvija ljubav prema hrvatskoj književnoj riječi koja je u stanju izraziti opće ljudske i kršćanske vrednote, i to tako da za njih oduševljava i čini ih čitatelju privlačnim. Bilten je posljednjih godina objavio neke pjesme hrvatskih književnika, npr. Petra Preradovića, Nikole Tomassea, Augusta Šenoe, Antuna Gustava Matoša, Silvija Kranjčevića, Dragutina Domjanića, Dragutina Tadijanovića, Vinka Kosa, Josipa Pupačića, Antuna Bonifačića, Ilije Jakovljevića, Đure Sudete, Dobriše Cesarića, Mihovila Pavleka Miškine, Mate Balote, Martina Ivaniša, Rajmunda Kuparea, Stjepana Lice, Slavka Mihalića, Vlade Gotovca, Janka Bubala, Serafina Mičića, Milivoja Slavičeka, Nevena Jurice, Ivana Goluba i dr. Izbor pjesama ovih pjesnika i drugi književni tekstovi imaju svoje mjesto u biltenu ne samo kao sredstvo naviještanja Evanđelja nego i kao književna hrvatska riječ.

🕮 U službi njegovanja materinskog jezika

Australske su školske vlasti već prije 1970. dopuštale i pomagale učenje hrvatskog jezika u razdoblju osnovnog školovanja, a poslije 1979.

su i sydneyske gimnazije u Ashfieldu i Liverpoolu uvele hrvatski jezik među izborne predmete. Uvođenje hrvatskog jezika u gimnazije prethodilo je uvođenju hrvatskog jezika i na sydneysko Sveučilište Macquarie. Prvi predavači hrvatskog jezika na tom sveučilištu bili su Peter Hill i Luka Budak. Započeli su 1983. u skupini studija slavenskih jezika posebno učenje hrvatskog jezika, razlučeno od učenja srpskog jezika. Danas se na tom sveučilištu poučavaju slijedeći slavenski jezici: hrvatski, makedonski, poljski, ruski, srpski, slovenski i ukrajinski. Od samih početaka nastojanja oko zasebnog studija hrvatskog jezika i književnosti na tom sveučilištu podržavao je profesore Hilla i Budaka fra Gracijan Biršić, sam profesor hrvatskog jezika. Godine 1984. on im se pridružuje u radu na sveučilištu. Studij kroatistike traje tri ili četiri godine. Nije uvršten u jednopredmetnu nastavu. Osposobljava za učitelje hrvatskog jezika. Organizacijski teži postati samostalnim institutom. Danas predaju kroatistiku u Sydneyu četiri profesora, a fra Gracijan Biršić je nastavnik starije hrvatske književnosti od početaka pa do Ilirskog pokreta kao i drugog i trećeg stupnja hrvatske gramatike. On je 1985. vjernicima u St. John's Parku upravio poziv na podržavanje ovog studija hrvatskog jezika na sveučilišnoj razini ovim riječima: "Hoćemo li ovdje kao etnička skupina brzo izumrijeti, ovisi o tome hoće li živjeti hrvatska materinska riječ. Ekonomski i financijski Hrvati u Australiji su uspjeli. No to je samo dio, i to manje važan, životnog uspjeha. Ali, mi smo evo podigli i crkvu. Neizmjerne su žrtve uložene u to djelo. Ali, ova će crkva biti hrvatska tako dugo dok se u njoj bude govorila i razumjela Božja Riječ i sveta misa na hrvatskom jeziku. Studij hrvatskog jezika na Macquarie sveučilištu je potreba ove zajednice: tu će se školovati budući učitelji hrvatskog jezika; tu će se osposobljavati za rad sa svojim narodom budući liječnici, socijalni radnici, odvjetnici itd. Roditelji, jeste li izvršili svoju dužnost? Hrvatska mladeži, sada je šansa da učinite važan životni korak ljubavi i zahvalnosti prema roditeljima i narodu od kojega ste potekli!" U deset godina postojanja studija kroatistike u Sydneyu završilo je taj studij oko 600 studenata. Godine 1993. bilo je upisano 156 studenata. Početkom 1990. potpisali su Sveučilište Macquarie i Hrvatsko sveučilište u Zagrebu ugovor o suradnji. Znakovi te suradnje su Zimska škola hrvatskog jezika i kulture u Zagrebu, znanstveni sabori hrvatske kulture u Sydneyu u organizaciji obaju sveučilišta i zacrtan put do punog osamostaljenja suvremenog studija uzdignućem na stupanj katedre hrvatskog jezika.

Studij hrvatskog jezika i književnosti na Sveučilištu Macquarie štiti i podržava Hrvatska znanstvena zaklada. Osnovana je zaklada 28. kolovoza 1984. godine. Sada je njezin predsjednik Luka Budak, a potpredsjednik fra Gracijan Biršić. Fra Toni Mutnik je jedan od 10 odbornika, a ostali hrvatski dušobrižnici su vodeći članovi Zaklade. Fra Gracijan Biršić od 1988. svake godine početkom kolovoza proglašava Nedjelju hrvatskog jezika. Milostinju najposjećenije mise, mise poldanjice, pastoralni centar u St. John's Parku tog dana daje za dobro hrvatskog jezika, posebno studija hrvatskog jezika na Sveučilištu Macquarie.

U službi očuvanja hrvatskog identiteta bio je organiziran (prvi) kongres hrvatske kulture (Croatian Symposium 1). Vjerska su zborovanja bila u crkvi sv. Antuna u Summer Hillu i sydneyskoj katedrali, a društveni dio slavlja u Hrvatskom katoličkom centru u Summer Hillu, Hrvatskom klubu Kralj Tomislav u Edensor Parku i u Hrvatskom društvu Sydney u Punchbowlu. Na svim su slavljima nastupile folklorne grupe s posebnim paraliturgijskim programom odnosno plesovima, ansambli instrumentalne glazbe, recitatori hrvatskih književnih tekstova, te australski i hrvatski predavači iz svih većih hrvatskih kolonija u Australiji. Povod kongresu bila je 25. obljetnica smrti Alojzija Stepinca, povezana s ilirskom (1835.-1985.) i ćirilo-metodskom (885.-1985.) obljetnicom, no želja je organizatora fra Gracijana Biršića bila provjeriti je li hrvatski živalj u Sydneyu spreman podržati takve skupove. Kongres je trajao tri dana, a predavači su predstavili lik kardinala Stepinca, osvijetlili značenje tzv. ćirilo-metodske baštine i razmotrili dostignuća Hrvatskog narodnog preporoda u razvitku kulture te narodne i političke posebnosti, samobitnosti. Hrvatski uglednici iz dijaspore poslali su pismene poruke, odnosno čestitke kongresu. Među njima izdvajamo imena Bogdana Radice, Vinka Nikolića i mons. Stjepana Lackovića. Poslije tog kongresa hrvatske kulture slijedila su još dva, u organizaciji Hrvatske znanstvene zaklade: god. 1988., o 200. obljetnici otkrića Australije, i god. 1993. I u radu tih kongresa sudjelovali su hrvatski svećenici — franjevci.

🕮 Dom Kardinal Stepinac

U susjedstvu crkve sv. Nikole Tavelića u St. John's Parku sagrađen je dom umirovljenika, odnosno staračk dom. Povijest doma započinje potkraj

1985. godine, kad je bila dovršena crkva sv. Nikole Tavelića. Godine 1987. je unutar Hrvatsko-australskog dobrotvornog centra u Fairfieldu osnovano Hrvatsko-australsko društvo umirovljenika sa zadaćom okupljati hrvatske umirovljenike, bili oni u redovnoj ili u invalidskoj mirovini, svakih 14 dana ih okupljati na sastanke, povremeno ih voditi na izlete i organizirati za njih društvene aktivnosti i igre. Sam pak Socijalni centar (Australian-Croatian Social Welfare Centre) započeo je rad početkom 1981. pomaganjem ozlijeđenim na radu u pribavljanju invalidske i staračke mirovine, zbrinjavanju udovica i siročadi. Novčane troškove je u početku snosila hrvatska zajednica, napose klub Kralj Tomislav i Hrvatsko kulturno društvo Bosna, a sam socijalni rad su poslije 1985. obavljale s. Tereza Kuzmić i Ljubica Puljić (Tkalčević, str. 155). Danas je sjedište Hrvatsko-australskog dobrotvornog društva, tj. socijalnog ureda u pastoralnom centru u St. John's Parku. Ured vodi s. Anđela Jurinić. Spomenuto Hrvatsko-australsko društvo umirovljenika vodi pak brigu o umirovljenicima, napose starcima, i razvija svijest da i hrvatska etnička zajednica treba staračk dom u kojem liječnik, socijalni radnik i ostalo osoblje govore hrvatski jezik.

Prvi poziv Hrvatima u Sydneyu s obaviješću o načinu kako mogu sudjelovati u podizanju Staračkog doma Kardinal Stepinac (Cardinal Stepinac Retirement Village) upravio je 27. travnja 1986. fra Gracijan Biršić. On i odbor za izgradnju crkve sv. Nikole Tavelića pokrenuli su tako inicijativu za izgradnju doma u neposrednoj blizini crkve s naznakom da uz taj dom budu i drugi pastoralno korisni objekti: kino-dvorana, društvena dvorana za predavanja, nastupe pjevačkih i kazališnih družina te muzejski prostor u kojem bi se pohranilo i izlagalo kulturno, napose folklorno i etnografsko blago hrvatskih doseljenika. U tom sklopu zgrada trebalo bi osigurati prostorije za djelovanje socijalnog ureda, kao i za Hrvatsku znanstvenu zakladu. Program je tek djelomično oživotvoren: u zgradi za dušobrižnike danas je smješten socijalni ured, a dvorana u toj zgradi služi za pastoralne sastanke kao i za tečajeve šivanja, učenja engleskog jezika i grupnu terapiju tzv. "grow"-grupa u organizaciji socijalnog ureda.

Početkom 1988. prišlo se i podizanju staračkog doma pa je 29. ožujka 1988. fra Gracijan Biršić ponovno upravio poziv Hrvatima Sydneya da sudjeluju u njegovom podizanju, i to u ime posebnog društva za njegovu izgradnju Australsko-hrvatskog društva Alojzije kardinal Stepinac (Austra-

lian-Croatian Association Aloysius Cardinal Stepinac). Vlada Novog Južnog Walesa prodala je hrvatskom katoličkom centru u St. John's Parku zemljište u susjedstvu same crkve sv. Nikole Tavelića i već podignute stambene zgrade za svećenike, za 250.000 dolara. Radovi na podizanju staračkog doma su počeli 1989. godine. Dom je zapravo naselje: na središnju zgradu u kojoj je smještena uprava, kuhinja, blagovalište i velika dvorana za dnevni boravak nadovezuje se šest kuća sa stanovima. Dvije su vrste stanova: ima 36 garsonijera za samce, a ostalo su stanovi za parove. Svaki stan se sastoji od predsoblja, čajne kuhinje, sobe i vlastitog sanitarnog prostora. Unutar ovog osobitog naselja moguće je također da netko sagradi vlastitu kuću. To bi bila treća vrsta stanova i stanovnika. Dom može primiti u svemu 40 stanovnika. Sada je ispunjen do posljednjeg mjesta.

Starački dom nosi ime po slugi Božjem kardinalu Alojziju Stepincu. U različitim fazama izgradnje dom su blagoslovili šibenski biskup fra Srećko Badurina i zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić. Prve stanovnike dom je primio 8. rujna 1991. godine, a službeno otvorenje doma bilo je 4. listopada 1992. godine, kad je dom blagoslovljen u nazočnosti predstavnika australske crkvene i državne vlasti. Domom danas upravlja upravni odbor, izabran između prvih članova utemeljitelja, tj. darivatelja koji su dali 1000 dolara za podizanje doma. U odboru su predsjednik, potpredsjednik, tajnik i dva rizničara. Neposrednu brigu za dom vodi s. Tereza Kuzmić. U australskom društvu i zakonodavstvu dom ima položaj dobrotvorne ustanove (Charity).

Sva tri hrvatska katolička centra u Sydneyu od izbijanja rata u Hrvatskoj i njegova proširenja na Bosnu i Hercegovinu pomažu prognanike, izbjeglice i gladne skupljajući i šaljući humanitarnu pomoć. Pomoć pružaju putem dobrotvornih društava u Australiji i Domovini (od kojih su neka sami i osnovali!) kao što su: Caritas Hrvatske biskupske konferencije, Karitativno društvo Kruh sv. Ante, Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Australian Croatian Aid, Peace and Love on Earth, Croatian Relief Fund Australia, Fond Majke Sydneya za hrvatske majke i djecu, Fond za djecu poginulih hrvatskih branitelja Hrvatska akcija za život, Bedem ljubavi, Fond za invalide Domovinskog rata Zrinski i Frankopani i dr.

Zaglavak

Franjevci Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda započeli su u Sydneyu 1957. pastoralno djelovanje među Hrvatima radom fra Roka Romca. Slijedila su ga jedanaestorica njegove braće, a danas njihov rad nastavljaju sedmorica, i to u tri pastoralna centra. Prvi od tih centara je onaj u Summer Hillu koji djeluje već 25 godina, a od 1985. hrvatski katolici u Sydneyu se okupljaju još u Blacktownu i St. John's Parku.

Rad hrvatskih dušobrižnika uključuje prije svega brigu za očuvanje katoličke vjere koju valja njegovati na materinskom jeziku i u sklopu hrvatskog kulturnog nasljeđa. Kad bi crkva među Hrvatima zanemarila tu zadaću, prepustila bi hrvatske iseljenike nesavladivim teškoćama u življenju njihove kršćanske vjere. Oni, naime, i nakon desetljeća boravka u Australiji još uvijek s mukom nadvladavaju poteškoće koje prate ove doseljenike u novoj sredini: strani jezik, drukčiji način života i rada, društvenu izoliranost, osjećaj samoće i napuštenosti. Najveći dio doseljenika ne uspijeva zadovoljiti potrebu za društvenom integracijom, prijateljskim kontaktima, razumijevanjem i solidarnošću te zapravo žive u izolaciji od društvene sredine, zatvoreni unutar nacionalne zajednice. Neki u novoj sredini gube osobne životne vrednote i pravila ponašanja, jer padaju pod utjecaj potrošačkog društva i praktičnog materijalizma ne snalazeći se nakon dvostrukog društvenog skoka: onoga koji je posljedica prijelaza iz

jezično i kulturno istovjetne sredine u posve različitu kao i onoga koji je omogućio prijelaz iz siromaštva u relativno bogatstvo.

No, iseljenike u novoj sredini sa stasanjem novog pokoljenja čekaju novi zadaci: riješiti na ispravan način uobičajen sukob generacija između roditelja i djece, te prebroditi višestruko izraženu krizu identiteta. Mlade, rođene u novoj domovini, više privlači njihov zavičaj nego zavičaj njihovih roditelja ili djedova. Nepoznavanje materinskog jezika otežava komunikaciju djece i roditelja, jer djeca bolje govore engleski nego hrvatski. Roditelji i djeca postaju jedni drugima tuđi, dolazi do trzavica, nepovjerenja, razilaženja. Dok su djeca materijalno ovisna o roditeljima, prihvaćaju s manje ili više otpora i njihovo kulturno i duhovno okruženje. No, s odvajanjem od roditelja prečesto je vezano napuštanje svega što ih s roditeljima poistovjećuje, čak kršćanstva i hrvatskog jezika. Zašto? Mladi često u nacionalnim grupama ne osjećaju dovoljno sigurnosti, nego manjak životnog elana i poticaja na stvaralaštvo. Stariji pak nisu u stanju stvarno pomoći mladima u njihovim problemima pa im pružaju pretjeranu slobodu i pretjeranu materijalnu pomoć i istodobno strahuju od neuspjeha svoje djece i unuka u školi i od toga da ne budu žrtve svijeta droge i kriminala.

Pomoći hrvatskim doseljenicima u rješavanju takvih i sličnih zadataka, a napose ostvarenju preduvjeta da se i novom naraštaju australskih Hrvata može naviještati Evanđelje na hrvatskom jeziku, spada u zadatke hrvatskih dušobrižnika u Sydneyu. S time je povezan težak i jedva rješiv zadatak, omogućiti svim australskim Hrvatima da budu ljudi dvaju jezika, hrvatskog i engleskog, i dviju kultura, hrvatske i australske. To je preduvjet da se djeca dobro razumiju sa starijima. Također je to preduvjet da mladi zavole svijet i domovinu svojih roditelja, da budu ponosni na svoje podrijetlo i jezik svojih otaca. Takva pak ljubav i ponos krče put do znanja koje je neophodno potrebno za sigurnost i samopoštovanje u novom zavičaju. Mladima se ne može prigovoriti da bježe od toga zadatka, premda je zahtjevan. Očito je da ga mogu prihvatiti i riješiti samo uz organiziranu pomoć starijih, napose različitih za tu zadaću određenih ustanova. Mladi imaju i prijedloge, planove i zahtjeve koji ukazuju na njihovu spremnost i sposobnosti. Tako su npr. članovi Hrvatskog studentskog društva u Sydneyu, još 12. ožujka 1987. tražili podršku svih triju crkvenih centara u tom gradu da zasnuju informativni centar i stalnu zbirku knjiga, audio i

video kaseta koje otkrivaju vrednote i ljepote hrvatske kulture. Hrvatski pastoralni centri imaju važnu ulogu u ostvarenju takvih i sličnih programa, ali su ponovno pozvani premisliti i izmijeniti svoje pastoralno djelovanje u ovom novom vremenu kad je Hrvatska ostvarila svoju političku samostalnost.

Na to je potaknuo za svog boravka u Sydneyu provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda fra Mirko Mataušić, kad je na saboru hrvatskih franjevaca u Sydneyu 3. lipnja 1992. zatražio od njih da u svakom crkvenom centru nastoje uspostaviti župsko vijeće koje će imati odbore ili grupe za bogoslužje, za karitativno djelovanje, katehizaciju, pastoralni rad s omladinom, za ekonomsko poslovanje pojedinog centra. Zatim je potaknuo da se poveća broj pastoralnih suradnika iz redova laika u tim centrima, a napose je naglasio potrebu da sva tri pastoralna centra dogovorno usklađuju svoj rad. Predložio je također da sva tri centra zajedno organiziraju seminare za mlade bračne parove, trajnu vjersku tribinu na način pučkog sveučilišta, a poticao je i na sveobuhvatniji i intenzivniji pastoralni rad s mladima. Zatražio je također da dušobrižnici sami trajno razvijaju svoje spoznaje zauzetim sudjelovanjem u svim ponudama permanentne formacije koju nudi domaća Crkva te da sami reorganiziraju dosadašnje oblike te formacije na hrvatskom jeziku. U duhu tih zahtjeva su sydneyski dušobrižnici odlučili 3. ožujka 1993. da se uz suradnju liječnika i pedagoga organizira seminar za mlade bračne parove.

Sydneyski dušobrižnici također namjeravaju sustavno koristiti mogućnost navještanja Evanđelja putem radio-valova. Dosada su to činili samo povremeno na mrežama SBS-radio programa. Ne mogu zanemariti ni zadaću upućivanja hrvatskog življa, pojedinca i skupina, da svoju političku opredijeljenost ne pretvaraju u isključivanje pothvata i ljudi koji su druge političke usmjerenosti. Zadaća je crkve među iseljenicima njegovati hrvatski jezik i hrvatsku kulturu kao kulturno ozračje u kojem se može naviještati Evanđelje i njegovati kršćansko življenje. Svećenici trebaju tako svojim djelovanjem u hrvatskim katoličkim centrima dati osobit prilog njegovanju dviju kultura, hrvatske i australske, a u tom ozračju mogu i aktivno živjeti hrvatsko rodoljublje, tj. poticati pripadnike svoga naroda da stječu i ulažu znanje i kapital u očuvanje slobode i samostalnosti te obnovu i procvat domovine Hrvatske, ali i napredak novog i privremenog zavičaja, Australije.

Hvalospjev brata Franje bratu Suncu u Australiji

Fra Rok Romac

Hvala Ti i slava, o moj Gospodine, za ovu veliku krpu zemlje, koja pliva među plavim oceanima, zvanu Australija. Ona je široka, i velika, i silna u svojoj praznini, i slika je Tvoje veličine i svesilosti!

Hvala Ti, o naš oče, za sve zmijolike ceste, željezne tragove u daljini, kroz koje sam prošao. Ti si me premjestio u tu zemlju, Ti si me uputio na lađu, na željeznice, na autobuse, da dođem do cilja. Hvala Ti i slava, jer sam naučio tražiti zadnji cilj mog životnog puta, Tvoju nebesku domovinu. Hvala ti i dika.

Bio veličan u svojoj Dobroti za logore Australije, kroz koje sam prošao: plehnate, drvene, jadne i siromašne; nabite ljudima bez domovine i doma. Slava Ti i dika, jer si me naučio kako je ljubav do bližnjega, strpljivost i žrtva i čekanje na bolje dane u Tvojim rukama. Bio slavljen u svojim planovima, koji su nedokučivi, i puni ljubavi.

Bio uzvišen u svojim planovima, jer si me poveo kroz nebodere velegradova: Sydneya, Melbournea, Adelaidea, Brisbanea, Pertha, Hobarta i nebrojenih mjesta na toj plosnatoj plohi Australije. I tu pokazuješ svoju

premudrost, jer su sve to djela ljudi, ali pod Tvojom rukom. Kako su veličanstveni neboderi, ali kako smo maleni prema Tebi. Bio slavljen u svoj veličini nebeskoj.

Bio uzveličan u šumu motora, u dimu tvornica, u zuju pokreta mašina, koje je ruka ljudska stvorila, da zasluži kruh, da olakša život subraći, da hrani sitno dijete. I oni su slika Tvoje neizmjerne, neopisive mudrosti, koja daje čovjeku-subratu razum, da stvori takova djela. O, kako si uzvišen u svojoj Premudrosti i sveznanju.

Slavim Te, o moj Gospode, za male kućice, koje se nanizale, kao molitve djeteta navečer, uz vrevu velegradova; položile su se oko velegradova, u "suburbima", kao nebrojena djeca oko svojih majki. I one su slike Tvoga Očinstva, koji sve privlačiš k sebi, u svojoj očinskoj dobroti i nebeskoj ljubavi. Hvaljen i slavljen bio do vijeka.

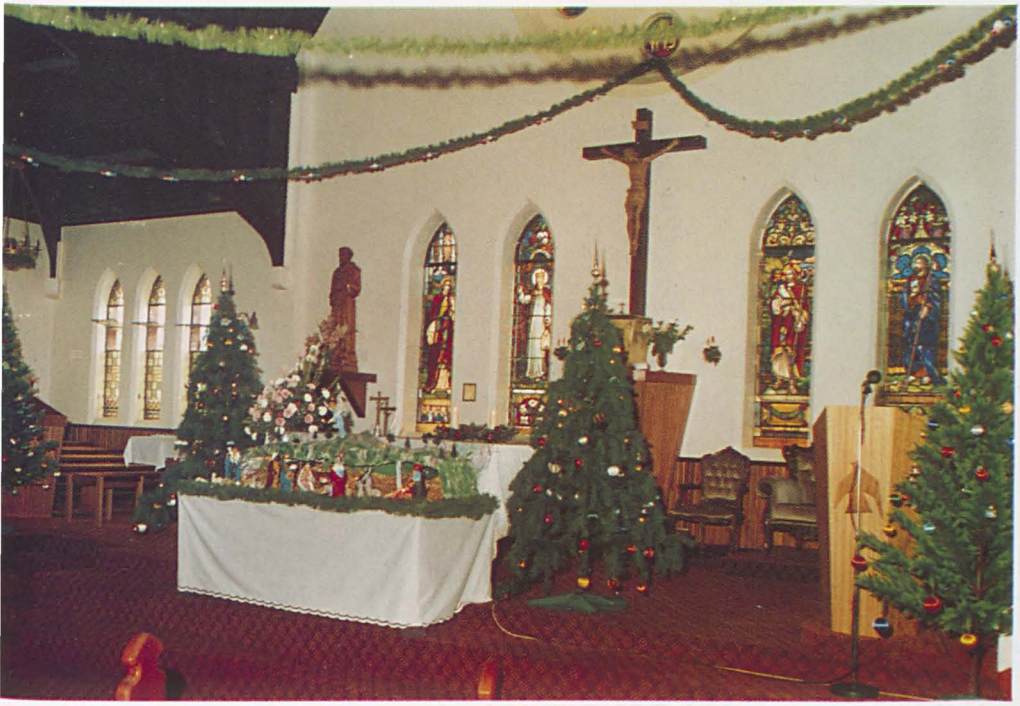
Bio proslavljen u maloj travici, koja se stisla među cementne zidove zadimljenih tvornica i asfaltirane ceste prašnih daljina; i ona, sitna i nježna, pokazuje, da Ti vodiš brigu o svima i svakome. Neka Te slavi u svojoj skromnosti i poniznosti i zelenilu.

Proslavljen bio, o moj Gospode, za australske vrućine, koje dave pluća i umaraju tijelo: i one su slika Tvoje jakosti i mudrosti: i one podsjećaju, da ima vatra, koja vječno gori u Tvojem srcu, za nas, male ljude, kojima brojiš svaki dan i kosu na glavi. Bio uzveličan u Tvojoj dobroti i žaru ljeta.

Hvala Ti i slava, o moj Gospode, za kišu, koja natapa žedne daljine australskih ravnica. One često vapiju za kapljicama Tvoje dobrote, suhe i prašne, gladne sa ovčicama, koje pasu suhu travčicu, koja je uvenula. I one pokazuju, da Ti sve vodiš u svojim planovima. I one pjevaju pjesmu Tvojoj snazi, Tvojoj volji, Tvojim odlukama. Hvaljen i proslavljen bio po njima, koje su tako rijetke i potrebne i poželjne.

Bio uzveličan, o moj Gospode, po ovčicama Australije, koje su razasute po daljinama zemlje, kao zvijezde na vedrom australskom nebu. I one su slika i nebeski znak Tvoje dobrote; jer Ti po njima daješ nama kruh svagdanji, obilje i puninu; jer po njima pokazuješ svoju ljubav do zemlje, koja je pusta i velika i neobična. I one su dokaz Tvoje ljubavi do čovjeka.

Veličaj, srce moje, Gospoda za nebrojene tisuće zrnaca pšenice, koja raste i hrani nas u ovoj velikoj zemlji. I one su znak Tvoje očinske skrbi za

Unutrašnjost crkve sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu za božićno vrijeme

Jaslice u crkvi sv. Antuna u Summer Hillu

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Crkveni zbor crkve sv. Antuna u Summer Hillu pjeva za vrijeme mise.

Dječji zbor crkve sv. Antuna u Summer Hillu.

Oltarski prostor u crkvi HKC u Blacktownu.

Unutrašnjost crkve HKC u Blacktownu. Dan posvete crkve 24.11.1985.

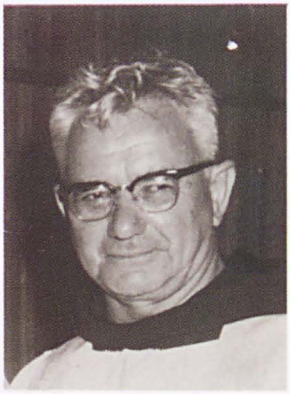
NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

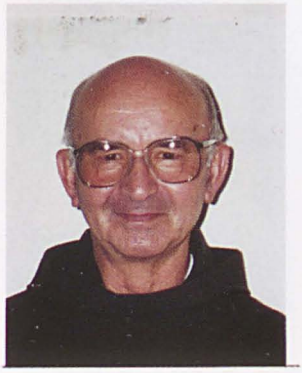
Jaslice u crkvi HKC u Blacktownu.

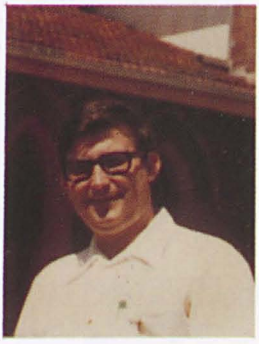
Misno slavlje u Summer Hillu vodi kard. Vinko Puljić iz Sarajeva 1995.

Fr Rok Romac (Osvald Toth) O.F.M.

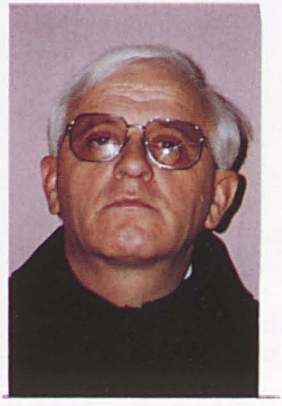
Fr Euzebije Petar Mak O.F.M.

Fr Josip Švenda O.F.M.

Fr Toni K. Mutnik O.F.M.

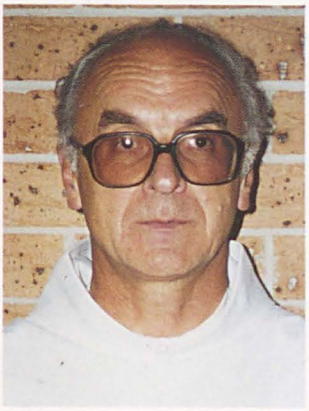

Fr Vladimir K. Novak O.F.M.

Fr Vinko E. Švogor O.F.M.

NACION... KNJIŽNICA / ZAGREB

Fr Gracijan B. Biršić O.F.M.

Fr Marijan Glamočak O.F.M.

Fr Daroslav Miklaušić O.F.M.

Fr Mijo Hrman O.F.M.

Fr Mato Mučkalović O.F.M.

Fr Lambert Ivančić O.F.M.

Fr Rok Romac /Osvald Toth/ pred maketom svoga neostvarenog dječjeg doma i crkve u Tumbi Umbi kod Gosforda.

15.12.1968. nadbiskup sydneyski kardinal Gilroy blagoslivlja crkvu sv. Antuna Padovanskog u Summer Hillu u kojoj će vjernici Hrvati sudjelovati u bogoslužju.

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA / ZAGREB

Grobovi Fr Roka Romca i Vlč. Lamberta Ivančića, hrvatskih svećenika na Rookwood groblju u Sydneyu.

nas, i za milijune, braću i sestre ovdje i naokolo po kontinentima. Kako si dobar, i brižan i skrban za svoju Djecu. Hvala Ti i slava dovijeka.

Budi dobar i strpljiv, i skrban i za našu braću, čiji očevi su Te primili preko mene, nevrijedna sina Tvoga, nekada na Capitolu Zagreba, braću Hrvate. Oni Te slave preko svoje male i dobre djece. Oni Te veličaju preko svojih lijepih pjesama po hramovima ove zemlje. Oni Te veličaju u svojem teškom radu. Oni Te ljube i u svojim grijesima, i po svojim kletvama, i po svojim mržnjama. Oni Ti se zahvaljuju za zemlju, koju si im pružio kao drugu domovinu, jer su bili proganjani, izmrcvareni, i ubijani. Bili su žrtva Tvojih planova. Izgubili su domovinu po Tvojoj odluci. Budi im dobar, i blag u svojoj dobroti.

Daj, o naš Gospode, da Te nađemo svagdje, kako kod kuće, tako i u tuđini. Otvori naše oko, da Te preko dobara ovoga svijeta, ne zaboravimo, već Te slavimo dovijeka.

Jer Ti si jedini Svet, i Velik, i Moćan, i Snažan, i Mudar, i Pravedan, i Strog, i pun Ljubavi. Bio hvaljen, i slavljen, i uzveličan do vijeka.

"Hrvatski dom", god. 1962., br. 10/11, str. 8.

Bilješke

1. **Ivan Mihalic** (Novo Selo kod Čakovca, 11. rujna 1913. — Adelaide, 25. ožujka 1987.) je po završenoj osnovnoj školi pohađao srednju školu u Varaždinu kao pitomac Franjevačkog kolegija. Teologiju je studirao na Bogoslovnoj školi u Senju i 29. lipnja 1938. je zaređen za svećenika Senjsko-modruške biskupije. Bio je kapelan u Perušiću, a za vrijeme Drugog svjetskog rata župnik u Ličkom Novom. Partizani su ga zatočili u Divoselu, ali je uspio pobjeći iz zatočeništva. Pristupio je među svećenike Zagrebačke nadbiskupije i djelovao u Bjelovaru i Vratišincu. Zatvoren je ponovno i dvije je godine tamnovao u Beogradu (1949.-1951.). Kad mu je i u Čađavici, gdje je preuzeo vodstvo župe, zaprijetilo ponovno zatvaranje, pobjegao je 2. rujna u Austriju, a 2. listopada 1953. je krenuo za Australiju. Nadbiskup Mate Beović prima ga u Adelaide. Ondje je boravio dvije godine, a 1955. odlazi u Sydney. Iz Sydneya je pošao u Melbourne, gdje je bio samo godinu dana, a onda se vratio u Adelaide (1958.-1971.). Kad je bilo potrebno organizirati hrvatsko dušobrižništvo među brojnim doseljenicima u Kanadi, on odlazi u London blizu Toronta (1971.-1979.). Kao umirovljenik se vraća u Australiju i djeluje u Clifton Hillu u Melbourneu. Teško je 1983. povrijeđen u prometnoj nesreći. Od 1985. do smrti boravi u Adelaideu.

2. **Fra Osvald Toth — fra Rok Romac** (Petrijanec kod Varaždina, 3. prosinca 1905. — Sydney, 15. ožujka 1970.) je po krsnom imenu Stjepan, a sin je Josipa i Lujze rođ. Debeljak. Po završenoj osnovnoj školi nastavio je školovanje na gimnaziji u Varaždinu, i to kao pitomac Franjevačkog kolegija. Na Trsatu je 1920. postao član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Teološko školovanje je završio u Paderbornu (1925.-1930.) postigavši i naslov gimnazijskog vjeroučitelja. Kad je 1930. postao svećenik, djelovao je kao odgojitelj i nastavnik njemačkog jezika na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Varaždinu (1930.-1934.). Zatim je bio vjeroučitelj u gimnaziji u Bjelovaru (1934.-1936.) i graditelj crkve sv. Antuna i samostana, prvog franjevačkog boravišta u tom gradu. Za vrijeme Drugog svjetskog rata odlazi u Njemačku i djeluje u Hannoveru među hrvatskim radnicima (1942.-1945.). Potkraj rata prelazi u Italiju i nastavlja pastoralni rad među hrvatskim izbjeglicama u Modeni i Bagnoliu. Od 1947. živi i djeluje pod imenom fra Rok Romac. Najprije je u Argentini (1948.-1949.), gdje vodi brigu i o skupini hrvatskih iseljenika. Onda odlazi u Boliviju (1949.-1955.), gdje je u pastvi urođenika. Dosavši u Australiju kroz 15 godina pastoralno radi za hrvatske iseljenike u Adelaideu i Sydneyu. Sav se predao pastoralnoj brizi za hrvatske iseljenike "imajući najveću župu na svijetu, čitav New South Wales, bacio se ... na posao s takvim elanom i energijom, da je sve zapan-

jilo. Uz neke iznimke, gotovo svi najveći uspjesi i dostignuća u Australiji Hrvati mogu zahvaliti ili pripisati neumornom, upravo nadljudskom radu, o. Roka Romca, koji ga je na kraju stajao zdravlja i skršio prije vremena". Bio je "čovjek nemirna duha, rođeni organizator, koji nije poznavao nerad" (M. Maglica). Valja ga spominjati kao "pionira duhovne pastve Hrvata u inozemstvu" (M.S. Škrinjar).

3. Fra Lambert Franjo Ivančić (Nedelišće, 22. listopada 1914. — Pendle Hill, Sydney, 12. veljače 1992.) je po završenoj osnovnoj školi u rodnom mjestu pohađao srednju školu u Varaždinu, i to najprije na realnoj gimnaziji (1926./27.), a zatim u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji (1927.-1935.). Među franjevce Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda pristupio je 1932. na Trsatu. Teologiju je studirao na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i Toulusi u Francuskoj (1935.-1939.). Za svećenika je zaređen 1938. godine. Djelovao je kao vjeroučitelj na ženskoj gimnaziji Sestara Milosrdnica u Zagrebu (1939.-1945.) i u gimnaziji na Sušaku (1945.-1950.) te kao učitelj francuskog jezika u sjemenišnoj gimnaziji u Rijeci (1950.-1953.). Nakon što je 1953. napustio Hrvatsku, boravio je u Francuskoj i Španjolskoj. U Parizu je stekao kvalifikaciju profesora francuskog jezika. Početkom 1966. je stigao u Sydney i najprije boravio u samostanu australskih franjevaca u Waverleyu (1966.-1969.), a zatim u Summer Hillu (1969.-1976.). Bio je prvi pomoćnik fra Roka Romca u pastoralnoj skrbi za hrvatske vjerničke zajednice u Sydneyu, Canberri, Wollongongu, Brisbaneu i Hobartu. Obavljao je i dužnost voditelja pastoralnog centra i predstojnika franjevačkog bratstva u Summer Hillu (1970.-1976.). Prepustivši vodstvene dužnosti mlađim dušobrižnicima povukao se iz pastoralne službe hrvatskih vjernika i odijelio od hrvatskog franjevačkog bratstva, ali je i nadalje ostao povezan s mjesnim biskupom i australskim franjevcima.

4. **Fra Euzebije Petar Mak** se rodio 9. veljače 1932. u Varaždinu. Njegovi roditelji su Viktor i Marija r. Bogdan. Poslije osnovne skole pošao je u Franjevačku klasičnu gimnaziju (1943.-1945.), a zatim je završio realnu gimnaziju u rodnom gradu (1945.-1951.). Stupanjem u novicijat 31. kolovoza 1951. u Vukovaru postao je član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, a poslije studija teologije na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1953.-1959.) zaređen je za svećenika. Svećeničko djelovanje je započeo kao kapelan i vjeroučitelj u Iloku (1959.-1967.). Želio je poći u misije u afričku zemlju Katangu, ali su ga političke promjene u toj zemlji preusmjerile u Australiju, u Sydney. Po dolasku u Sydney najprije boravi u samostanu australskih franjevaca u Waverleyu (1968./69.), zatim u Canberri (1969./70.) no kako se njegova pastoralna djelatnost redovito ne ograničuje na mjesto boravka, on tih godina pastoralno djeluje također u Newcastleu i Wollongongu. Nakon što je u ožujku

1970. umro fra Rok Romac i uskoro nakon toga u Canberru stigao novi dušobrižnik fra Mato Bonić (1920.-1995.), fra Euzebije Mak se vraća u Sydney i pridružuje, u prvo vrijeme, pastoralnom timu braće u Summer Hillu, odakle nastavlja vrlo razgranatu pastoralnu aktivnost diljem širokog područja milijunskog Sydneya. Još 1969. on je počeo okupljati vjernike u Mona Vale i u istočnim četvrtima toga velegrada, a god. 1975. u West Chatswoodu i u sjevernim gradskim četvrtima. Kroza sve to vrijeme on ne zapušta ni Newcastle, gdje je još 1969. godine uredio pastoralni centar. U tom je gradu 1975. kupio druge prostorije u kojima su dobrovoljnim radom bile uređene kapela, dvorana i više nego skroman stan za svećenika. Te su prostorije, a osobito svećenički stan nosile sve nedostatke volonterskog rada, pa se čekao pogodni trenutak za temeljito preuređenje. To je izvršeno godine 1988. Poslije relativno kratkog boravka u Summer Hillu fra Euzebije je ponovno boravio u australskim franjevačkim samostanima (u Waverleyu i Edgecliffu). Nakon što su godine 1985. u Sydneyu uspostavljena tri hrvatska katolička centra, fra Euzebije je dodijeljen centru u Blacktownu gdje boravi i djeluje od 1986. ne zapuštajući hrvatsku zajednicu u Newcastleu u kojoj i dalje revno služi.

5. Fra Elekt Vinko Švogor potječe iz obitelji Franje i Jele r. Biškup iz sela Filipić u župi Margečan kod Varaždina. Rođen je 10. prosinca 1932. Kad se bio odlučio za franjevački poziv, stupio je 6. travnja 1960. u franjevački samostan na Trsatu. Postao je član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda stupanjem u novicijat 20. kolovoza 1963. u Cerniku. Svečane redovničke zavjete je položio 17. rujna 1967. na Trsatu. U samostanima na Trsatu (1964.-1967.), u Cerniku (1967.), Zagrebu (1967.-1969., 1972.-1973.) i Čuntiću (1969.-1972.) obavljao je službu samostanskog ekonoma i kuhara. U Summer Hillu je u franjevačkom bratstvu domaćin, ekonom i kuhar, a u pastoralnom centru sakristan.

6. Fra Josip Švenda (Čehovec kod Čakovca, 23. ožujka 1940. — Varaždinske Toplice, 1. srpnja 1992.) je u Prelogu završio osmogodišnju školu, a srednju u Franjevačkoj gimnaziji u Zagrebu (1955.-1960.). Među franjevce Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda je stupio 1957. u Cerniku. Po odsluženju vojnog roka polazio je Filozofsko učilište u Samoboru (1962.-1963.) i Bogoslovni fakultet u Zagrebu (1963.-1967.). Godine 1967. je postao svećenik. Svećeničko djelovanje je započeo kao kapelan u Iloku (1967.-1969.) i Klanjcu (1969./70.). U Sydneyu je boravio u dva navrata (1970.-1975., 1977.-1985.) kroz 12 godina. Jedno je vrijeme bio voditelj crkvenog centra i predstojnik franjevačkog bratstva u Summer Hillu (1982.-1985.). Uspješno je 1982. organizirao proslavu 800. obljetnice rođenja sv. Franje Asiškog. Predvodio je obnovu crkve u Summer Hillu (1977.-1980.) i započeo izgradnju crkvenog centra u Blacktownu (1985.). Po povratku u domovinu bio je dušobrižnik i član franjevačkih bratstava na

Trsatu (1975.-1977.), u Požegi (1985.-1987.) i u Čakovcu (1987.-1992.). Boraveći u Čakovcu bio je zamjenik samostanskog starješine, a u naselju čakovečke župe Ivanovcu obnovio je crkvu i sagradio vjeronaučnu dvoranu (1990.). Isticao se zauzetošću u katehiziranju, u vođenju crkvenog pjevanja, a odlikovao se jednostavnošću i srdačnošću u ophođenju s ljudima. Pokopan je u Čakovcu.

7. Fra Toni Mutnik se rodio 1. lipnja 1942. u obitelji Drage i Ruže u Samoboru. Završivši osmogodišnju školu, stupio je u franjevačko sjemenište i pohađao franjevačku gimnaziju u Zagrebu (1957.-1962.). Članom Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda postao je 15. kolovoza 1959. u Cerniku. Filozofski i teološki studij je započeo na Filozofskom učilištu u Samoboru (1963.-1965.), nastavio na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i završio na Bogoslovnoj školi u Asizu u Italiji (1966.-1969.). Za svećenika je bio zaređen 29. lipnja 1968. godine, a djelovao je na Trsatu kao vjeroučitelj učenika osmogodišnje i srednje škole (1969.-1972.). Ondje je također uređivao list svetišta "Marijin Trsat" (1970.-1972.) i u franjevačkom bratstvu obavljao dužnost ekonoma. Po dolasku u Sydney pridružio se dušobrižničkoj ekipi u Summer Hillu. Na čelu bratstva i te ekipe bio je šest godina (1976.-1982.). Pomagao je fra Josipu Švendi 1985. u gradnji crkve Gospe Velikog hrvatskog zavjeta u Blacktownu, a sam je predvodio radove izgradnje tamošnjeg školskog i pastoralnog centra (1989.-1991.). Od 1985. je voditelj Hrvatskog katoličkog centra u Blacktownu, a od 1993. povjerenik vodstva Hrvatske franjevačke provincije za sve njezine članove u Sydneyu.

8. Fra Vladimir Klement Novak potječe iz obitelji Ivana i Magdalene r. Holetić. Rođen je 14. veljače 1943. u Mačkovcu kod Čakovca. Po završetku osmogodišnje škole nastavio je franjevačku gimnaziju u Zagrebu, i to kao pitomac franjevačkog sjemeništa. U Hrvatsku franjevačku provinciju je stupio 15. kolovoza 1959. u Cerniku, zajedno s fra Tonijem Mutnikom. Pohađao je Filozofsko učilište u Samoboru (1962.-1964.) i Bogoslovni fakultet u Zagrebu (1965.-1969.). Za svećenika je bio zaređen 29. lipnja 1968. U domovini je pastoralnu službu obavljao samo na Trsatu (1969.-1975.). U Trsatskom svetištu je bio orguljaš i zborovođa. Skladao je dvije pučke mise i liturgijske pjesme za potrebe dječjeg zbora Trsatske bazilike. Također je bio ondje vjeroučitelj učenika osmogodišnje škole te predavač crkvene glazbe studentima Filozofskog učilišta. U Summer Hillu je od 1985. voditelj pastoralnog centra i franjevačkog bratstva, a također predstojnik svih hrvatskih franjevaca u Sydneyu (1987.-1993.). Izgradio je novi pastoralni centar u Summer Hillu (1992.).

9. Fra Gracijan Biršić, rođen je 2. siječnja 1935. u Koprivnici, u obitelji željezničkog službenika. Osnovnu školu i gimnaziju je pohađao u rodnom

mjestu, zatim u Gospiću, Zagrebu i Bjelovaru (1953.). Godine 1950. postao je član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Filozofsko-teološki studij je magistrirao 1960. na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a studij hrvatskog jezika i književnosti je diplomirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1961.). Po završetku studija predavao je staroslavenski jezik i književnost na Filozofskom učilištu u Samoboru (1961./62., 1963./64.) i na Trsatu (1964.-1967.) kao i na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1963.-1965.), a na Franjevačkoj gimnaziji Mater et Magistra u Samoboru (1964.-1977.) hrvatski jezik i književnost te vjeronauk i filozofske predmete. Neko je vrijeme vršio i službu direktora. U vodstvu Hrvatske franjevačke provincije sudjelovao je kao tajnik upravnog vijeća (1975.-1978.). Kao dušobrižnik hrvatskih iseljenika u Sydneyu sudjeluje u nastojanjima za službeno priznanje hrvatskog jezika u školstvu i javnoj upotrebi. Nastavnik je i suradnik Središnjeg odbora hrvatskih etničkih škola (SOHEŠ), osnivač Središnje hrvatske knjižnice pri Hrvatskom katoličkom centru u Summer Hillu, a od 1984. predaje hrvatski jezik i književnost na Fakultetu modernih jezika Sveucilišta Macquarie u Sydneyu. Također je jedan od osnivača Hrvatske znanstvene zaklade. Kao voditelj pastoralnog centra u St. John's Parku neposredno sudjeluje u izgradnji crkve (1985.), zgrade centra (1987.) i kapelice Gospe Trsatske (1991.). Pokrenuo je i uređivao u Samoboru list za mlade kršćane "Kairos" (1965.). Piše poeziju, književno-povijesne, književno-kritičke i lingvističke studije, putopise, nekrologe i polemike. Manji dio je objavljen u godišnjaku "Danici", "Hrvatskoj reviji", "Kačiću", "Maruliću", "Kani" i dr. Preveo je "I krik je molitva" (Korčula, 1974.) Juana Ariasa i pregršt pjesama Ernesta Cardenala, objavljenih u "Maruliću". Prepjevao je šezdesetak latinskih himni u hrvatskim izdanjima časoslova Franjevačkog i Karmelskog reda. Sudjelovao je na poziv Ministarstva Novog Južnog Walesa u izradbi nastavnog plana hrvatskog jezika za tzv. subotne škole i priredio za potrebe navedenih škola "Hrvatsku čitanku — Croatian Reader" (1979.), a za enciklopedijski projekt "The Australian People" napisao je prilog o hrvatskoj emigraciji (1988.).

10. Fra Daroslav Miklaušić je sin Vojka i Blaženke r. Sztromar. Rodio se 18. lipnja 1947. u Zagrebu. Osmogodišnje školovanje je završio u Lomnici i Velikoj Gorici, a Franjevačku gimnaziju je polazio u Zagrebu (1962.-1967.). Član je Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda od 15. kolovoza 1964. godine. Filozofsko-teološki studij je pohađao na Trsatu i u Schwatzu u Austriji (1968.-1973.). Za svećenika je bio zaređen 12. kolovoza 1973. godine. Pastoralno je djelovanje vršio u Zagrebu (1974.-1978.) i Cerniku (1978.-1984.), gdje je bio također odgojitelj novaka (1978./79.) i samostanski starješina (1981.-1984.). Dok je bio u službi hrvatske pastve u Australiji, boravio je u Summer

Hillu. Prije odlaska u Australiju i po povratku boravio je u Virovitici (1984./85., 1990./91.). Sada je župnik u Petrovskom kod Krapine (od 1991.).

11. Fra Marijan Glamočak je rođen 23. studenoga 1946. od Jakova i Matije r. Šeremet u Priluci kod Livna. Djetinjstvo je proveo u Vukovaru i ondje pohađao osmogodišnju školu. Zatim je završio Franjevačku gimnaziju u Zagrebu (1962.-1967.). U međuvremenu je 15. kolovoza 1964. pristupio Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda. Studirao je na Filozofskom učilištu na Trsatu (1967.-1969.) i na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1970.-1973.). Na Teološkom fakultetu u Innsbrucku je magistrirao iz teologije. Djeluje pastoralno u Njemačkoj među njemačkim življem u Landau (1974.-1978.), Schramberg-Sulgenu, Freundenstadtu i u Bietigheim-Bissingenu (1981.-1985.), i to kao odgojitelj u domu za prikraćenu mladež, kao vjeroučitelj u osnovnoj i srednjoj školi te kao župnik. U Sydneyu je započeo svoj rad 12. rujna 1985. u Summer Hillu, a 30. kolovoza 1987. u St. John's Parku. Posvetio se napose pastoralu mladih, mladih bračnih parova, ministranata, bolesnika i zatvorenika. Po povratku iz Australije u domovinu prihvatio je zadaću župnika na Trsatu, dijelu grada Rijeke (1993.).

12. Fra Mijo Hrman je rođen 28. rujna 1949. u Trnovcu kraj Varaždina u obitelji Josipa i Milke r. Lacko. Poslije osmogodišnje škole u rodnom mjestu pohađao je Franjevačku gimnaziju u Zagrebu (1964.-1969.). Član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda je od 21. kolovoza 1966. godine. Filozofiju i teologiju je studirao na Filozofskom učilištu na Trsatu, na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu te na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Mainzu. Zaređen je 12. rujna 1976. za svećenika. Započeo je pastoralnu službu u svetištu Majke Božje na Trsatu (1977.) i zatim nastavio u Njemačkoj, i to najprije kao dušobrižnik za Hrvate u Freudenstadtu (1977./1978.) a zatim u njemačkoj župi u Ebersbachu (1978.-1981.). Po povratku u domovinu djelovao je u župi Sv. Križa u Novom Zagrebu (1981./82.), zatim u Slavonskom Brodu (1982.-1987.) te kao župnik u župi sv. Obitelji u Osijeku (1987.-1990.). U vrijeme boravka u Osijeku bio je član upravnog vijeća Provincije, definitor. Od početka 1991. je član franjevačkog bratstva u Summer Hillu i djelatnik u tom pastoralnom centru.

13. Fra Mato Mučkalović se rodio 2. siječnja 1954. u Đeletovcima kod Vinkovaca, naselju župe u Nijemcima. Po završenoj osmogodišnjoj školi je pohađao Franjevačku gimnaziju Mater et Magistra u Samoboru (1969.-1974.). Od 1971. je član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Filozofsko-teološki studij je započeo na Filozofskom učilištu na Trsatu (1974.-1976.) i nastavio na Rkt. bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1977.-1979.), a zaključio na Franjevačkoj bogoslovnoj školi u Münsteru, u Njemačkoj (1979.-1982.). Svećenik je

postao 25. ožujka 1982. Od 1979. do 1984. je član njemačke franjevačke Provincije sv. Križa. Kao član Hrvatske franjevačke provincije djeluje pastoralno u Landau (1984.-1993.), a od 1. lipnja 1993. je dušobrižnik u St. John's Parku.

Dodatak

Budući da je fra Rok(o) Romac bilo "lažno" ime fra Osvalda Totha, preuzeto u onim opasnim poratnim danima kao uvjet spasa gole egzistencije, donosimo ovdje — u znak zahvalnosti za spašeni život neumornog dušobrižnika australskih Hrvata — također životopis svećenika-franjevca kojemu je Roko Romac bilo "pravo" ime i koji je — kao misionar hrvatskih iseljenika —zaorao duboke brazde u hrvatskoj dijaspori na drugim meridijanima i paralelama.

Fra Rok Romac (Glavice kod Sinja, 13. ožujka 1915. — Frankfurt, Njemačka, 10. prosinca 1988.) je završio osnovnu školu u rodnom mjestu, a srednju u Franjevačkoj gimnaziji u Sinju. Pristupio je 1933. franjevačkoj Provinciji presv. Otkupitelja u Zaostrogu, a zatim učio filozofiju u Sinju (1934.-1936.) i teologiju na Franjevačkoj bogoslovnoj školi u Makarskoj (1936.-1940.). Postavši 1940. svećenik, bio je kapelan u Metkoviću (1940.-1944.). Potkraj Drugog svjetskog rata napušta domovinu, jedno vrijeme boravi u Rimu u Italiji (1945.-1947.), a onda odlazi u Sjedinjene Američke Države. Bio je kapelan hrvatskih vjerničkih zajednica u Los Angelesu i San Franciscu (1947.-1950.), a nakon studija filozofije na sveučilištu u Los Angelesu (1950.-1953.) djeluje u vjerničkim zajednicama koje vodi Hrvatska kustodija Svete Obitelji, i to u St. Louisu, Steeltonu i Sharonu (1955.-1959.), New Yorku (1959.), Chicagu (1959.-1963.) pa opet u New Yorku (1963.-1970.). Kad je bilo potrebno organizirati pastoralnu službu među Hrvatima u Njemačkoj, vodi brigu o njima u Darmstadtu (1970.-1983.) i ondje podiže pastoralni centar pod imenom "Leopold Mandić". Posljednje godine proveo je u franjevačkom bratstvu hrvatskih dušobrižnika, članova Provincije presv. Otkupitelja, u Frankfurtu. Pokopan je u Sinju.

Kazalo imena

Antolović, s. Iluminata, 62, 64
Aquillina, John, 51
Arnerić, biskup mons. Josip, 42

Badurina, biskup fra Srećko, 42, 69
Bajac, Ivan, 50
Balić, fra Karlo, 13
Beović, nadb. Mate, 12, 79
Bilić, Ratko, 54
Biličić, Ivan, 50
Billings,, 44
Biršić, fra Gracijan, 2, 9, 31, 34, 37, 39—41, 45, 47—48, 54, 59, 62, 64, 66—68, 82
Blaslov, Marija, 58
Bošnjak, Branko, 54
Bonić, fra Mato, 32, 81
Budak, Luka, 66—67
Bukovac, Maks, 50
Buneta, ing., 34

Celović, Marija, 62
Cheong, Soo-Tee, 58
Cremin, biskup mons. David, 54

Čapkun, fra Petar, 13
Čaran, Natalie, 63
Čohilj, Silvio, 54
Čop, Branka, 47

Ćorić, fra Šimun Šito, 62
Ćosić, s. Marija, 62, 64
Ćurković, Jerko, 50

Džaja, Mate, 50
Devčić, Ivan, 34
Didović, fra Augustin, 41

Đokmarković, don Marko, 15

Franić, nadbiskup mons. Frane, 37, 42
Franković, Srećko, 54
Friščić, Rok, 54
Frketić, Petar, 54

Gašparović, Šime, 54
Gačić, Ante, 54
Galić, Ljubo, 56
Gelemanović, fra Rajko, 53—54, 58—59, 63—64
Gilroy, kardinal Norman, 22, 25
Glamočak, fra Marijan, 1, 47, 59, 63—64, 84
Glavan, Šime, 54
Grgas, don Marijan, 12
Grubišić, dr. Vinko, 48
Gugić, biskup mons. Ivo, 42
Guitton, Jean, 36
Gurlica, Andrija, 54

Harasty-Draganović, dr., 27
Heather, biskup mons. Bede, 41, 51, 53
Hill, Peter, 66
Hoško, fra Emanuel, 3
Hrženjak, Slavko, 50
Hrman, fra Mijo, 2, 59, 61—65, 84

Iglić, Josip, 57
Ivančić, fra Lambert, 1, 17, 21—22, 25, 27, 29—33, 45, 50, 80

Jozinović, nadbiskup mons. Marko, 42
Jurić, nadbiskup mons. Ante, 42, 58
Jurić, Vinko, 57
Jurinić, s. Anđela, 68
Jurlina, Stipe, 54

Kaić, fra Karlo, 29—30
Kamber, Ivo, 50
Klinsić, Drago, 50
Kožul, fra Smiljan, 39—40
Kolarek, Nikola, 43
Komadina, Jure, 54
Komadina, Marko, 56
Komadina, Tomo, 54
Kontrec, Josip, 54
Kos, biskup mons. Ćiril, 41
Kovačević, Nedjeljko, 57
Kovačević, Terezija, 15
Krašić, fra Ljubo, 48
Krnčević, Nevenko, 34, 50
Kuharić, kardinal Franjo, 2, 37, 39—40, 42, 51, 53, 69
Kuzmić, s. Tereza, 45, 61, 68—69

Lacković, mons. Stjepan, 67
Lebić, Luka, 54
Lerotić, Pero, 57
Lerotić, Slavko, 57

Maglica, Milan, 18, 23
Majić, Mirjana Emina, 9, 27, 45
Mak, fra Euzebije Petar, 1—2, 9, 15, 17, 29—32, 38, 44—45, 59—62, 80—81
Marić, Mijo, 54
Martinović, Josip, 54
Marunčić, Anđelko, 54
Mataušić, fra Mirko, 63, 73
Meštrović, Ivan, 55
Mihalic, don Ivan, 11—12, 14—16, 79
Mihaljević, arhitekt, 24
Mijatović, Marijan, 57
Miklaušić, fra Daroslav, 1, 59, 63, 65, 83
Milić, Jakov, 57
Miočić, Krsto, 57
Mučkalović, fra Mato, 2, 59, 63, 84
Mullock, Ron, 51

Musa, Vladislav, 48
Mustać, Ante, 57
Mutnik, fra Toni, 2, 9, 30—31, 33, 38—39, 45, 51, 53, 59, 61—62, 64—65, 67, 82

Nikolić, Vinko, 67
Novak, fra Vlado, 2—3, 9, 30, 42, 44—45, 56, 59, 62—65, 82
Nuk, dr. Vilim, 13

Peharda, Nives, 62
Peranović, Josip, 54
Petrić, Marko, 54
Picol-Ruiz, Engelbert, 52, 56—57
Prusac, Joso, 50
Pukanić, dr. Alka i Miljenko, 44
Puljić, s. Ljubica, 68
Puljić, Stanko, 54

Radačić, Ivica, 50
Radačić, Terezija, 62
Radica, Bogdan, 67
Rendulić, Mile, 57
Rentz, Friedrich, 34
Repinec, Stjepan, 54
Ricov, Joja, 9
Rogina, Ivan, 52
Romac, fra Rok (fra Osvald Toth), 1—2, 6, 9, 11—27, 29—32, 36—37, 41, 45—46, 50, 52—53, 71, 75, 79—81, 86
Romac, fra Rok (pravi), 13, 86
Rončević, Bernard, 54
Rukavina, s. Ivanka, 45

Schneider, ing. Martin, 34
Sekul, Rade, 57
Smolčić, Mato, 54
Stanković, mons. Vladimir, 9, 59
Starčević, Ante, 55, 60
Stepinac, kardinal Alojzije, 13, 24, 41, 49, 52, 56, 67—69

Šešelja, fra Frane Stjepan, 32
Šimac, Vjekoslav, 54
Škrinjar, fra Mijo, 9
Škvorc, biskup mons. Mijo, 42, 51, 54
Švenda, fra Josip, 1, 30, 34, 37, 42, 45, 51, 53, 62, 65, 81—82
Švogor, fra Vinko, 2, 9, 30, 59, 81

Tkalčević, Mato, 9—10
Tomić, s. Viktorija, 64
Trinajstić, Šime, 54
Trinajstić, Stjepan, 54

Ugrinić, Ante, 57
Uremović, Ivan, 57

Varga, Marija, 59
Vasarij, Stjepan, 48
Vratarić, Nikola, 57
Vrdoljak, Ilija, 54

Zuesters, Renis, 52

Žderić, Milivoj, 54

Sadržaj

Riječ čitateljima — 1

Uvod — 5

Dušobrižničko djelovanje fra Roka Romca — 11

1. Začetnici dušobrižništva među australskim Hrvatima, Ivan Mihalic i fra Rok Romac — 12
2. Romčevo služenje hrvatskim iseljenicima prije dolaska u Australiju — 13
3. Pastoralni rad u Sydneyu i izvan Sydneya — 14
4. Mjesečnik "Dom" i njegovi dometi — 17
5. Crkveni centar u Summer Hillu — 21
6. Socijalna skrb za doseljenike i plan o domu za mlade u Kiami i Tumbi Umbi — 23
7. Počeci rada hrvatskih etničkih škola — 25

Hrvatski katolički centar u Summer Hillu (1968.-1985.) — 29

1. Franjevačko bratstvo u Summer Hillu — 29
2. Preustrojstvo pastoralnog rada u Sydneyu i izvan njega — 31
3. Preuređenje crkve sv. Antuna u Summer Hillu — 33
4. Redovito dušobrižničko djelovanje — 36
5. Uključivanje u život Crkve u domovini — 39
6. Pastoralni priručnici sydneyskih dušobrižnika — 42
7. Prosvjetno i kulturno djelovanje summerhillskih franjevaca — 45

Tri hrvatske crkve u Sydneyu (od 1985.) — 49

1. Crkva i pastoralni centar Gospe Velikog hrvatskog zavjeta u Blacktownu — 50
2. Crkva sv. Nikole Tavelića i novi pastoralni centar u St. John's Parku — 53
3. Preuređenje crkve sv. Antuna i nova zgrada pastoralnog centra u Summer Hillu — 56
4. Novo ustrojstvo pastoralnog djelovanja i življenja sydneyskih dušobrižnika — 59
5. Suvremeno pastoralno služenje — 61
6. U službi njegovanja materinskog jezika — 65
7. Dom Kardinal Stepinac — 67

Zaglavak — 71

Hvalospjev brata Franje bratu Suncu u Australiji — 75

Bilješke — 79

Dodatak — 86

Kazalo imena — 87

Sadržaj — 93

DCM 2457 | 2001

Jk 129/2001

17 -12- 2001
D

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA U ZAGREBU
IC-IT
752075

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA BIBLIOTEKA ZAGREB
990248775

ISBN 0 646 30656 1